TISZATÁJ

3

1949 SZEPTEMBER III. ÉVFOLYAM

ÁRA 3 FT

TISZATÁJ

IRODALMI ÉS MÜVÉSZETI FOLYÓIRAT
Szerkeszti: ERDŐDI JÓZSEF
Társszerkesztők: SÓTÉR ISTVÁN és HALÁSZ ELŐD
Felelős szerkesztő és kiadó: ERTSEY PÉTER
Főmunkatársak:
LŐKÖS ZOLTÁN, NAGY SÁNDOR, SERES JÓZSEF,
TRENCSÉNYI-WALDAPFEL IMRE
KIADJA A SZEGEDI SZABADMŰVELŐDÉSI TANÁCS
Szerkesztőség és kiadóhivatal: SZEGED, Aradi Vértanúk-tere 3. (Postafiók 46)
Postacsekkszámla: 603.533
MEGJELENIK NEGYEDÉVENKÉNT
Minden cikkért írója felel — Kéziratokat nem őrzünk meg
Előfizetési díj egy évre 12 forint, félévre 6 forint.
Jogi személyeknek egy évre: 30 forint — Egyes szám ára 3 forint.

TARTALOM — Oldal

Trencsényi-Waldapfel Imre: Petőfi öröksége — 165
Trencsényi-Waldapfel Imre: Vers — 167
Szergej Mihálkov: Vers (Breznay Béla ford.) — 168
Takács Tibor: Petőfihez (Vers.) — 168
Király József: A szocialista realizmus harcosa: Zsdánov — 169
Lődi Ferenc: Három vers — 171
Szabó József: Munkaverseny (Elbeszélés.) — 174
Alekszej Szurkov: Vers. (Szily Ernő ford.) — 177
Alexandrova: Vers (Breznay Béla ford.) — 178
Kolicz Antal: Kulákrománc — 179
Pákolicz István: Április (Vers.) — 181
Seres József: Béres András lázadása (Elbeszélés.) — 182
Takács Tibor: Az alkotmány, Az árulók ellen (Versek.) — 188
Kiss Lajos: Nyári ének (Vers.) — 190
Pákolicz István: Két vers. — 190
Somfai László: A híd (Színmű.) — 192

TÜKÖR

Forgács István: A szovjet film diadala — 207
Endrei Irén: „Dehát hol a könyv?" — 209

KÖNYVEK — 212

Iljin: A nagy futószalag, *Ady:* Párisban és Napfényországban, *Csernisevszkij:* Mit tegyünk?, *Ketlinszkája:* Az ifjú város, *Ivanov:* A Komszomol, a Bolsevik Párt segítője, *Hádzisz—Lambrinosz:* Görögország hősei, *Fast:* A szabadság útja, *Dienes:* A Petőfi-titkok, *Komjáth:* Válogatott versek, *Szabó:* Isten malmai, *Polevoj:* Egy igaz ember. *Gergely:* Új falu. *Benjámin L.* összegyűjtött versei, *Gajdar:* R. V. Sz., *Iszbah:* 1924-es korosztály, *Három költő* (Kuczka, Kónya, F. Nagy), *Aragon:* Ember és kultúra, *Aczél:* Eberség, hűség.

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ — 224

Somlyó: Kérdés és felelet, *Jegolin:* A szovjet irodalom 30 éve, *Barábás:* Az első lecke, *Tyihonov:* A kalifa, *Balázs:* 30 év vörös őrségen, *Előre* (Üttörő versek), *Siskov:* Hajnalodik, *Gergely:* Hív az erdő, *Mikszáth:* A kis primás, *Pap:* Azarel, *Tersánszky:* Egy kézikocsi története, *Bublejnyikov:* Mesél a föld, *Kaffka:* Kis emberek, barátocskáim, *Rákos:* Az eb válaszol, *Sztrókay:* Az ember és a Föld.

Szeged Városi Nyomda Rt. — Felelős: Kiss István igazgató

PETŐFI ÖRÖKSÉGE

A XIX. század nagy költői között négyen vannak, akik hűségüket a szabadsághoz életük feláldozásával is megpecsételték. Az első az angol Byron, aki hazájában nem találva méltó célt a küzdelemre, a hazájukat felszabadító görögökhöz csatlakozott és ott halt meg közöttük. A második Puskin, az orosz nép szabadságvágyának első nagy kifejezője, akit a cár küldött halálba. A harmadik Petőfi, aki ma száz éve a magyar szabadságharc egyik utolsó ütközetében a világszabadságért adta oda fiatal életét. A negyedik a bolgár Khriszto Botev, már a korai orosz forradalmárok tanítványa, aki a Sztara-Planina hegyei között hullatta vérét. Négy nagy költő, mindegyikük beszédes bizonyítéka annak, hogy a szabadság ügye az egész világon széttagolhatatlanul összefügg, aminthogy a szabadság hősei, bárhol is ontják vérüket, a zsarnokság, a reakció nemzetközi szövetségével találják szembe magukat.

Törekvéseikben, alapvető tanításaikban, egész példamutató életükben és halálukban a négy költő mint négy testvércsillag ragyog az európai költészet égboltján. De nézzük meg, kik azok, akik e csillagok felé igazítják iránytűjüket, akik vállalják az örökséget, amelyet a négy nagy szabadságköltő példamutatása és tanítása jelent? Az angol Byron elment Görögországba és meghalt a görög szabadságért, a mai hivatalos Anglia pedig, megcsúfolva nagy költője emlékét, a görög nép árulóinak, az imperializmust kiszolgáló monarchofasisztáknak nyújt segítséget a görög nép mai szabadságharcosaival szemben. Azt kell látnunk, a történelem törvényszerűsége az, hogy a haladás ellenségei népük igazi hagyományait is meggyalázzák.

Mi a sorsa ezzel szemben Puskin, Petőfi és Botev hagyományának? Puskint már Lenin a Nagy Szocialista Forradalom előkészítői közé számította s születésének 150. évfordulóját a Szovjetunióval együtt ünnepelte az egész haladó világ, sőt csak a forradalom után hozták napfényre egész hagyatékát, azokat a forradalmi tanításait is, amelyeket odáig hétpecsétes zár alatt tartott a cári cenzura. Botev kedves és sokat idézett költője volt a mindnyájunk által megsiratott és mindnyájunk számára példamutató Dimitrovnak s nincs még egy esztendeje, hogy születésének 100. évfordulóját a szabad bolgár nép a szent örökséget vállaló fogadalmakkal ünnepelte. Petőfi hősi halálának 100. évfordulóját most ünnepli a magyar nép, egyenesen avval az elhatározással, hogy politikai végrendeletét maradéktalanul végrehajtja, abban az értelemben, ahogyan Rákosi Mátyás elvtárs határozta meg feladatainkat: „... megvalósítani azokat a célokat, amelyeket száz évvel ezelőtt Kossuth, Petőfi, Tán-

csics, — a magyarság legjobbjai írtak zászlajukra!" Nyilvánvaló, az is a történelem törvényei közé tartozik, hogy a haladás harcosai a maguk hamisítatlan tisztaságában érvényesítik népük igazi hagyományait.

A reakció évtizedeiben Petőfit meghamisították, forradalmi tanításait elkendőzték. Az iskolában tanították ugyan üres soviniszta szólamok kíséretében, hogy Petőfi a világirodalom öt legnagyobb költője közé tartozik, de azt a diákot, aki egyik vagy másik forradalmi versét el merte szavalni, az ország összes középiskolájából kicsapták. Ott állt ércből öntött szobra a pesti Dunaparton, de amikor munkások vonultak ki a szobor elé, az általa megénekelt piros zászlókkal, emlékét megújítani, rendőrök kardlapozták szét az ő költészetének tiszta forrásából lelkesedést merítőket. Elmondhatjuk tehát, hogy a felszabadulás a magyar néppel együtt legnagyobb költőjét is felszabadította.

Petőfi nagyságát mindennél jobban mutatja, hogy világosan felismerte: aki a saját népe szabadságáért következetes harcot folytat, az a világ minden elnyomott népének a felszabadítását segíti. És ő valóban következetesen küzdött a magyar nép szabadságáért, mert nem elégedett már meg, mint leghaladóbb kortársai közül is a legtöbben, a polgári demokrácia szabadságeszméjével. Ő már a jogegyenlőség mellett a gazdasági és a művelődési demokrácia megvalósítását is követelte és ezzel valójában a népi demokrácia célkitűzéseit tűzte napirendre.

Egész költészete a népi forradalom ügyét szolgálta, még azok a versei is, amelyekben látszólag egy szó sincs politikáról. A népköltészet hangját azért szólaltatta meg az irodalomban, mert meggyőződése volt: „Ha a nép uralkodni fog a költészetben, közel áll ahhoz, hogy a politikában is uralkodjék". Még a népmesék világából is azért merített, hogy János vitéz alakján megmutassa, hogyan emelkedik ki a nép fia a szolgasorból. De költészete mégsem népi romantika, hanem általában a dolgozók kizsákmányolásának és elnyomásának forradalmi úton való megszüntetését követelő harcos költészet. „Az apostol" című nagy elbeszélő költeményében, melyet a reakciós irodalomtörténetírás valamennyi republikánus versével együtt valósággal kitagadott a magyar irodalom remekei közül, már a városi proletársors is foglalkoztatta. S a technikai haladást is abból a szempontból értékelte, hogy végső fokon a dolgozók felszabadítására kell vezetnie; ezért kívánt az összetört láncokból építeni vasutat.

Huszonötéves ifjú volt, amikor a márciusi forradalom vezére lett. De utána az a követelése, hogy a forradalmat folytatni kell a királyság eltörléséig, a köztársaság megvalósításáért, a nép hatalomra emeléséig, szembetalálkozott a bécsi udvar felé kacsintó opportunistákkal és a nemességgel egyezkedő polgárság osztályuralmi törekvéseivel. Forradalmi optimizmusát ez sem törte meg. A magyar szabadság külső ellenségeivel szemben elszánt harcra lelkesített, a forradalmat hátba támadó hazaárulókkal szemben éberségre intett. A már elért eredményeket is alkuba bocsátó békepárttal szemben azt vallotta:

Legyen szabadság először,
És azután legyen béke.

Annál nagyobb lelkesedéssel fordult a nép fiai felé, akik tömegesen gyülekeztek, gyakran mezítláb, a szabadság zászlaja alá. S ugyanakkor, amikor Marx és Engels elismeréssel állapították meg, hogy miután Európa negyvennyolcas forradalmai egymásután elültek, a magyar nép hű maradt a világszabadság zászlajához, Petőfi is az igazi hazafiság önérzetével telt el: a magyarság „a világ vezére" lett, mert az európai népek élén jár a világszabadságért folyó küzdelemben.

Azt már nem érte meg, hogy a nemzetközi reakció összefogása a magyar szabadságharcot vérbefojtotta. A segesvári csatatéren, ahol hősi halált halt, a magyar szabadsághősök a cári hadsereggel szemben vesztettek csatát. A magyar nép függetlenségét hosszú időre elrabló Habsburgokat nem az orosz nép, hanem az orosz népet elnyomó cár segítette. Ezért mondta Sztálin: „Az orosz cár 1849-ben segített a Habsburg-monarchiának megfojtani a magyar forradalmat. Mi erre emlékezünk. De mi ezért nem vagyunk felelősek, mert mi az utolsó cárt az Uralban 1920-ban agyonlőttük és ezzel keresztet tettünk az elmúlt rendszerre."

Ma már tudjuk azt is, amit a reakciós történetírás elhallgatott előttünk: az orosz nép a szabadságért küzdő magyarokkal érzett akkor is. A magyar szabadságharcnak orosz hősei is voltak. Egy orosz tiszt, Kazimir Ralicovszkij, csapatával együtt átpártolt a magyarokhoz. Egy másik, Alexej Guszjev, tiszttársait és a legénységet arra biztatta, tagadják meg a cári parancsot, mely a magyar szabadság ellen küldi harcba őket; ezért Guszjevet és hét tiszttársát kötéláltali halálra ítélték. Amikor Petőfiről emlékezünk meg, kegyelettel emlékezünk meg ezekről az orosz tisztekről is, akik ugyancsak száz éve adták életüket a magyar szabadságért.

TRENCSÉNYI-WALDAPFEL IMRE

SZŐREG

*1849. aug. 5. — 1949. aug. 5.**

Már a szabadság napja hanyatlott, messze csatában
Dalnoka hű ajkán halt el a dal s a remény.
Szőregi sáncon a nép katonái kifenve kaszájuk
Állták még a csatát, védve a nép jogait.
Akkor a zsarnokság győzött, de megőrzi a hősök
Emlékét Szőreg népe, mely újra szabad.

TRENCSÉNYI-WALDAPFEL IMRE

* A szőregi ütközet emlékére a százados évfordulón a helyszínen állított emlékmű felirata.

DAL SZTÁLINRÓL

— *Szergej Mihálkov* —

Sok dalt énekel a szovjetnépek ajka:
hallja a város, az erdő, a rét,
s minden dalban itt él, minden dalban itt cseng
Sztálinnak neve, mely — maga a nép!

Mindenhova visszük e nevet magunkkal,
szabadság záloga nékünk e név;
bárhová irányíts, megyünk mind utánad:
győzelem zászlaja nékünk e név!

Egyetlen emberként állunk mind Mögötted:
egyetlen szavadra mindenki kész!
Tudjuk: egünkön a fényt nem váltja árny fel:
ott ragyog napként a sztálini ész!

Mindenhova visszük e nevet magunkkal,
szabadság záloga nékünk e név;
bárhová irányíts, megyünk mind utánad:
győzelem zászlaja nékünk e név!

Fordította: BREZNAY BÉLA

PETŐFIHEZ

Idéztek annyiszor már, sanda képpel
mindig magadban, sohasem a néppel,
megváltoztattak, mint később hazád.
De nézz ránk most, a dolgos emberekre,
olyan hazát látsz népednek teremtve,
kinek szülője a Köztársaság!
Petőfi, velünk élsz most, itt e versben,
szívünkben, szemünkben s a dolgos tervben,
ember és gép itt jól munkálkodik.
A rab hazában nem lehettél boldog,
én késő utód szabadon mosolygok
s valóra váltom népem terveit.
Világszabadság volt zászlódra írva,
a népet most e szabadság tanítja
élni, harcolni, küzdeni tovább.
Jövőnkért, szabadságunkért kitartón
népemmel együtt most magasra tartom
a harcos béke vörös zászlaját!

TAKÁCS TIBOR

A SZOCIALISTA REALIZMUS HARCOSA: ZSDÁNOV

Néhány héttel ezelőtt múlt el egy éve, hogy meghalt Andrej Aexandrovics Zsdánov, a Bolsevik Párt egyik legkiválóbb vezéregyénisége, a szovjet állam irányító és építő ideológusa.

Zsdánov igen széleskörű munkálkodást végzett. Minden poszton, bárhová állította is pártja, fáradhatatlanul építette és védelmezte a szocializmus ügyét. A „tudományos előrelátáson alapuló" lenini-sztálini irányelvet rendíthetetlenül képviselte. Hatalmas konstruktív erő, ideológiai világoslátás és tisztaság, a felmerülő problémák alapos elemzése és félreérthetetlen kifejezési mód jellemezte gyakorlati és elméleti tevékenységét egyaránt. A haladó elveket, a szocialista szmpontokat ezzel a felkészültséggel és vaskövetkezetességgel alkalmazta a tudomány, az irodalom, a művészet mai kérdéseire is.

A művészet és filozófia kérdéseiről c. kötete (Szikra kiadás, Budapest, 1949.) Zsdánov átütő erejű kritikai munkálkodásából ad szemelvényeket. A kötet öt különböző alkalmakkor elhangzott beszédét tartalmazza, *G. F. Alexandrov* filozófiatörténetének bírálatát, a szovjet zenei szakemberek tanácskozásán elhangzott két felszólalását, valamint két irodalmi témájú kritikai s iránytszabó előadását foglalja magában.

Igen jelentős az a bírálat, amelyet Zsdánov egy szovjet filozófiai író, *G. F. Alexandrov* „A nyugateurópai filozófia története" c. könyvéhez fűzött. Igen jelentős vállalkozás volt Alexandrové, mert ezen a téren az első marxista tankönyvet írta meg. A szovjet kultúrélet ezért szentelt nagy figyelmet ennek a témának, amikor 1947-ben megrendezte azt a vitát, amelyen Zsdánov felszólalásában megállapította Alexandrov könyvének hiányosságait s felvázolta a mai szovjet „filozófiai front" helyzetét.

Igen lényegesnek tartjuk azt a két, 1948-ban elhangzott beszédet, amelyeket Zsdánov a szovjet zenei szakemberek értekezletein mondott.

Zenei körökön kívül is világszerte feltűnést keltett az a bírálat, amelyben 1948 februárjában részesítette a Bolsevik Párt a szovjet zeneéletet és a Szovjetunió mai komponistáit. Zsdánov ennek a bírálatnak egyik irányítója volt. Felszólalásában megállapította, hogy a mai szovjet zeneélet néhány kimagasló egyénisége elkanyarodott a kiegyensúlyozott, gyönyörködtető, klasszikus és népi elemekre építő zenealkotás útjától s a raffinált, elvont, öncélú zenei formalizmus hinárjába sodródtak. A nagyszabású vitasorozatot egy szovjet operának, *Muradeli* „Nagy barátság" c. művének bemutatása aktualizálta. Zsdánov alapos bírálatban részesítette a Muradeli-opera fogya-

tékosságait, de ugyanakkor megállapította azt is, hogy az a szűkkörű csoport, amelyik a Szovjet Zeneszerzők Szövetségét s következésképp a mai szovjet zeneéletet irányítja *(Sosztakovics, Prokofjev, Mjaszkovszkij, Hacsaturján, Popov, Sebalin, Kabalevszkij)* szintén a formalizmus felé sodródott. Rámutatott arra, hogy a formalizmus a fejlődés útjával ellentétes, mert „aláássa a valódi zene alapelveit és torzszülött, hamis, formalista élményekkel átszőtt, a népi tömegek számára idegen, egyesek és kiválasztott tízek, az ‚elit' érdeklődésére számíthatnak." (65. old.) Visszatérés az orosz zenei klasszicizmushoz, ez a megoldás. *Glinka, Csajkovszkij, Rimszkij-Korzakov, Musszorgszkij* legyenek a példák, de mindenekelőtt vissza kell térni a néphez és a népzenéhez, hisz *„a zenét a nép alkotja. Mi, művészek, csak rendszerezzük azt"* — idézi Glinkát Zsdánov. (66. old.)

Szükséges volt Zsdánov bírálatának magyar nyelvű kiadása, de méginkább szükséges, hogy a magyar zenei szakemberek is ismerjék meg ezeket az elveket. A magyar zenei körökben igen nagy homály és tájékozatlanság uralkodik a Bolsevik Párt zenebírálatával kapcsolatban. Sokan egyáltalán nem is ismerik, egyesek pedig túlbuzgóságukban és tájékozatlanságukban a felsorolt és a bírálattal illetett zeneszerzőket mint *„indexre tett komponistákat"* emlegetik, akiknek műveit nem is szabad játszani! Minderről szó sincs. A valóság az, hogy a Bolsevik Párt a mai szovjet komponistákat — éppen, mert sokra becsüli őket — a helyes zenealkotás szempontjaira figyelmeztette. S hogy a bírálat és a figyelmeztetés mennyire nem volt alaptalan, mutatta *M. Csulaki* szovjet zeneszerző hazánkban ez év márciusában többfelé tartott előadása, amelyben arról a fejlődésről számolt be, amely a tavalyi bírálat óta bekövetkezett az orosz zenei életben.

Zsdánov két további beszéde, amelyet még a kötetben találunk, az irodalom problémájával foglalkozik. 1934-ben a Szovjet Írók Szövetségének kongresszusán mondott beszédében fejtette ki, hogy a kapitalista irodalom pesszimizmusa és egyéb jellegzetességei reménytelen zsákutcát jelentenek. A korszerű irodalomesztétikai mintaképet, a szocialista realizmust így fogalmazta meg: *„a művészi alkotások valószerűségének és történelmi konkrétságának összhangban kell lennie a dolgozó embereknek a szocializmus szellemében való átalakításával és nevelésével. A szépirodalomnak és az irodalmi kritikának ezt a módszerét nevezzük mi szocialista realizmusnak."* (91. old.) Ugyanebben a beszédében állapította meg, hogy a szovjet irodalom s egyáltalán a szocialista irodalom nem lehet politikailag közömbös irodalom. *„A mi szovjet irodalmunk nem fél a tendenciózusság vádjától. Igen, a szovjet irodalom tendenciózus, mert az osztályharcok korszakában nincs és nem is lehet nem-osztályirodalom!"* (91. old.)

A kötetben megtaláljuk azt a kritikát is, amelyet Zsdánov 1946-ban a Szovjetunió két nagy irodalmi folyóiratáról, a *Csillag*ról (Zvjezda) és a *Leningrád*-ról mondott.

Egy folyóirat mozgékonysága, gyakori megjelenése folytán hívebben kell, hogy tükrözze egy nép és társadalom irodalmi és kulturális életének zajlását, mint pl. egy-egy könyv. Ez a szempont

tette szükségessé, hogy Zsdánov alapos bírálat tárgyává tegye e két legkiemelkedőbb szovjet irodalmi folyóiratot. Precíz lényeglátással és hatálmas, átütő kritikai erővel fedte fel a folyóiratok tévedéseit és hiányosságait szellemes beszédében. Bírálatát elsősorban azok felé az írók felé irányozta, akik a folyóiratokhoz befurakodva olyan műveket, cikkeket tettek közzé, amelyek nincsenek összhangban a haladó szocialista irodalmi felfogással. Félreérthetetlenül megállapítja: *„a mi irodamunk nem magánvállalkozás, amely arra szolgál, hogy kielégítse az irodalmi piac különböző ízléseit. Mi egyáltalán nem vagyunk kötelesek helyet adni irodalmunkban azoknak az ízléseknek és erkölcsöknek, amelyeknek semmi közük sincs a szovjet emberek tulajdonságaihoz és erkölcséhez.“* (109. old.)

Zsdánov kötetének legnagyobb tanulsága, hogy kiviláglik belőle: a Bolsevik Párt nem hagyja magára a filozófia, a zene, az irodalom embereit, hanem építő bírálataival irányítólag hat a művészet, a kultúra alakulására. A szocialista társadalomban a kultúra nem lehet „csöndes szigetecske, vagy a harctértől messze eső tábor“ — hanem a szocialista közösség, a társadalom, a nép szerves velejárója és tartozéka kell, hogy legyen. A jelen valóságához, a jövő optimizmusához, a társadalomhoz, a néphez tartozó művészet és tudomány jelent csak igazi szocialista kultúrát. S ezt a kultúra és nép közötti szerves kapcsolatot félreérthetetlenül megfogalmazta Zsdánov életműve: *„aki nem tud lépést tartani a néppel, aki nem tudja kielégíteni a nép megnövekedett igényeit — annak az ideje lejárt!“*

KIRÁLY JÓZSEF

VILÁGIFJÚSÁG

Töretlen békevágy, s nagy harcos ököl!
ez mind te vagy, te, boldog ifjúság,
ki a világot új formába öntöd,
legyen bár Kína vagy Dunavölgy hazád.

Milliók szeme csügg most munkádon itt,
s Budapestre néz a világ szeme,
és Olaszhonban, de Marseille-ban is már
felzúg a munkások hadserege.

S mint áradó folyam nő Viet-Namban
a szabadságszomj, mely földrengető
hullámba tornyosul, s elönti a gazt,
mely a „Marshall-tervből“ bújik elő.

Te vagy a béke legigazibb arca
boldog Ifjúság, te harcos ököl!
Vidám dalod erős bástya a népnek,
mert közös forrásból tör egyre föl.

LŐDI FERENC

A VIT-RŐL HAZAFELÉ

Vonatunk befűtve vár ránk, liheg, fújtat,
s harcostársunk, a budapesti nép
ezerkétszázunkat most úgy búcsúztat,
mint gondos anya felnőtt gyermekét.
Izmos dalunk ölel, ahogy még soha,
s belé zengnek a füstölgő gyárak,
mert ajkunkról az ifjúság himnusza
tán tízezredszer tör a világnak.

Tudjuk mindnyájan, hogy győztesek vagyunk,
s ezt mondják az örömkönnyes szemek,
akik búcsúztatnak: „nem vagyunk magunk!
A hős Szovjet van nemzetünk mellett
s minden nemzet mellett, ki békéjét
harccal védi meg az elnyomottakért!"
Tudjuk mindnyájan, hogy a vaksötét
imperializmus széthull pelyvaként.

Tudjuk, hogy nincs rés oly nemzetek között,
akik a munkát dallal dicsérik
lent a bányamélyben s fönt a föld fölött.
A kommunizmus bő terméseit
kész, jövőbemért tervek irányítják,
s hű barátja az embernek a gép,
mellyel vet és arat és mélyít tárnát,
hogy szene és vasa is legyen elég.

Tudjuk, hogy győztesek vagyunk és béke lesz,
s így tudja ezt hetven ország fia,
s mind-mind, ki a békéért valamit tesz
az csak így tudja: el kell pusztulnia
az imperializmusnak! Ez törvény,
melyet kétmilliárd ember csinált
magának e véráztatta Föld ölén,
amikor végre egymásra talált!

LŐDI FERENC

AZ ÚJ HONVÉDTISZT

A hídépítésnél együtt dolgoztunk
én és a legkisebb Pakot gyerek.
Már az első napon cementet hordtunk
s egyengettük a csillesíneket...
...fogytak a napok, s mind jobban nőtt a híd,
s ifjú arcunkat is férfivonás
keményítette meg. Egymás terveit
kiteregettük és száz okoskodás,
fontolt vágy égett bennünk munka után.
Jövőnket néztük: „hol van legnagyobb
szükség reánk? Orvos és tanár híjján
van szabad hazánk, ezer gyár dohog!
Bányamérnököt vár a bánya mélye,
s új tiszteket kér a néphadsereg,
mert amit épít, azt meg is kell hogy védje
magának a nép!" S a Pakot gyerek
egy napon honvéd lett. Tömzsi testére
feszült a ruha, s mi, hídmunkások
úgy néztünk reá, mint a hídpillérre,
melyre sorsdöntő ív-vasalások
támaszkodnak, s összekötik a két partot.
Nem kérdeztük, de tudtuk mért tanul,
s mint a szerszámnyélbe, olyan mohón markolt
kezünk a tenyerébe. Szótlanul
néztünk utána, s ment tovább a munka.
A kalapács egyre gyorsabban vert,
mert mind több ifjúmunkás ment rajongva
a tudás felé. Jó másfélév telt
el azóta, és most itt ül velem szemben
a hídmunkás Pakot gyerek. Hadnagy,
négy napja avatták a nép nevében,
s oktat, tanít szabad hazánkért.

LŐDI FERENC

MUNKAVERSENY*

I.

A gyár munkatermeiben futótűzként terjedt el az üzemi bizottság felszólítása: a munkásnők kezdjék meg az egyéni munkaversenyeket; mutassák meg, hogy ki az ügyesebb, szorgalmasabb, ki tud szebb munkát végezni.

Pintérné és Rabákné közönyösen fogadták ezt a felszólítást. Ők már régi munkások, kézügyességük a legnagyobb, de hogy való-e ez a megállapításuk, erről még eddig nem győződtek meg és így hiúságukban úgy gondolták, hogy ők csak egymással vehetik fel a versenyt, mert ezek az „újdonsültek" velük, régi kipróbált munkaerőkkel úgysem mérkőzhetnek. Saját büszkeségük azonban visszatartotta őket attól, hogy kihívják egymást. Mert mindkettő úgy gondolta, hogy ő a legjobb munkaerő a munkateremben és nem kérheti társát — mint nála gyengébbet — a munkaverseny megindítására. Csak a náluknál sokkal fiatalabb munkásnőket biztatgatták a verseny megindítására. Természetes, hogy vállalkozó szellem nem akadt közöttük, mert érezte mindegyik, hogy fiatalságuknál fogva sokkal kisebb kézügyességgel rendelkeznek, mint a két idős munkás. A pár éve dolgozókat fel sem szólították, mert biztosra vették, hogy azok között úgysem akad olyan bátor munkásnő, aki velük versenyezni merne.

A két asszony égett a vágytól, hogy fölényét fitogtathassa. De már teljesen lemondtak erről, jelentkező hiányában, amikor hirtelen Pintérné odakiáltott Rabáknéhoz:

— Tudod mit Annus?!... Ha már sénkise mer velünk versenyezni, versenyezzünk mi égymással...

— Mi?... — kérdezte Rabákné meglepődve.

— Mink hát!... Annyi évek után nekünk is szabad kipróbálni, hogy melyikünk az ügyesebb.

— Mért gyűlöljük mi meg Örzse égymást?... Mért legyünk mi égymással halálos ellenségek, annyi, békességben eltöltött idő után? Mert én tudom bizonyosan, hogy amelyikünk veszít, az halála napjáig gyűlölni fogja a nyertest.

— Ugyan né bolondulj mán!... Hát mért gyűlölnénk mink égymást?... Hát ez csak olyasféle lesz, mint mikor a gyerekek versenyt futnak égymással... — Na... egyezzél bele.

— Nem bánom!... De csak úgy, ha nem lesz belüle harag... Úgy szívesen beleegyezek. Szaladj az irodába és jelentsd be, majd addig én vigyázok a gépedre.

Pintérné boldogságtól sugárzó arccal sietett az irodába. Szinte kéjelgett az úton abban a boldog tudatban, hogy most alkalom lesz bebizonyítani, mennyivel ügyesebb, mennyivel szebb munkát tud végezni, mint Rabákné.

* A *Tiszatáj* pályázatán II. díjat nyert novella.

Csakhamar jött is vissza egy bizottsági taggal, aki aláírás végett magával hozta az írást.

Rabákné keze reszketett, amikor aláírta. Megnevezhetetlen, különös érzés futott végig egész testén. Megriadt ettől a különös érzéstől.

— Vesztek — jajdult fel magában. — Érzem, hogy én leszek a vesztes. — De azért nyugodtságot erőltetve magára, kihívóan vágta oda Pintérnének:

— Hónap reggel kezdjük.

Mikor a bizottsági tag a harmadik gépnél ment el, Juliska a gép fiatal munkásnője szerényen kérdezte:

— Szabadna azt az ívet nekem is aláírni?...

Megütközve állt meg az ember a kérdésre, mert váratlanul érte.

— Mit kérdeztél kisleányom? — kérdezte, hogy mégegyszer hallja a kérelmet. Mert sehogy sem akarta elhinni, hogy ez a fiatal lány, aki még alig dolgozik a gépén fél év óta, versenyre merjen lépni két, az egész gyárban elismert, ügyes munkásnővel.

— Azt kérdeztem, aláírhatnám-e, hogy én is résztvöszök a munkaversenybe.

— Nagyon bizony, hogy alá lehet írni! Itt az ív és írd alá, ha te is versenyezni akarsz.

— De mennyire, hogy akarok... — mondta Juliska felvidulva. Kikapta a papirost és ceruzát az ember kezéből és a gépen aláírta.

— Tessék — adta vissza az aláírt ívet. — Holnap reggel kezdjük ugyébár?

— Igen, — mondta az ember visszavéve az ívet. — Holnap reggel kezdődik a verseny és szombaton délbe fejeződik be. De nagyon iparkodj lányom, hogy szégyenbe ne maradj.

És sietve ment be az irodába az örömhírrel, hogy a négyes munkateremben egy fiatal leány is részt akar venni az egyéni munkaversenyben.

— Talán bizony te is részt akarsz venni a versenyben, hogy aláírtad az ívet? — kiáltott át Pintérné Juliskához.

— Igen! — kiáltotta vissza Juliska.

— Na... le is maradsz, mint a kehes ló a paripa mellett.

— Majd meglátjuk, — válaszolta Juliska egy rakoncátlankodó fonalat megigazítva.

II.

Másnap reggel Juliska, aki tudta, hogy gépének teljesítménye, amely már így is a norma felett van — nem igen bír el nagyobb teljesítményt, csak egy árnyalattal állította be nagyobb sebességre, amelyet azonban egész héten meghagyott és nem emelt. Figyelte állandóan a gépet, hogy az minél szebb teljesítményt végezzen és közben állandóan dúdolgatott.

Pintérné és Rabákné is az egész munkaverseny alatt csendben voltak, mintha megnémultak volna. Egyiknek sem volt ideje a beszélgetésre. Állandóan gépük működését figyelték. Az idegességükben állandóan nagyobb teljesítményre kényszerítették. Amit a gép azzal bosszult meg, hogy mindig jobban szaggatta a szálakat. Szombaton már a két asszony alig győzte a szakadt szálakat kötözni.

Lopva át-tánéztek Juliskához, aki vígan dalolva egyenletesen működtette gépét, hogy az ne szaggasson. Mintha megbabonázta volna ezt az élettelen nagy testet, olyan egyenletesen, de a rendesnél mégis nagyobb teljesítménnyel dolgozott.

Mindkét asszony meg volt győződve, hogy Juliska csúnyául lemarad. Annál nagyobb erővel versenyeztek ők egymással. Ha észrevette az egyik, hogy a másik gépe csak egy keringéssel is gyorsabban működik, akkor már ő is iparkodott a gépből még nagyobb sebességet kicsikarni. Mire eljött a tizenkét óra, már mindkettő alig tudott a lábán állni. Juliska pedig még akkor is vígan dalolt, fütyült, mintha nem is venne részt a versenyben.

III.

De csak elérkezett az a két asszony által annyira várt tizenkét óra is. Mindhárom gép egyszerre állt meg a megjelent bizottság egyik tagjának intésére. Pintérné meg Rabákné már alig tudtak a kimerültségtől a lábukon állni. Ha még tovább kellett volna dolgozniok, aléltan rogynak össze.

A bizottság hosszabb vizsgálat után megállapította, hogy Pintérné és Rabákné teljesítménye alig különbözött néhány percnyi idővel, Juliska azonban kettő órai teljesítménnyel hagyta el a két asszonyt.

Ekkorra már az egész munkateremben leálltak a gépek és a munkásnők ott tolongtak a bizottság körül. Mikor a bizottság kihirdette az eredményt, Pintérné is meg Rabákné is sírva fakadt és kijelentették: hogy Juliska feltétlenül valami babonaságot csinált, mert ők sokkal gyorsabban dolgoztak, mint az a kis csitri lány.

Akkor a bizottság egyik tagja megmagyarázta az egész munkaterem munkásának, hogy ez a csoda úgy keletkezett, hogy Juliska igaz, hogy egy árnyalattal nagyobb teljesítményre kényszerítette a gépét, de ezen sebességet állandóan tartotta és nem változtatta, a gép ezt a sebességet megszokta, nem rakoncátlankodott, hanem állandóan szépen dolgozott. Míg a másik két asszony mindig emelve gépük sebességét, azok mindig jobban szaggattak és a szálak kötözésével elvesztették a gép nagyobb sebessége által nyert időt.

— Ennek az a tanulsága elvtársnőim, hogy a munkás mindig nyugodtan, nem idegeskedve végezze munkáját. Mert mi tudjuk azt nagyon jól — fejezte be szavait —, hogy a gépet nem lehet túlteljesítményre kényszeríteni, mint az embert, mert a gép hamarabb megbosszulja a túlkövetelést. Azért arra kérem a versenyzőket, meg a többi elvtársnőt is, hogy a normát iparkodjanak elsősorban állandóan elvégezni és még ennél valamivel többet és figyelmüket mindig a minőségre fektessék.

Kézfogással a bizottság minden tagja megköszönte a versenyzők munkakészségét és felszólították a munkásnőket a munka folytatására. A gépek az egész teremben újra működésbe léptek, de a különös győzelmet egymás között még sokáig tárgyalták.

Pintérné meg Rabákné pedig elkeseredésükben csak annyit mondtak egymásnak:

— Hát egyformák vagyunk, de jobbak leszünk!

SZABÓ JÓZSEF

LENINI IGAZSÁG

— *Alekszej Szurkov* —

Csillagos ég tekint a sírra,
Jegek csipkézik a fenyőt.
Nyíló tavaszra bontja tiszta
Zsendülését ifjú időnk.

Népek keze gránitba véste
Mindörökre Lenin nevét:
Ajakán ezt a szót idézze
Minden jövendő nemzedék!

Élő szavát hallják a munka
Csüggedetlen csapatai.
Népek győzelmét vihardúlta
Októbere itt vívta ki.

A földön boldog ember éljen! —
Lenin álma valóra vált.
Túl a harmincadik éven
Követjük léptei nyomát.

Vészek napjai, felviharzók
Ki nem csavarták zászlaját —
Acél-rendünkben velünk harcolt
A halhatatlan, nagy barát.

Amikor ellen tört a tájra
S harsant lenini riadónk:
Hadserege kiállt a gátra
S megvédte ezt a drága hont.

Háborúk el nem pusztíthattak,
Halál itt hiába kaszált —
Szilárdak vagyunk és nyugodtak:
Ismerjük erőnk igazát!

Saját törvényét visszakapta
A természet s mind közelebb
Jut el a kommunizmus szabta
Úton céljához a sereg.

Háborús, vihar-felhők gyűlnek
Túl keleten, túl nyugaton —
Mi úgy formáljuk az időnket:
Lenini erőnk összefon.

Lenin örökje itt ragyog majd
Tovaszáguldó éveken —
S életünkre, mint legnagyobb nap:
Igazsága süt fényesen!

Visszafénylik távol egekben
Kigyulladt Lenin-csillagon
S földet-eget rendíthetetlen
Ifjúkora tavaszba fon!

Fordította: SZILY ERNŐ

KOMSZOMOL

— *Alexandrova* —

A fiú a gyárban dolgozik:
Töltényből hegyeket emel,
Arca még szeplős, de szíve hős:
Életét is adja, ha kell!

A másik, apja gunyájában
S mezítláb — partizánnak áll;
Erdőben hasalva talál rá
A korán kelő napsugár.

És a lány, ormótlan köpenyben,
Sebesültet visz a csatán...
Büszke lehetsz ez ifjúságra,
Melyet te neveltél, Hazám!

Fordította: BREZNAY BÉLA

KULÁK-ROMANC

— 1949-ből —

Rázom
a rongyot,
nem magyarázom
mért van ez így,
hadd törje irígy,
fejét
az álnok,
pukkadjon
a szomszéd
nagylábú
lánya.
Több a hozománya,
kendője szebb?
Én szivem tisztább,
szerelmesebb!
Hét disznót vágtak!?
Mi csak egyet,
de nem veszekszünk
az asztal mellett
„így a juss,
meg úgy a juss"
— Vigyázz Ilus,
elviszi a március,
a plakátot láttad;
földigénylés!
— Az apád párttag?
— Persze, hogy az!
— Koldus népség...!
— Nem igaz!
Beszélhet
bármit
mostmár
a gazda; Rázom
a rongyot,
nem magyarázom
mért van ez
így;
hadd törje
irígy
fejét az álnok
bár,
tudhatná ugyis a
balga

kár a
méregért
az úri világ
Véget ért!
Lehet még
traktora,
barma,
de nincs hatalma
és a zsellér ebéde
nem férges alma
már!
Pukkad is a szomszéd
nagylábú
lánya,
Bánja
a kánya
több a hozománya,
az se baj.
A keze puha,
mint a vaj.
De a szíve kérges.
Az apja mérges
a haragtól,
mert a béres
bérét kérte
és nem küldhetett
csendőrt érte,
mint akkor régen,
amikor még,
más világ volt,
a főbíró
kiskirály volt,
gorombán csattant a szó,
nem nézték az árvát
és az utolsó
párnát
is elvitték a
parasztól.
— Így volt ugye?
de vége,
nézhetsz az égre,
nézhetsz a földre
a te világod végetért
fizetni kell,
fizetni
mindenért.

*

Rázom a rongyot
pukkadjon a szomszéd
nagylábú lánya

pukkad a szomszéd
maga is;
Tegnap megsúgták neki
és ma már meg is érti
holnap a bőrén érzi
a változást
erre nem iszik áldomást,
de öli a méreg
és elfutja szemét
a vér.
Reng a tokája,
jár a pofája,
bár az átok mit sem ér.
A zsellér,
a béres, a szolga
maga ura már
s gazduram dolga
bizony rosszul áll!
Csak a munka számít,
a tett;
az ország
a dolgozók
országa lett.

KONCZ ANTAL

ÁPRILIS

A fák lakodalmi ruháját
friss szél kotorássza kacagva.
Az élet ezernyi csudáját
széthinti a lenge tavaszba.

Csók-alkalom illan a percen,
lányajkként nyílik a bimbó.
Oly egyszerű, tiszta a versem,
mint frissfaragású tilinkó.

A dolgos-erős falu népe
szaporázza serényen a léptét;
megifjul a föld színe-képe
s a századok ősi miértjét

trágyás humuszába keverve:
új élete szökken a szárba,
hogy múljon a régi keserve,
s érezze, hogy nem lehet árva;

hulljon le szeméről a hályog,
hő vágyakozása beteljék;
új törvény: Munka a zálog
s a drága paraszti verejték!

PÁKOLICZ ISTVÁN

BÉRES ANDRÁS LÁZADÁSA*

Fehér ökörnyálak úsztak a levegőben, finom, fehér szálak. Szálltak meg-megcsillanva a szomorkás napfényben. Megtüzdelték, befonták a dűlőút kopaszodó fáit s a kukoricaföldeken csonkán meredező kórókat.

Béres András hazafelé hajtott épp a mezőről. Az ekét kint hagyta a földben. Nehéz az, nem lehet csak úgy egyedül fölrakni a kocsira. Meg aztán holnap úgyis kijön megint. Vetni kell a búzát s ahhoz ki kel hogy jőjjön Zsugori Szűcs Pál is. Igaz, hogy nem először szánt egyedül a Szűcs Pál földjén és máskor föltette mindig az ekét, de most valahogy nem is akarta. Valami dac feszült benne, maga se tudta tán miért, vagy ki ellen. Felült az ülésre s megrántotta a lovak száját:

— Gyerünk hé, a fene a beletek, majd otthon zabálhattok.

Nem szerette, ha a lovak sokat rángatják a gyeplőt a fűért. Közéjük is pattintott az ustorral. A lovak megugrottak, de nem volt kedvük futni s már András is hagyta, hogy csak ballagjanak. Az ökörnyálak lent úsztak alacsonyan. Fehér selymük megakadt a lovak sörényében, körülfogta még Béres András kalapját is. Békés és csendes volt minden s a nagy békesség feloldotta nyugtalanságát, előbbi feszültségét.

— Ej, hát mit tehetek én? Mit bánom én hogy forog a világ, nem énrám bízzák azt úgy sem, én csak egy nyomorult béres vagyok. — Letűzte az ustort a kocsioldalhoz és legyintett a kezével. Legyintett, mint aki érzi, hogy sokat tehetne bizony, de hát nem érdemes. Nem érdemes, mert ha változtatnak is valamit, a világ sora mindig is az volt, hogy egyesek parancsoltak, a többiek meg engedelmeskedtek.. Persze, hogy engedelmeskedtek! Próbáltak volna mást!... Hajaj! Ő megpróbálta, aztán még most is érzi a puskatus ízét az oldalában. A csendőrök nem nagyon kérették magukat, megtanították a rendre. Meg bizony, megtanították s azt nem is fogja elfelejteni, míg é. De nem ám...

Meglegyintette a lovakat ismét, majd félszemmel az égre pislantott:

— Esni fog, — állapította meg félig hangosan és olyan érdeklődéssel vizsgálgatta a fátyolosodó eget s az egy-két szürkén úszó felleget, mintha éppen tőle függne, hogy csakugyan esik-e majd, vagy sem. Teljesen elmerült ebben a szemlélődésben. Nagyon szerette az ilyen önfeledt perceket. Mintha elszállt volna ilyenkor felőle a mindennapi robot terhe. Mert robotnak érezte bizony Béres András az

* Az *Irodalmi Szemle* pályázatán díjnyertes pályamű.

egész életet. Azt is, hogy szánt-vet az ember. Persze, ha Zsugori Szűcs Pali földje helyett a magáét szántaná legalább... Mindenesetre azt érezte, hogy az időjárásnak ilyen külön számbavételével a természet dogába avatkozott bele. Fontos, nagy dolgot végzett. S ez megnyugtató, hogy ezt így megteheti, hogy ebben saját kedve szerint cselekedhet. Mert az emberek dolgához (a saját magáéhoz épp úgy mint máséhoz) sok szava nem volt világéletében.

— De most lehetne — mondogatták neki gyakran mostanában. Különösen a kommunisták olyan nagyszájúak. Úgy cselekszenek azok éppen, mintha egyszerre csak urak akarnának lenni az urak helyett. Lám, a földjüket is szétosztották maguk közt. Igaz, abból még neki is adtak, pedig nem is kérte. Az asszonyt ette a fene érte.

— Eredj hát, oszt írasd — bökte akkor feléje mérgesen s Vera elment. Így kapta ő meg azt a három holdat, a Mátyás-dűlőben. De nem is igen törődött eddig vele. — Ha kaptad, a tied — mondta Verának —, nekem semmi közöm hozzá.

Hogyisne. Három hold és csak úgy ingyen! Lehet hinni az ilyesmiben? Majd visszajönnek az urak, vagy történik valami, aztán mi lesz?

Elég későn ért haza, mert Zsugori Szűcs Pál éppen a disznókat hajkurászta az udvaron, mikor behajtott a kocsival. Két nagy anyakocája volt, hat hízónak való, meg választási malac egy csomó.

— Jó hogy jössz — örvendezett Andrásnak. — Nem birok magam ezekkel a rusnya jószágokkal. Mind feltúrták a téglát.

Estig aztán a téglát rakta, igazgatta András az ólban s fáradtan, piszkosan ért haza.

— Édesapám — futott elébe Laci gyerek lelkendezve. — Itt van ám Miska bácsi.

— Hogy a rossznehézség!... — Azt akarta még mondani, hogy üssön bele, de mégis meggondolta és elhallgatott. A gyerek előreszaladt s Bundás a kutya is örvendezve futkározott körülötte.

— Mit akar itt a sógor? — méregette magában Béres András. Mert csak úgy, hiába nem jött, az biztos. Régóta nem járnak össze. Csordás Mihály épp olyan földhözragadt szegény ember volt azelőtt, mint ő, vagy tán még nyomorultabb. Munkát sem kapott rendesen, mert mindig izgága volt egy kicsit. Legalább is a nagygazdák úgy tartották és nem igen fogadták föl még napszámba se. Most meg lám, ő akar dirigálni. Titkár lett a pártban, ő osztotta szét a földeket. Hát azóta ritkán beszélnek egymással.

Bent már égett a lámpa. Belesett az udvarablakon. Ott van csakugyan, Vera meg áll vele szemben. Karján ott a kislány.

— Jó estét sógor! — köszöntött be András jó hangosan, mintegy jelezve, hogy ő itt a házigazda.

Az asszony vacsorát készített. Üres paprikáskrumplit hozott be. András szótlanul kanalazta. Az asszony Mihály elé is tett tányért, de az szabadkozott. Csak épp megkóstolta. Vacsorázott már, azt mondta.

— A kolbász bizony kimaradt belőle — jegyezte meg Vera félig tréfásan, de érezni lehetett azért a felpanaszolást. András tovább kanalazott. Aztán, mint akiben nehezen ér talajt a szó, megállt a kanál a kezében.

— A kolbász... A kolbászt mondod?...

— Azt hát. Lehet így megkínálni vendéget? Kolbász adná meg az ízét.

Béres András alatt megreccsent a szék. Félretette a tányért, s komoran nézett maga elé.

— Nem is kérded mért jöttem? — törte meg a csendet Mihály.

— Minek kérdeném? Nem híttalak

— Hát az igaz.

Az asszony elvörösödött. Mi van ezzel az emberrel? Végleg megveszett, vagy mi? Végre is Mihály a testvére. Aztán azért jött most is, hogy segítsen. De erőt vett mégis feltörő indulatan és kérlelni kezdte Andrást. Szedett még a tányérjára a gőzölgő paprikáskrumpliból.

— Na egyél hát — mondta békítőleg. — Biztosan éhes vagy.

András csakugyan nem tiltakozott. Éhes, persze, hogy éhes. Dehát csak így csupaszon enni a krumplit s még kenyérrel is spórolni. Igen, csakugyan igaza van az asszonynak. Bezzeg Szűcs Pálék! Látta, ma este is sonkát ettek. Nem is igaz tán, hogy olyan zsugori! Legalább is önmaguktól nem sajnálja az ételt. Fölrémlett előtte az illatos főtt sonka, ahogy belevágta Szűcs Pál a kését... Nekik meg még zsírjuk sincs. Nem is tudja mikor vágtak disznót. Tán nem is vágtak soha! Kifordult a szájából a zsírtalan krumpli.

— Vidd innen a fenébe! — kiáltott az asszonyra.

Aztán körülnézett a szűk, dohos szobában. Lackó, a nagyobb gyerek ott állt a közelében. Milyen kíváncsi ez a kölyök? — gondolta, de aztán a két kislányhoz ért a pillantása. Ettek. Azt a krumplit kanalazták, amit ő nem birt megenni. A sógora ott ült a sifonér előtt. Nem látszott rajta semmi. Még mintha mosolyogna is. — Még nevet. Van pofája nevetni...

— Nem jól van ez így András — mondta a felesége csendesen, de Andrásba, mint valami mély, fekete verembe, hullottak a szavak. Nem jött rájuk semmi visszhang.

— Mit akarsz te elérni András? — fordult hozzá Mihály is és hangja követelően hangzott.

— Mi közöd hozzá? — fakadt ki András bosszúsan. — Magaddal törődj!

— Na, csak sose kiabálj. Tudod te azt nagyon jól, hogy nincs igazad. Hát egyedül vagy te, mondd csak, egyedül? Nem itt van-e a feleséged, a gyerekeid? Idefigyelj András! Az ember nem azért született, hogy csak magával törődjön.

— De kitanítottak! — felelte András egy kis gúnnyal. — Nem vagy te pap, mit prédikálsz itt nekem? Mi bajod velem, mondd ki kereken.

— Jó, hát kimondom. Azt akarom eszedbe juttatni, hogy te is éppen olyan szegény vagy, mint én.

— Hát aztán?

— Húztad az igát eleget, dobd le magadról. Tegnap este összegyűltünk tanakodni a pártban. Elhatároztuk, hogy szövetkezetet csinálunk.

— Szóval hát kolhozt! — vetette oda András gúnyosan.

— Nevezd úgy, ha jobban tetszik. Bánja a fene. Szóval hát megcsináljuk a szövetkezetet.

Elhallgatott. András dohány után kotorászott a zsebében, de nem talált. Úgy látszik, elfogyott. Mihály észrevette s megkínálta. — „Munkás" — mondta s ő is rágyújtott. A cigarettafüst kék csavarfonatban kúszott fölfelé, ritkult, majd hirtelen szétfoszlott a szoba áporodott csöndjében. Kati, a legkisebbik gyerek elejtette a kanalat. Élesen csörrent a tányéron.

— Abba a szövetkezetbe téged is fölvettünk — jelentette ki Mihály határozottan.

— Mit? Hogy engem?... — András hirtelen nem is igen értette meg a dolgot. Csodálkozva nézett Miskára. — Velem oszt sokra mennétek.

— Hát nem hiszed? Csak gyere nézd meg. Ott van bizony a te neved is.

Az asszony szorongva nézte a két férfit. Merész lépés volt, amit tett, mert jól ismerte ő András természetét. Szinte csodálkozott, hogy még mindig ilyen csendes, hogy nem vágta a fejéhez a széket. Mert hiszen nem buta ember az ő ura. Tudja az jól, hogy ha beírták, hát arról ő tehet. De csodálatosképpen András mégis nyugodt maradt. Nem szólt az se rosszat, se jót tovább. Nem lehetett tudni mit gondol. Kikísérte a sógort a kapuig, ahogy az dukál, aztán mintha mindent elfelejtett volna.

— Hozz valamit enni, éhes vagyok — kérte az asszonyt.

— Enni? — nézett rá Vera csodálkozva.

— Hallod hogy éhes vagyok!...

— De hiszen az előbb...

— Mi, hát kutya vagyok én? — mordult föl András mérgesen. — hogy csak egy kis pityókát adsz? Nincs más?

— Más?

— Más, más. Kolbász, vagy efféle.

— Nincs.

— Sonka?

— Nincs.

— Szalonna?

— Nincs.

— Nincs, nincs. A fene egye meg ezt a büdös világot! Valami csak van? Éhes vagyok. Zsugori Szűcs Páléknál főtt sonkát ettek. Olyan remegős kövérje volt annak a sonkának... Aztán ahogy szelte, piros volt a húsa... Vera, hozz valamit enni!

Az asszonynak már a száján volt, hogy azt felelje: eredj, kérj Szűcs Palitól, de meggondolta mégis. Kiszaladt a konyhába és csakhamar egy csészével és egy jókora szelet kenyérrel tért vissza. Odaállította az asztalra. Szelt a kenyérből és jó vastagon kent rá zsírt. Volt még a bögrében. Igaz ugyan, hogy ez egy hétre való zsír lett volna, dehát... Ha egyszer éhes az ura. A gyerekek is mind odasereglettek.

Andrásra különös hatással volt mindez. Beleharapott a kenyérbe. Aztán megint falt, de nem ízlett már ez se. — A kutyaistenit! — szorult ökölbe a keze. Fölkelt az asztaltól.

Nehezen aludt el ezen az éjszakán. Folyton a föld járt az eszében. Vera hallgatott, nem zavarta töprenkedésében. Csak feküdt mellette s figyelte, hogy András forgolódik. Nem szólt az sem, csak felfelnyögött néha. Valahogy aztán mégis csak megnyugodott s maga is elcsudálkozott reggel, milyen frissen ébredt. Mintha már mindent eldöntött volna a legjobb rendben. Pedig valójában semmivel sem tudott többet, mint az este. És mégis... Az asszony mos sem szólt még, de ahogy ott feküdt mellette és ránézett meleg szemeivel. Úgy tünt Andrásnak, mintha csak most kezdené megismerni. Kék szeme van és lám, sose vette még észre, milyen szép hosszúak a szempillái. Magához húzta és megcsókolta .Vera csak mosolygott és visszacsókolt. Sohase érezte még ilyen kívánatosnak. Még akkor sem, mikor először ölelte szabadon.

Ennek a friss csóknak, ölelésnek az íze volt még tagjaiban akkor is, mikor belépett Szűcs Pál udvarába. Milyen jó, hogy az embernek felesége van — érezte minden porcikája és vídáman tekintgetett a világba. A nap már megcsillogtatta a fák hegyét.

— Ejnye, elkéstem egy kicsit — ötlött eszébe, de erősen megütődött, mikor Szűcs Pál mérgesen rámordult:

— Jóravaló béres ilyenkor már a határban jár.

— Nem vagyok béres — bökte ki mérgesen.

— Nettene. Tán bizony urazzalak? Vagy meg is dícsérjelek, hogy ilyenkor jössz? Eső lesz, aztán nem tudjuk elvégezni a vetést. Mit állsz itt? Gyerünk kifelé a lóval! Nem látod, hogy máris készülődik az eső?

— Eső? — kérdezte András, mintegy csak magától. — Persze, hiszen ő már tegnap látta, mikor jött haza a kocsival. Hirtelen fölrémlett előtte, hogy ha eső lesz, akkor az ő búzája nem lesz elvetve. Máskor nem igen törődött a három hold kapott földdel, de most fontosnak kezdte érezni. Az övé, persze. Kapta, hát joga van hozzá. Aztán mindenkinek kötelessége törődni a földjével. Azért adták.

— Eső lesz, azt mondja? — Kérdezte Szűcs Pált.

— Láthatod magad is.

— Az én búzám még nincs elvetve — mondta András megfontoltan.

— A búzád? — kérdezte Szűcs Pál csodálkozva, aztán eszébe jutott, hogy megígérte a lovakat. Megígérte, hogy avval vetheti el András a búzáját. De nem most. Ki hallott ilyet? Ott a föld elvetetlenül s ez miket gondol!

— Az ráér még. Mi az? egy hold — mondta elfojtott méreggel, de Andrásból, mint láva, úgy csapott ki az indulat:

— Nem akarja adni a lovat? Nem ér rá, az én földem éppen nem ér rá. Érti? Nekem csak ez az egy holdam lesz. Most nem fogok föl más földet.

— Nem fogsz föl?

— Nem leszek mindenki lábakapcája.

— Hát akkor csak menj, pusztulj innen is. Kommunistát nem tartok a saját udvaromban. De ide ne is tedd többet a lábad.

Zsugori Szűcs Pál nagy-indulatú parasztember volt, de András tudta jól, hogy a következő percben már lehiggad és akkor kérni

fogja, hogy ne menjen. De valahogy most nem akart megegyezni. Sietett még elmérgesíteni a dolgot.

— Még maga küld el? — kérdezte szinte ordítva. — Még magának áll feljebb? Nyúzza a szegényt és még kiabál. Nem az a világ van már Zsugori uram.

Szűcs Pál szinte gutaütötten kapkodott levegő után. Arcán látszott, hogy egymást tapossák benne a feltörni akaró indulatok. Deresedő bajusza rángatódzott. Vésztjósló arccal, kidülledt szemekkel közeledett András felé.

— Hozzám ne nyúlj, te „Hajastök", mert megkeserülöd — kiabálta be a csúfnevét is András a pofájába, de önkéntelenül húzódott azért tőle folyton hátrább, mert nagy darab ember volt Szűcs Pál. Húzódozott, de egyszerre csak érezte, hogy két vaskéz markol a torkába s két vérben forgó szem mered a szemébe. Irtózatos rémület fogta el:

— Megfojt — gondolta villámszerűen s életösztöne rettentő erőt öntött karjaiba. Jobb öklét görcsösen összeszorítva, irtózatos erővel célzott a halántékához. Úgy érezte, hogy újjai összetörtek a csontokon, de a szorítás gyöngült a torkán. Aztán egyszerre úgy vágódott el Szűcs Pál hangtalanul, mint a kitömött zsák. Meg-megvonaglottak a lábai, kígyózva ide-oda vetette magát, aztán halk, hörgésszerű hangokat hallatott.

András szeméről lassan letisztult a hályog s a halálféleiem eloszlott tagjaiból. Önkénytelenül megtapogatta a nyakát. Úgy érezte, még most is, minha összeroppant volna a torka. Csak nehezen jutott le rajta a levegő. A reggeli nap ragyogva bújt elő a fák mögül s mintha csak kíváncsi lett volna, éppen Szűcs Pál arcába világított.

— Engem akartál te megfojtani? — lihegte András. — Engem, te bitang. — Ahhoz aztán korábban kelj föl máskor. Vagy azt hiszed, hogy nektek mindent lehet? Bolond voltam eddig is, hogy csak úgy hagytam magam. Hű, de bolond voltam! Dolgoztam neki mint a barom, aztán itt van ni!

Pillanatig még az is fölrémlett előtte, hogy tán mégis a sógorának van igaza. Piszkok ezek mind, csak a vagyon kell nekik. — De aztán hirtelen egy gondolat motoszkált benne. Az, hogy vetés utánra egy malac is van a bérében. Azt most itthagyja? Az ugyan igaz, hogy nincs minden elvetve, de most már nem is lesz. Ötöle ugyan nem. Aztán lám, tegnap sem volt kolbász a háznál. Igazság szerint meg is illetné már ez a malac.

Az udvaron káráltak a tyúkok s a vöröstarajú kakas ugrálta őket. Lovakkal, tehenekkel van tele az istálló, gabonával a magtár és ott röfögnek a disznók az ólban. És neki mi van otthon? Semmi. éppenséggel semmi. Arra gondolt, hogy mi lenne, ha most idecsődítené a szegénységet. Bemenne az istállóba. A Sánta Pistának mindjárt odaadná a tehenet, mert annak öt gyereke sír tejért. A lovat Vastag Pali kapná. Aztán a kamrához menne, aztán így tovább. Nevetett, mert arra gondolt, hogy Vera egy egész szál kolbászt főzhetne a paprikáskrumpliba. Azzal már meg lehetne kínálni a sógort is, ha úgy megint be találna nézni hozzájuk.

— Hm, igaz, a sógor! — Helybenhagyólag bólintott, mintha ép-

pen megegyezett volna valakivel valamiben. Mintha valami fontos dologban találta volna el igazságot. Aztán megfordult. Rá se nézett a még mindig mozdulatlanul fekvő gazdára. Ment a kapu felé. Juis nézett ki épp a tornácra, ahogy átment az udvaron. Egy rokonkislány, akit úgy tartottak el Szűcsék kegyelemből. No, de olyan is volt az! Egy pillanatra megállt a leány előtt, nem tudta tán, miért. Elmenőben odaszólt hozzá:

— Eredj, Julis, nézd csak, Pali bácsit valami baj érte.

De ő már nem nézett vissza. Ment előre s úgy érezte, hogy valami súlyos teher hullott le a válláról.

SERES JÓZSEF

AZ ALKOTMÁNY

A dolgozó nép államot teremtett,
munkásnak, parasztnak örök hazát.
Elsöpörte a régi, úri rendet,
hol eltiporták a nép igazát.
Mert jogunk nem volt, pusztulásra éltünk,
s velünk pusztult a széteső világ.
És jött a szovjet, Sztálin a vezérük
és megszületett a Köztársaság.

És aztán hont foglaltunk, ez az ország
a munkások, parasztok állama.
Itt pirosabbak, fénylőbbek az orcák
és tartalommal telt meg a haza.
Az út hosszú volt, régi forradalmak
kemény során míg eddig vezetett.
S mert példa kellett, népünknek nyugalmat
s hitet adtak a szovjet fegyverek.

Így épült hazánk, mert a Párt vezette,
és duzzadt, harcosodott a jövő.
Tervünk van s most gyárra, szövetkezetre
nézünk, mint ránk a később felnövő.
S hogy boldogságunk teljes legyen végre
a Párt s Rákosi alkotmányt adott.
Ebben van multunk, jelenünk s az égre
majd ezzel írunk vörös csillagot.

TAKÁCS TIBOR

AZ ÁRULÓK ELLEN

Négy rend ruhám van s teljes szabadságom,
elvtársaim, az enyém a világ.
Szemem vigyázva, féltőn csüng hazámon,
fegyverrel védem, ha kell, — igazát.

Huszonkétéves karom erejével
segítem népem, mintahogy segít
velem együtt milliók erejével
szovjet, román s a többi bolsevik.

Öt év minden termése, — ízes alma,
s a jövő olyan bőséget igér,
milyet csak a dolgozó nép hatalma
teremt e földön s visel el szívén.

Országom, ellened tört meglapulva
néhány bitang gaz, hitvány áruló.
Tőrös szavam szívük keresztül fúrja,
csalánnal verje testüket a szó.

Velem kiált az üzemeknek hangja,
szavam tovább adják az iskolák.
Hegyekké tornyosul a nép haragja,
az egész ország versemmel kiált.

S feleletkép mindenütt magasabbra
kúszik a termelési grafikon,
jobban szántják a traktorok a barna
földet a dunántúli dombokon.

Jobban vigyázunk üzemekben, földön,
jobban a Pártban, ki mit tesz s hogyan!
Hogy az árulók kése beletörjön,
s élhessünk, építhessünk boldogan!

Az árulók ellen vezess a harcba
atyánk, tanítónk, hősünk: Rákosi.
S pusztítsa őket el a nép haragja,
s a világ proletárjai...

TAKÁCS TIBOR

VIZSGA

Az ablak alatt megáll és kapáját
lekoccintva a kőre, fölfigyel.
A hársfaillat mossa izzadt vállát.
Benn: parázs vizsga. Lobogva tüzel
az izgalom. A kérdések keményen
kopognak, de hát nem nehéz nekik:
a villogó ész sarlója serényen
vágja a betűk, számok rendjeit.
Velük izgul. Most rágyújt. Rossz kalapját
gyűrt homlokára tólja, mert felel
ő is. Mikor a „Mamá"-t elszavalják,
elindul. Szemeit könny lepi el,
mert neki, könyv és ceruza helyébe,
már odalökték korán a kapát.
— Elszántan gondol most a gyermekére,
hogy annak sikerüljön legalább!

PÁKOLICZ ISTVÁN

NYÁRI ÉNEK

Mint ahogy a föld illata váratlanul
megtöltött új ígérettel és reménnyel,
úgy jelent meg elmémnek hirtelen fénnyel
nagy emberi diadalként új világunk.

Szememből szívembe szökött a nagy csoda,
a legszentebb szándék zaja zúg most bennem:
gép- és vonatzakatolás; s gyárkéményen
az öröm-áldozat füstje száll mélyemből.

Édes teherrel vagyok gazdagabb végre:
épülő gyárakkal és bányaéllyel,
melyben készül jövőnk hősi szenvedéllyel,
hogy bizonyítsa végre: már többek vagyunk.

És szerelmem is több és szebb ez augusztusban,
hisz bűntelen szépségek csalogatják már;
az emberi elme tisztult világánál
embervágy szerinti méltó élet készül.

Nemcsak a múlt bűnös szelleme tűnik el,
szívünkből is kihull, mi nem szívszerinti.
Legbensőbb mélyünk is, ha hamis, feltépi
igazságunk mindent rendező bölcs keze.

Ugy-e jó így újultnak lenni végre már?
Panasztalan mindig többé teljesedni.
Életünket munka s szerelem szépíti,
igaz életté és mindig méltó harccá.

KISS LAJOS

CURRICULUM VITAE

Tanultam rendhagyó igéket,
fütyölve fűrészeltem fát.
Megpróbáltam a zsákolást is
és mélyre vágtam a kapát.
A kosztom úgy koldultam össze,
de a péntekem kimaradt
s a berkenyefán vacsoráztam,
míg tömve volt a kirakat.
Egy osztálytársam eltiltották
tőlem, hiszen olyan hiú
ábránd volt vele barátkoznom,
mert nem voltam úri fiú.
A pénzem soha nem fogyott el,
mert aprajából se jutott;
aki szeretett: nem szeretett,
legföljebb sajnálni tudott.
Láttam, ki sokat nem veszíthet,
az a jég hátán is megél:
így röpített a nagyvilágnak
a tanítói oklevél.
Mikor a hadban elvegyültem,
nem ösmertek a várnagyok:
szegény apám csak kőmíves volt,
rosszul írta a tárgyragot.
Öregapám még ezt se tudta,
nyájat terelt és furulyált;
származásommal dicsekedni
„jobb társaságban" nem dukált.

Nem voltam úr, paraszt se voltam;
mint rúgott kutya, úgy loholtam
a harmincadik évemig,
ahol e sok batyut elejtem
ott most én tündökölni sejtem
a jövő világ fényeit.

PÁKOLICZ ISTVÁN

A HÍD *

Színmű egy felvonásban

Szín: Egy volt nyolcszázholdas dunántúli uraság pusztájának ötszoszobás kúriájában a férfiszoba. Hátul középütt — 1. számú — ajtó, amely folyosóra vezet. A jobboldali — 2. számú — szobába. Zavaros bútorzatú szoba, a szegényedés jelei. Ágy, éjjeliszekrény, recamier, íróasztal, könyvespolc, sublót, ruhásszekrény, kerek asztalka bőrgarnitúrával. Baloldalt két ablak.
Idő: 1948. decemberének vége. Vasárnap délelőtt.

Személyek:

Belopoczky Kornél	Ilon, cseléd Belopoczkyéknál
Jolán, a felesége	Jóska kocsis
Sárosdy Tamás	Varga Gergely
Szabó Antal gépész	Csaplár János
Vígh Károly újgazda	Pál Máté
Sántha Béla tanító	

Ilon (22 éves, csinos parasztlány; kis szünet után az 1. ajtón bejön, a félhomályban óvatosan lépdel, begyújt a cserépkályhába, azután kinyitja az ablak egyik spalettáját).
Belopoczky (46 éves erős, nagy ember, fekszik az ágyban; a fényre mocorog): Ki az?... Mit zavartok?...
Sárosdy (a recamier-n alszik).
Ilon (ki akar menni).
Belopoczky: Na, miért nem beszélsz?
Ilon: Én volnék, nagyságos úr.
Bel.: Mit akarsz? Nem hagysz aludni? Mi?...
Ilon: Kilenc óra.
Bel.: Hát aztán?
Ilon: Azt tetszett mondani tegnap, hogy...
Bel.: Tegnap! Mit tudom én, hogy tegnap mit mondtam... Te, azt mondod, kilenc óra?
Ilon: A konyhai vekkeren tíz perccel el is múlt, ahogy bejöttem.
Bel.: Ne lefetyelj annyit!... Mit mondtam az este?
Ilon: Az este? (Fléreérti.) Hogy... hogy majd az éjtszaka jőjjek be.
Bel.: Ostoba!... Hova kell nekem mennem ma délelőtt?
Ilon: Hát... a Zsófia-pusztára.
Bel.: Ja, az más. Akkor csakugyan kelnem kell. (Mocorog az ágyban,

* A *V. K. M.* művészeti főosztálya által kiírt pályázat I. díját nyerte.

felül, lelógatja a lábát.) Ilon, add ide a csizmám, nem akarok így lelépni, mert a derekam úgyis érzi ezt a komisz decembert.

Ilon (igyekezettel): Adom már!

Bel. (felcsillan a szeme): Gyere közelebb!

Ilon (húzódozik): Dehogy megyek.

Bel.: Ne bolondozz velem, Ilon. Idegyere! (Nyúl érte.)

Ilon: Nyughasson má!

Bel.: Majd csak a földben. Addig én nem, különösen, ha te forgolódsz az ágyam közelében.

Ilon: Nyughasson, ha mondom!

Bel.: Mit izélsz itt? Egyszer olyan vagy, mint a kezes bárány, máskor meg fintorogsz. Te, énvelem ezt nem lehet! Én itt a te urad vagyok! Megértetted? Nem pedig közületek való legény, akit az orránál fogva vezethetsz... Kenyeret kapsz tőlem, — jó kenyeret — hát kiszolgálsz! (Megenyhül.) Na, Ilon, gyere ide!

Ilon: Nem lehet. Itthon a nagyságos asszony.

Bel. (elborul): Hna a Jézus Máriáját ennek a betyár világnak!... Hát ezért keltettél fel?!

Ilon: Csöndesebben beszéljen, már hét óra óta fönt van, hátha (jobbra mutat) az ebédlőben tesz-vesz. Még meghallja.

Bel.: Meghallja! A te bajod? Ne fájjon attól a te fejed!

Ilon: De bizony fáj.

Bel.: Nem fáj!

Ilon: Mostanában úgyis furcsán nézdel végig éngem a nagyságos asszony.

Bel.: Mindenki úgy néz, ahogy akar. Meg ahogy tud... De mindenkinek én parancsolok ebben a házban! Megértetted?!

Ilon: Én meg.

Bel.: Hna... Akkor elmehetsz.

Ilon (kimegy).

Bel. (öltözik, közben morog): Furcsán nézdeli... Hm... (Sárosdyra néz, aki még alszik; odalép hozzá): Ki az ágyból, hé, öreg fiú! Megjött az asszony!

Sárosdy (pár évvel lehet fiatalabb Belopoczkynál; álmosan mocorog): Mi bajod? Nem hagysz aludni? Éjtszaka van.

Bel.: Fene van! Baj van! Megjött az asszony!

Sárosdy (hirtelen felül, kinyílik a szeme): Jolán? Lehetetlen.

Bel.: Megjött.

Sárosdy: Hogy jött át a hídon?

Bel.: Nyilván mielőttünk; amikor még a városban, a kocsmában voltunk.

Sárosdy: Mielőtt szétszedtük a hidat?

Bel. (megrezzen; csitítja): Csssst! Hagyd a hídat. Ne beszéljünk most erről.

Sárosdy: Hogyne beszélnénk. Te tán hetenkint szoktál szétszedni egy-egy hidat?

Bel.: Hallgass!

Sárosdy: Én aztán nem. A te ötleted volt, most hát tűrd.

Bel. (önérzetesen): Igen, az enyém. Vállalom!

Sárosdy: Jó... Hanem fene egy mesterség volt, azt mondhatom. Éj-

jel egy szál baltával megbontani a jól összeszegelt gerendákat! Térdig vízben állni!

Bel.: Ugyan menj! Ez is valami? Hát Csepelen négy éve! Az tán gyerekjáték volt?

Sárosdy: Nem. Az nekünkvaló munka volt!

Bel.: S becsülettel el is végeztük. És hogy eszembejutott az évfordulója, ezért kellett tegnap a mulatság, bor meg cigány. Megünnepelni az évfordulót.

Sárosdy: Hát ez az évforduló aztán jól sikerült. Akár az eredeti... S utána a hecc a híddal!

Bel. (kinéz az ablakon): Azon se jön át ma traktor!

Sárosdy (Jolánra céloz): Szóval itthon van?

Bel. (gondolatban kint volt, most visszariadt): Ja, Jolán? Itthon. Akkor jöhetett meg, amikor mi a Kispipában voltunk.

Sárosdy (visszaemlékszik, nyújtózik, kilép az ágyból, pizsamában van, kómikus figura így): Te, ez a Toll Feri jobban muzsikál, mint tíz éve. Pedig hetven felé jár... Hogy is húzta?... Várj csak! (Gondolkozik, dúdolni kezd, majd énekel valami érzelgős aszfaltnótát, végül kómikus mozdulatokkal kíséri.)

Jolán (a 2. ajtón belép).

Sárosdy (ahogy meglátja, hirtelen elhallgat, szégyenli magát): Kezét csókolom!

Jolán: Mulatni azt tudnak, de elém nem jön ki (urához) az állomásra.

Bel. (Sárosdyra mutat): Délután bent voltam a városban, s összeakadtam Tamással.

Sárosdy (elkutat): Bocsánat, vizet kíván a fejem. Mosakszom. (Az 1-en el, ruháját is viszi.)

Jolán (utánaszól): Ráfér.

Bel. (amint ketten maradtak, hirtelen érdeklődéssel): Mit végzett Pesten? Mondja gyorsan!

Jolán (láthatóan nem akar beszélni pesti útjáról): A gyerekek rendben vannak. Teréz néni gondjukat viseli.

Bel. (nem figyel oda): A hídon át jöttek?

Jolán: Természetesen... Jóska kijött elénk kocsival.

Bel.: Helyes. (Hirtelen.) Mi volt hát a földművelésügyben?

Jolán (kellemetlen neki): Szóhoz sem enged jutni... Szóval... voltam a Teréz néniéknél. A gyerekek egészségesek. El sem képzeli, Anikó mekkorát nőtt a nyár óta.

Bel.: Igen... És a Varga tanácsossal beszélt?

Jolán: Beszéltem... Gabika pedig...

Bel. (ideges): Maga folyton csak a két gyerekére gondol! Kiadta őket a városba, de lélekben állandóan velük van. Én meg? Ölöm magam és marcangolom. Hogy mi lesz velem holnap. Engem ez a négy év tönkretett. Érti? Tönkretett!... Eh, dehogy érti! Ehhez férfinek kellene lennie...

Jolán: Akkor miért engem küld a dolgai után? Most is. Én intézzem el Pesten, ha baj van a birtok körül.

Bel.: Küldöm, küldöm... Értse meg, fizikailag képtelen vagyok rá, hogy ezekkel a sötét alakokkal mégcsak szóba is álljak. Ha egy

napra bemegyek a városba, a megyeházára, mit tudom hová, a gyomrom kevereg, és egy hétre ágynak esem...

Jolán: Azt hiszem, magának csakugyan valami komoly baja lehet, Kornél. Jól tenné, ha befeküdne valahova, és alaposan kivizsgáltatná magát.

Bel. (fürkészve; kissé meg is ijed): Komoly bajom?... Az meglehet. (Összeszedi magát.) Bizony, nekem komoly bajom van. A gyomrommal. Rámentek ezek a rongyosok... Tudja, hogy szerettem én ezt a pusztát, amikor nyolc éve megvettük? Nem kívánkoztam én be a négy fal közé, s ha illett volna, hálni is kintmaradok a petrencében. Ott hálok... Ma a hányás elfog, ha kilépek az ajtón. Mert meglátom a volt cselédeinknek, ezeknek a ... ezeknek az (gúnnyal) újgazdáknak a pofáját... Tudja, hogy néznek rám? Mintha nem is ők raboltak volna tőlem, hanem én tartoznék nekik!... A hálátlan kutyák!... És ma mégis én megyek ki velük tárgyalni, én megyek ki! Azelőtt ilyentájt bezzeg ők jöttek hozzám könyörögni, nehogy kirugjam őket Szilveszterkor... Képzelje, a Balogh Istók fia, ez a háborútjárt suhanc tegnap elfordította a fejét, amikor meglátott. Elfordította! A koszos!... (Más hangon.) És mit mondott a Varga? Egyáltalában: milyen híreket hozott?!

Jolán: Nem jókat. Hoztam egy Szabad Népet. Ez az ő újságjuk. Ebből mindent megtud.

Belopoczky: El fogom olvasni. Előbb azonban arról számoljon be, ami a legfontosabb. Amiért három napot megint odajárt. Mit tudott hát meg a földmüvelésügyiben? Csakugyan igaz, hogy feljelentettek bennünket? Hogy valakinek még erre a meghagyott földemre is fáj a foga? Erről beszéljen!

Jolán (elkomorodik): Kornél kérem, jobb volna, ha ma erről nem beszélnénk... Nézze Kornél, ma itt kint mise lesz. (Amikor ezt mondja, éreztetni kell, hogy ez is elterelő a Pesten végzett ügyekről.)

Bel.: Már megint?

Jolán: Megint?!

Bel.: No, nem azért mondom. Semmi közöm hozzá. Csak arra ne akarjon rávenni, hogy megint áldozzam. Farkaséhes vagyok, s tudja, kissé hosszú volna féltizenkettőig...

Jolán: Az ilyesmire senkit nem lehet „rávenni". Ez a lelkiismeretünk ügye... Azt mondta: megint?

Bel.: Azelőtt negyedév is eltelt...

Jolán: Hát éppen maga ne értené meg, miért kell ez? Hát hogy tudnánk másként ellensúlyozni azt a propagandát, amit ők kifejtenek?

Bel.: Egyszóval... mise a hallban... Huszonöt sároscsizmás vénasszony... Legalább súrolnák fel utána a padlót.

Jolán: Ez a mi dolgunk, asszonyoké.

Bel.: Jó... Node, drágám, térjünk vissza a pesti útjára. Mit végzett hát?!

Jolán: A Sándor bácsiékkal baj van. Nem akarnak leköltözni hozzánk. Ez esetben pedig nem tudjuk kitenni a szobából a tanítót.

Bel. (dühös): Hát ez még mindig itt van?!
Jolán: Node Kornél kérem! Hát nem dobhatom ki!
Bel.: Tegyen vele valamit! Nem tűröm itt tovább! Egyáltalán: nem tűröm tovább itt ezt az iskolát! Mindent az én bőrömre?! A Sándor bácsiéknak pedig azonnal írni kell, hogy jőjjenek!
Jolán: Megpróbálom.
Bel: Hanem most aztán bökje ki végre, hogy mi lesz a földdel!
Jolán (némi tusakodás után elszántan): Jó, hát megmondom.
Sárosdy (fütyörészve belép; amint meglátja, hogy Jolán még mindig bent van, abbahagyja a fütyörészést): Bocsánat.
Jolán (Sárosdyra bök, az urához beszél): Hagyjuk most az egészet, Kornél. Majd ebéd után.
Sárosdy (észreveszi, hogy komoly és feszült a helyzet): Zavarok? Kimegyek sétálni, és beszéljétek ki magatokat.
Jolán (hevesen): Dehogy! Maradjon!
(Kopogás az 1-en.)
Jóska (belép, az ajtóban megáll): Jó reggelt kívánok!... Baj van, nagyságos úr. Vissza kellett fordulnom.
Bel.: Te hol jártál?
Jolán: A káplánért küldtem a faluba.
Jóska: Baj van... A Mély-dűlőn a híd, tetszik tudni, amelyik az ér fölött van, szét van rongálva.
Bel. (adja a meglepettet, közben tekintetet vált Sárosdyval, amit azonban felesége is elkap; hamis a hangja): Szétrongálva? Ne beszélj!
Jóska: Szét az. A pallók teljesen hiányoznak róla. Nem lehet azon átmenni. Szanaszét hevernek a gerendák, fele a vízben.
Bel.: Hm... Ez furcsa... És miért nem kerültél? A Baktónál is van egy híd.
Jóska: Ha arra megyek, délutánra sem érek ki a tisztelendő úrral.
Bel.: Hát akkor kifoghatsz. (A kocsis toporog.) Mire vársz?
Jóska: Ha nem volna későn a mise úgy déltájban.... Hát addigra azért ideérnénk...
Jolán: De ha nem lehet a hídon áthajtani.
Jóska: Sose tudhassa az ember... Ha így haladnak vele...
Bel.: Mit csinálnak? Haladnak? (Megint összenéz Sárosdyval.)
Jóska: Hát a csinálásával...
Bel.: Miféle csinálásával?!
Jóska: Talán egy óra sem telik belé, s újra készen lesz. Csinálják...
Bel. (dühös): Kik?!
Jóska: Csinálják...
Bel.: Az én földemen? (Sárosdyhoz.) Hát ehhez szólj! (Jóskához.) Az én hídamat?!... Azzal én rendelkezem!... Építem vagy rombolom!... Ki meri beleütni az orrát?!
Jóska: A traktoristák.
Bel. (ordít): Kik?!.., Kifogni! Kifogni azonnal! Nincs mise!
Jóska (elkotródik).
Jolán (megértette a párbeszédet, megijed): Kornél, maguk szétrombolták a hídat! Az ég szerelmére, beszéljenek!... Nem értik? Mit tettek?!... És éppen *most?* (Pesti útja eredményére gondol).

Bel.: Mi az, hogy *éppen most?* Most. Igen, most! Hát tudja meg, szétromboltuk! Mi ketten!

Jolán: Őrültek!

Bel.: Dehogy őrültek!

Sárosdy: Fogat fogért, szemet szemért. Jó kis stikli!

Jolán: Stikli?!

Bel.: Hát figyeljen kérem, Jolán! Maga délutánra tartogatja a csemegéjét. Én nem várok vele. (A gallérját tágítja.) Mert megfulladok, ha tovább hallgatok... Nézze ,az én apám nem hivatalnokember volt, mint a magáé. Engem más fából faragtak. Az enyém úr volt a Bácskában! Ötezer holdja volt. Ezerszámra a birkája. Az én apám olyan ember volt — jó, ha maga is tudja —, aki ötszáz holdat hagyott az asztalon a halálos ellenségének egy éjtszaka! A szeme pillája sem rendült meg. Mert úr volt a haja szálától a sarka patkójáig!... De én?... Báb.., Engem rángálnak a szelek, dobálnak a viharok, a helyett, hogy én csinálnám őket... Engem még... maga is irányít, rángál, egy gyenge városi asszony...

Jolán (közbe akar szólani).

Bel. (leinti): Mit alakoskodunk! Vegyük le végre az álarcot! Itt a huszonnegyedik óra... A nyolcszáz holdamból elraboltak hatszázat, s ezzel itt a szemem előtt ezek a... kukacok garázdálkodnak!...

Sárosdy: Ezt a kétszázat is Jolánnak köszönheted...

Bel.: A leggyengébb kétszáz. A fene hitte volna, hogy ezek az ostobák tudják, melyik a jó, melyik a rossz. Ráhibáztak... S most — jól figyeljen rám! — meg akarnak fojtani! Ezek most kieszelték, hogy szövetkezetet csinálnak. Összeállnak, közösen művelik a földet. Az ostobák!... Maga emlékszik rá, tavaly ilyenkor összehívtam ide őket, ebbe a szobába, és két órán keresztül magyaráztam nekik, hogy műveljük közösen a földet, az övékét meg az enyémet. Az én irányításommal. Két órán keresztül rágtam a fülükbe. Úgy hallgattak, mint a sír. Másnap Víg Károly egyedül jött el, és a szemembe merte mondani, hogy ők, az újgazdák, nem akarják, hogy a földjüket úr művelje. Úr! Értitek?! Úr!... Majd csak magúk... Biztos adatom van rá, hogy ez a Vígh kommunista. Igen, ne csodálkozzatok, bent van a pártban. A Pártban, ahogy ők mondani szokták... És ahogy ezt a makacs Víghet ismerem, megcsinálják a szövetkezetüket. Szerencsénk, hogy egyikük sem ért hozzá. De ezek azt is kitalálták, hogy idetelepítik a közelbe a traktorállomást. A Vilma-pusztára, a szomszédba. Tudjátok, mit jelent ez nekem? Szétverhetem a traktoromat! Ezekkel az Isten se konkurrál!... Ma jönnek a traktorok... Hát ezért tettük. El kell keseríteni a szájuk ízét! Hogy megátkozzák azt a percet is, amikor ezt kifundálták!

Jolán (a székbe roskad).

Bel.: Na, nyugalom, kedvesem. Maga erős asszony, most torpanna meg?... (Eszelősen.) A Vilma-pusztán hiába lesik őket! (Gyerekesen.) Ki fogják őket röhögni! Jó, ha estére beérnek a traktorok.

Hogyan akarnak ezek ezen a talajon szántani, ha ezt a kis utat öt óra helyett tizenhat alatt teszik meg?!... Lehetetlenné teszem őket!

Ilon (benyit): A tanító úr akar a nagyságos úrral beszélni.

Bel. (ordít): Jo'án kérem, dobja ki ezt a parasztot, mert én nem állok jót magamért!

Jolán: Nem dobhatom ki, elvégre úriember.

Bel.: Ez?! Sekrestyés volt az apja Baracskán! Uriember?!.. Magát nagyon könnyen le lehet venni a lábáról.

Ilon: Mit mondjak hát a tanító úrnak?

Jolán: Mondja, hogy várja őt a nagyságos úr.

Bel.: Mi ez? Engem is dirigál?... (Ilonhoz.) Pakol?

Jolán: El sem megy.

Bel.: Micsoda?!! Nem akarom többé látni, ezt megmondja neki! (Indul az 1. felé.)

Jolán: Hova megy?

Bel.: Elmegyek, mielőtt megfulladnék! (Ki.)

Ilon (utánakiált): Nem is reggelizett a nagyságos úr!

Jolán: Szörnyű!...

Sárosdy: Nyugodjon meg, kérem...

Ilon (szünet után): A kakast vágtam le. De egy sonkát is megfőztem. ...Úgy volt, hogy a káplán úr is...

Jolán: Nem lesz itt. Csak magunk leszünk. Hárman... Szóljon a tanító úrnak, hogy kéretem. (Utánaszól.) Várjon csak!... Mondja, valóban nem csomagol?

Ilon: Nem hinném.

Jolán: Hinné?! Hát nem látta? Nem szokott bemenni hozzá?

Ilon: Nem. Hetenkint kétszer söprök... Nem hiszem, hogy elkészülne innen.

Jolán: De hiszen az uram...

Ilon: A Vígh Károly fia mondta a kúton tegnap, hogy az apjától hallotta: az újgazdák nem engedi el.

Jolán: Nem engedik? Szép!... Várok rá.

Ilon (kimegy).

Jolán (sír).

Sárosdy: Mi történt? Miért sír tulajdonképpen?

Jolán: Nem bírom ezt, érti?

Sárosdy: Birnia kell. Csak még egy kis ideig.

Jolán: Ugyan miben reménykedik?

Sárosdy: Nekünk fegyvereink vannak vagy — lesznek, ha kell!

Jolán: Őrültek!... Ha itt marad nálunk, megbolondítja az uramat. Menjen el innen, menjen el, kérem!

Sárosdy: Sajnos, nem tehetem.

Jolán: Hát nem érti meg: omlik ránk a ház! Elvették a föld felét!!

Sárosdy (nagyon meglepődik): Mit?!... Elvették...?!

Jolán: Száz holdat!

Sárosdy: Hát ez... ez...!

Sántha (kopog, félénken belép): Kezét csókolom... Azt hittem...

Jolán: Nem, nem zavar. Én kérettem. Szeretnék magával komolyan beszélni. Üljön le. (Ketten leülnek.)

Sárosdy (tétován áll, majd hirtelen szó nélkül elmegy 1-en).

Sántha: Nagyon sajnálom, hogy a nagyságos úr...

Jolán: Hirtelen el kellett mennie. Azt hiszem a Zsófia-pusztára. Persze maga, mint afféle könyvmoly, pedagógus, nem is hiszi, mennyi baj van az ilyen gazdasággal.

Sántha: Nem tudom, de azért el tudom képzelni... Szép foglalkozás. Egészséges... De bizonyára még nagyobb munka lehetett, amikor megvolt az egész.

Jolán (elborul): Az egész?... Hát Istenkém, elvették, mert ők voltak az erősebbek... De a kerék soha nem áll meg. Majd megfordul, s akkor...

Sántha: Én, teszem föl...

Jolán: Vagy maga azt hiszi, hogy mindig így éltünk? Nem, soha nem voltunk ilyen helyzetben, mint most... Akkor mind az öt szobát mi laktuk...

Sántha: Igen, a körülmények most általában megváltoztak.

Jolán: Általában?! Tanító úr, magának ez csak ennyi, hogy: általában?!

Sántha: Kérem, én...

Jolán: Maga bizonyára nem veszítette el az ötszobás lakását.

Sántha (nem lehet kihozni a sodrából; nyugodt, szerény): Én, teszem föl, nem.

Jolán: No látja!

Sántha: Nekünk csak egy szobánk volt egy kis falucskában... De már az az egy szoba sincs meg. Egy lövedék eltalálta 44. decemberében. Ők is bentmaradtak, szegények... (Kínos csönd.)

Jolán (zavart): Hát ez bizony szomorú... Nekem is volt egy... (Elhallgat.)

Sántha: De én ezt csak tavaly tudtam meg, amikor hazajöttem a fogságból.

Jolán (elcsodálkozik): Jé, maga járt Oroszországban?

Sántha: Ezt még nem mondtam a nagyságos asszonyéknak?

Jolán (érdeklődéssel): Nem. Maga általában olyan keveset beszélt sajátmagáról.

Sántha: Én...

Jolán: Hát akkor maga, mint élő ember, meg tudja cáfolni azokat a... hazug propagandákat...

Sántha: Nem tudom, mire tetszik gondolni... Én, teszem föl, egy kolhozban dolgoztam...

Jolán (egyre nagyobb érdeklődéssel): Kolhozban? Remek! Mondja már él róla az igazat!

Sántha: Az igazat? Mint mondhatnék? Megkaptam a munkám s végeztem. Én a laboratóriumba voltam beosztva, régebben is érdekeltek a kísérletek.

Jolán? Hová? Laboratóriumba? Ne tréfáljon!

Sántha: Négyezer holdnyi volt az a kolhóz. Mi éppen azt kísérleteztük, hogy ott a hidegebb vidéken olyan búzafajtát lehessen...

Jolán: Ne erről beszéljen, kérem! A koszt, a bánásmód?

Sántha: Engem, teszem föl, szerettek, mert becsületesen elvégeztem a munkám. A lusta, dologtalan bizony kevés pontot szed ott össze.

Jolán: Tanító úr, maga mindig másra tereli a beszédet. (Dühös.) Az uram sajnálja, hogy nem beszélhetett magával. Nekünk bizony szükségünk lesz arra a szobára is, amelyikben most maga lakik. Egy távolabbi rokonaim gyermekeit kell idevennem, szegénykéknek állás nélkül van az édesapjuk. Holnap már itt is lesznek. Beláthatja, hogy...

Sántha: Kérem, én belátom, mert teszem föl...

Jolán: És gondoskodott már lakásról?

Sántha: Lakásról? Nem... még nem. Hogy tetszik ezt gondolni? Itt a pusztán lakást? Hiszen ezeknek a szegény újgazdáknak, teszem föl...

Jolán: Mit sajnálja őket!

Sántha: Tízen-tizenketten egy szobában. Építeniök kellene, nemhogy adni tudnának.

Jolán: Ők akarták így... Egyszóval nagyon kérem, tanító úr, igyekezzen ezt a kérdést elintézni.

Sántha: Bent a tanfelügyelőségen azt mondták...

Jolán (kitör): Ők is kommunisták, az a baj!

Sántha (megáll, csodálkozik): Hogy... ők is?... Így tetszett mondani?

Jolán: Igen, pontosan így mondtam.

Sántha (egy kicsit határozottabban): Akkor közölnöm kell a nagyságos asszonnyal, az én megbízatásom úgy szól, hogy az állomáshelyemen mindenképpen ki kell tartanom. S ha valaki akadályt gördítene...

Jolán? Fenyegetőzik?... Szépen állunk! Tanító úr, mindennek van határa! (Feláll.) Az én uram fáradt, ideges ember, meg akartam magát kímélni... De ha már így van... (Kitör.) Hát ezért vettük magát ide?! Ez a hála? Megáll az ember esze!...

Ilon (beszól): Vígh Károly jött valami idegen bőrkabátossal.

Sántha (indulni akar): Akkor én talán...

(A küszöbön megjelenik a két ember.)

Vígh (testes, nyugodt, mosolygós arcú, 50—54 éves ember): Kezét csókolom!

Szabó (Vígh mögött lép be; keményvonású, középtermetű, nem kapkodó, de nagyon határozott; 37 éves): Jó napot kívánok!

Jolán: Jó napot. (Nem nyújt kezet.) A férjem nincs itthon. (Ilonhoz, aki még a nyitott ajtóban áll.) Nem mondta a nagyságos úr, mikor jön vissza?

Ilon: Nem. Gondolom, délre.

Szabó (karóráját nézi): Tíz múlt... Pedig nekünk (alig érezhető nyomatékkal) a nagyságos úrral lesz beszédünk.

Jolán (tétován): De lehet, hogy ott is ebédel. Egy volt tiszttársa pusztájára ment.

Vígh (bizonytalanul Szabóhoz): Akkor hát... (Menni akar.)

Szabó: A nagyságos asszony talán megengedi, hogy itt megvárjuk. Ha elunjuk, majd kiállunk a ház elé, s ott várunk tovább.

Jolán (dühös): Hát... ahogy akarják... De nekem dolgom van a konyhában. (Kimegy.)

Vígh (a tanítót csak most veszik észre): Ni-ni, hiszen a tanító elvtárs is itt van!... Még nem találkoztak, ugy-e? Ő a mi tanítónk, akiről már említést tettem. (Szabó és Sántha bemutatkozik egymásnak, kézfogás.)

Szabó (fürkészve): Ejnye! Sánthát hallottam?

Sántha: Igen, Sántha Béla.

Szabó: De ismerős az arca!

Sántha: Baracskán születtem.

Szabó: Vegye csak le a szemüvegét!

Sántha (leveszi).

Szabó (örömmel): A harangozó fia!

Sántha: Az.

Szabó: Én meg a Szabó Gergely fia vagyok.

Sántha (lassan eszmél): Szabó... Szabó Tóni! Hogy kerülsz te ide?

Vígh: Ni csak! Hiszen ismerik egymást!

Szabó: Hogyne ismernénk. Együtt nőttünk fel.

Sántha: Ez aztán a meglepetés! Azt hallottam rólad — *odakint*, hogy elestél.

Szabó: Nem sok hiányzott belőle... Fogságot jártál?

Sántha: Azt. Nincs egy éve, hogy itthon vagyok.

Vígh: S most a mi nebulóinkat oktatja, szegény.

Sántha: A magáé, teszem föl, nem is olyan rossz, Károly bátyám. De megszerettem a többit is... Node, üljenek le. (Leülnek.) Én ugyan e házban csak félig vagyok otthon, a szobám is a folyosó végén van, ezeknek a kegyeiből, de nékem, teszem föl, elegendő.

Vígh: De azóta nem zavargatják, ugy-e?

Sántha: Dehogynem. Most is, hogy maguk jöttek.

Vígh: Ki akarják tenni a tanító elvtársat a szobájából. Valami retyerutyájukat hoznák le Pestről.

Szabó: Úgy látszik, sok ezeknek ez a száz hold is.

Sántha: Kétszáz.

Szabó: Száz, pajtás, ha mondom. (Összemosolyog Víghgel.) Száz. Egy lépéssel sem több.

Sántha: Nem értem.

Szabó: Majd megérted rövidesen. Jó is, hogy itt vagy.

Vígh: Tanú is köll.

Szabó: Az hát... Ittmaradsz. Ha nem szereted a verekedést, hát... Béla, még mindig olyan szerény, csendes fiú vagy, mint annakidején?

Vígh: A mi tanítónk bizony olyan.

Szabó: Akkor jó lesz, ha a sarokba húzódsz, hogy kikerüld a villámokat.

Sántha: Miért? Mi készül itt? Merénylet?

Vígh: Olyasféle.

Szabó: Idefigyelj, pajtás!... Te közénk tartozol, ugy-e?

Sántha: Tónikám, az én hangom gyönge, de a hitem erős. Közétek.

Szabó: Jó... Hát ennek az embernek vége. Érted? Ennek a Belopoczkynak, vagy hogy a csudába hívják. Ez az ember csalással érted, csalással! — 100 holddal többet tartott meg magának, mint ami járt volna. Ezenfelül (Víghre néz) ma ez a hídhistória...

Erről majd még eleget hallasz. S ha ehhez még az is igaz volna, az is kisülne, hogy... (sötéten maga elé néz), hogy ez ugyanaz az ember, aki... 44. decemberében Csepelnél... Ha ő az a Belopoczky, akkor (ökölbe szorított kézzel)... akkor... (Szünet. Felenged.) Elmondom még nektek, amíg erre a — nagyságos úrra várunk, hogy én jelenleg traktorista vagyok, nyolc traktor apja, s ha minden rendjén megy, akkor ezekkel a Vígh Károlyokkal olyan munkát végzünk, hogy...

Sántha: Nagyszerű.

Szabó: Ne félj, te sem maradsz ki.

Vígh: A tanító elvtársra is számítunk.

Sántha: Amennyi az én erőmből telik...

Bel. (hangja kintről): Iloon!... Iloooon!

Vígh (föláll, az ablakhoz siet): Megjött. Ő kiabál. Jön befelé.

Szabó (is odasiet, izgatottan figyel kifelé): Ő az!... Ő az!!... A mindenit Szabó Tóni, te itt most nagy verebet fogsz!... Biztosan ő az! (Visszajön. Nagyon komoly.) Kezdődjék hát...

Bel. (megnyitja az ajtót, kifelé): Enni adjatok!

Ilon: Azonnal hozom.

Belopoczky: Rám várnak?

Vígh (zavart): Igen... A Szabó... Antal... jött. Most jött.

Bel. (közben észreveszi a tanítót): Maga itt van? Majd később dolgom lesz magával. (Sántha nem mozdul. Kis szünet.) Na, nem érti, kérem? Elmehet!

Szabó: A tanító úr ittmarad.

Bel.: Hogy érti ezt?... És... kicsoda ön?

Szabó (nyomatékkal): Szabó Antal.

Bel.: Miben állhatok rendelkezésükre?

Szabó: Meg akartuk mondani magának, Belopoczky úr, hogy kétórai rohammunkával rendbehoztuk a hídját.

Bel.: Igen, a hídamat. Az enyémet. Csak azt nem tudom, minek köszönhetem ezt a rohammunkát. Így mondta, ugy-e?... És főleg: azért jött, hogy erről beszámoljon?

Szabó: Nem. Fontosabb dolog hozott ide. A hídjavítás csak egy láncszemecske ebben.

Bel.: A maguk láncszemelmélete!

Szabó: Belopoczky úr jól van tájékozva.

Bel.: Közepesen. (Eddig fölényes. Rágyújt, a többit nem kínálja. Magabiztosan járkál.) Szeretném, kérem, ha rátérne a tárgyra.

Vígh: Azért van itt a Szabó elvtárs.

Bel. (Víghez gúnyosan): Tényleg? Hát akkor majd megmondja.

Szabó: Kérdezés nélkül is. Csak azt akartam, hogy kissé megpihenjen a reggeli séta után.

Bel.: Tréfál? Kérem... az én időm drága.

Szabó: Erre is gondoltam. Mi, kérem — mindenre gondolunk... Belopoczky úr, ön elég időt kapott 45 óta a gondolkodásra. De most látom, ez is kevés volt. Hát legyen türelmes, amilyenek mi eddig voltunk.

Bel.: Nézze öregem, rukkoljon ki végre a mondókájával!

Szabó (némi öntusa után): Engem nem hoz ki a sodromból (súllyal)

nagyságos úr! Mondhat, amit akar... (Magában.) Öregem... Nem is olyan rossz. (Hangosan.) Hát én sem kedvelem az üres locsogást. Belopoczky úr, nekünk hely kell! Maguk ki akarják dobni tanítójukat. Az övé azonban csupán egy szoba volt. De meg hallom, hogy a nép ragaszkodik hozzá.

Bel.: Ragaszkodik? Lári-fári! Mennie kell!

Szabó: Várjunk csak!... Szóval egy szoba az kevés. Sokkal több kell. Az iskola mostani termét ki kell üríteni, mert ott a nyolc traktorista száll meg.

Bel. (meglepetten): Traktorista? Itt akarnak hálni? Hiszen még dél sincs. Készen lesz a híd, maga mondta, s mehetnek tovább. Hallom, diadalkapu várja magukat odaát.

Szabó: Várhat. A traktorok idejönnek.

Bel.: Mi a fenének?

Szabó: A terv megváltozott. Az ön volt pusztája lesz a traktorállomás!

Bel.: Ki mondja ezt?

Szabó: Én, Szabó Antal, a traktorállomás vezetője!

Bel.: Maga? Nevetséges!

Szabó: Vagy a miniszterem. Ha így jobban tetszik.

Bel.: Ide pedig a lábukat be nem teszik!

Szabó: Lassan a testtel, uram!

Bel.: Ne oktasson engem! A puszta harmada az enyém a kétszáz holdhoz. Papirom van róla. A magtár, a gépészlakás, bognárműhely, amelyben az iskolának is helyet adtam...

Szabó (Sánthához): Az iskolának hány terem kellene?

Sántha: Hát ha... teszem föl...

Vígh: Gondolom, kettő.

Szabó: A párt elintézi. A puszta felszabadított gyermekeinek egészséges tantermek kellenek. (Körülnéz.) Ez itt egészséges ház. Indul 2. felé.) Szabad körülnézni?

Bel.: Mit akar? Hová megy?!

Szabó: Öt szoba van összesen? (Kimegy a 2-n.)

Bel. (kiabál): Várjon! (Utánasiet.)

Jolán (nyilván férje kiáltására, belép): Mi az? Valami baj történt?

Sántha: Voltaképpen...

Vígh: Baj az nincs. Építjük a hídat, nagyságos asszony.

Jolán: Hídat? Az én lakásomban?

Vígh: Néha bizony ott is.

Jolán (értetlenül néz).

Szabó (jön vissza).

Bel. (dühösen a nyomában): Beszéljen végre értelmesen! Azt sem tudom kicsoda, mit akar. Rátör az emberre, s intézkedik.

Szabó (egészen nyugodt; az asszonyhoz): Szabad levetni a kabátom? Melegem lett. (Választ nem kap, leveti, az íróasztalra teszi.) Belopoczky úr és nagyságos asszony. Üljenek le kérem. (Azok bámulva vonakodnak, majd leülnek.) Két tanterem, egy szoba a két tanító számára, az három. (Belopoczky és Jolán hüledezik.) A negyedik, ez itt, amelyikben vagyunk, az én irodám, a traktorállomás irodája.

Jolán (fuldoklik): De kérem!...
Bel.: Ezt a stílust kikkérem magamnak!
Szabó (még mindig nyugodt): Tessék csak helyet foglalni. (Lenyomja Belopoczkyt.) Így... Az ötödikre a halaszthatatlanul megszervezendő szövetkezetnek lesz szüksége. (Víghez.) Ez a ti dolgotok, elvtárs. Ott állok mellettetek ebben is.
Bel. (újból feláll): Hagyja abba az éretlen tréfáit!
Szabó: Sajnos, a végétől még messze vagyunk. Ha csak ennyi volna, akkor maga nagyon könnyen megúszná — öregem.
Jolán: Szemtelen!
Bel.: Kikkérem!...
Szabó: Hagyja ezt a jampeckedést, Belopoczky úr. Maga már nem gyerek, lehetetlen, hogy meg ne értse, a maguk órája lejárt. S ezt a lejárt órát többé semmiféle mesterkedéssel felhúzni nem tudják... Ide figyeljen, kérem!...
Bel. (az ingnyakát feszegeti).
Szabó: Sajnálom, hogy felizgatta magát... (A belsőzsebéből iratokat vesz ki.) Itt van ez a végzés. Hosszú volna végigolvasni. Holnap úgyis megkapja. Ebben az áll, hogy Belopoczky Kornéltól száz holdat visszavesz a magyar állam.
Bel. (felugrik): Mit csinál?!
Szabó: Visszaveszi.
Jolán (szintén áll): Hiszen ez a mienk, ezt nem lehet — visszavenni, legfeljebb — elvenni!
Szabó: Mi ezt emígy látjuk. *Vissza* — azoknak, akik eddig is megdolgozták.
Bel.: Lehetetlen!... Hiszen a Földbirtokrendező Tanács...
Szabó: Igen, 45-ben 200 holdat hagyott. Most odafönt rájöttek a turpisságra és...
Bel. (Jolánhoz): Drágám, hiszen maga most járt fönt Pesten ebben az ügyben. Beszéljen hát!
Jolán. Kornél, ez az, amivel nem akartam elrontani a délelőttjét...
Bel.: Micsoda?!... Hát maga is ellenem van? Maga is?!... Kikkel vagyok én itt körülvéve? (Tétován leroskad.)
Jolán (sír).
Szabó: A 100 hold telekkönyvileg is megjelölt. Az ön 100 holdjába esik a volt gépészlakás. Ott van két szoba. Kettőjüknek untig elég. Ez a ház itt (körülnéz) a *másik* száz holdhoz tartozik. Ezért holnap lesznek szívesek megkezdeni a hurcolkodást. A traktoristák segítenek...
Bel. (értetlenül bámul rá): Hát ezt, csak így lehet?
Szabó: Nem értem magát, uram. Hát azt lehetett, amit maguk eddig csináltak? Miért kéri tőlem számon az első vélt sérelmét? Maguktól számon mertünk-e kérni bármit is? És ha mégis megkíséreltük, úgy rugtak ki bennünket, hogy a lábunk se érte a földet.
Bel.: Én az alárendeltjeimmel mindig emberségesen bántam.
Szabó (ez az első gúnyos szava): Igen?!... Hát még erről is beszélünk ma!
Bel.: Az én cselédjeim megelégedett emberek voltak, amíg maguk fel nem lázították őket.

Szabó: Bizony fellázítottuk őket. És minden elnyomottat fel is fogunk. Ez a mi módszerünk. A maga cselédjeit először látni kell megtanítanunk.

Bel.: Szaval, szaval. A jól betanult leckét recitálja... Különben is, mit vitatkozom magával! Azt sem tudom, kicsoda, micsoda.

Jolán: Végeredményben a papírjait sem láttad.

Szabó: A papírjaim? Ne áltassák magukat. Az én papirosom a valóság szava. S az én valóságom négy kilométerre ide megjavítja a hídat, amit ön megrongált!

Bel. (megrezzen).

Szabó: S ha elkészül, átdübörög rajta az én igazságom. A legszebb muzsika, amit emberi fül valaha is hallott. Ön lerombolta a hidat, mi felépítjük... Belopoczky úr, nem hallja még a hídon átdübörgő traktorok muzsikáját? Nem sokáig kell várnia rá. Csak bele ne süketüljön.

Bel.: Befogom a fülem, s megvárom, amíg elhaladnak.

Szabó: Hosszan kellene várnia...

Jolán: Mi lesz hát mivelünk?... Tönkre akar tenni bennünket? Volna hozzá kedve?

Szabó: Nézzünk szembe nyugodtan a dolgokkal. Csak az megy tönkre, aki erőtlen az élethez... Ez a puszta az önöké volt. Most kilépnek belőle, mert a történelem fejlődése így akarja... Legjobb, ha nyugodtan beszélünk a kérdésekről... Hát nem látják, hogy az a földrengés, amely most megrázta maguk alatt a biztosnak hitt talajt, egyszeriben mindenről lerántotta a leplet. A hazugság szennyes takarója alól felbűzlik a csatorna undorító piszka... És addig nincs, nem is lehet megállás, amíg ki nem mossuk ezt a csatornát. (Szünet.)

Bel.: Nincs kímélet magában?... Nézze, én beteg ember vagyok... Találjon ki valami okosat... Ne hozza ide a traktorokat. Kérem ...ez... magától függ... Nézze, én... mindent... megtennék, ami tőlem telhet... Én értek a gazdasághoz, akadémiát végeztem... Ha a kezembe adnák a szövetkezetet... (Szabó jelentősen mosolyog, nem veszik észre.) Tapogatóztam is már náluk...

Szabó: Nem hinném. (Víghhez.) Ez különben a ti dolgotok. (Ugratásként.) Ha nektek jó.

Vígh (határozottan): Nem gondolnám.

Szabó: Na ugy-e...

(Kopognak, megnyitják az ajtót, három ijedt cseléd áll az ajtóban.)

Varga: Jó napot kívánok. (A másik kettő is motyog valamit.)

Vígh: Jó napot, emberek.

Varga: Rosszkor jöttünk? (Zavart.) A nagyságos úrral volna...

Bel. (láttukra hirtelen erőre kap): Jöjjenek csak! Már régen várom magukat. (A cselédek bátortalanul beljebb lépnek.) No, bátran, lépjenek előbbre. (Szabóhoz.) Most majd megmutatom magának, hogy ezek az emberek hogyan vélekednek... Na, Csaplár, csakhogy eljöttek. (Erőlteti a közvetlenséget.) Hát gondolkoztak a dolgon, ugy-e? Csak úgy, ahogy az idén is szegődtek. Nem? (Szünet.) Beszéljenek hát! (Szünet.) Vagy megnémultak?

Varga: Meg mink nem némultunk.
Bel.: Hát akkor?
Pál: Meg köli aztat jól gondolni...
Csaplár: Mink hát úgy határoztunk volna, hogy ha már más, a többi huszonnyolc család a magáét tapossa, miért dolgoznánk mink a másén?
Bel.: Hogyan?!
Csaplár: Nagyságos úr... mink nem szegődünk újra...
Bel.: Nem szegődnek? Maguk tréfálnak!... Vagy magukat is megbolondították?
Pál: Minket senki meg nem bolondított. De most ez az igazság. S mink úgy gondoltuk volna, hogy a többivel akarnánk tartani. A többi igazával...
Bel.: Lehetetlen! Maguk nem lehetnek ilyen hálátlanok! Magukkal én mindig jól bántam... (Szünet.) Ez az utolsó szavuk?
Varga: Ez, nagyságos úr...
Bel. (Végleg elönti a düh): Akkor ki a házamból! Ki, de azonnal!! Majd megmutatom én maguknak, rongyosok!...
Szabó: Csak ne mutasson meg nekik semmit. Úgyis látják.
Belopoczky (toporzékol): Kotródjanak innen!!
Vígh: Egy lépést se, emberek! Mától kezdve ezen a pusztán a ti volt gazdátoknak nincs szava. Ezentúl Szabó elvtárs dirigál, meg mi magunk.
Jolán (Víghhez): Szégyelje magát!
Vígh: Nem tudom szégyelni.
Bel. (tehetetlenül tépelődik): Megáll az ember esze!...
Szabó: Mindezek után legjobban tenné, ha elkotródna innen.
Bel. (gyűlölettel): Ezt még visszafizetem!
Szabó: Ne fáradjon. Ezt maga már megfizette, Belopoczky *főhadnagy* úr!
Bel. (felüti a fejét): Micsoda?
Szabó: Igen: főhadnagy úr! Jól hallotta. *Most* dugja hát be a fülét, ahogy az előbb mondta... Ezt még végig kell hallgatniok. Tiszta képet kell látnunk, mielőtt ítélnénk... Maga énrám nem emlékszik, az arcomra, tudom. Mert mindig útálta azt a — piszkos pofánkat! Így szokta mondani. Ne féljen, ezt nem lehet elfelejteni egy életen keresztül sem. Mert a rúgásért, amit ártatlanul kap az eb, holtáig vicsorog... Maga az én piszkos pofámra nem emlékszik, de én jól megjegyzem a magáét, és felismerném a halálos ágyamon is, amikor az egyik lábam már a gödörben lesz... Belopoczky főhadnagy úr, emlékezzék!
Bel. (többször félbe akarja szakítani, majd a szavak, az igazság súlya alatt végleg összeroppan).
Szabó: Négy éve ilyenkor a Csepel-szigetnél... Amikor már minden hiábavaló volt, maga pisztollyal a kezében zavarta az embereket a halálba. Ordított: „Belelövök abba, aki meghátrál! Gyáva kutyák, nem értitek, belelövök?!..." Négyszázan adták oda az életüket... A hazáért? A fenét! Egy őrült gonosztevő erőszakossága miatt... Én is ott voltam. Hatan maradtunk élve... (Ordít.) Főhadnagy úr, négyszáz magyar parasztgyerek haláláért valakinek

felelnie kell! Maga akkor is előrezavarta őket, mikor már csak az őrültek, a gonosz megszállottak hittek abban, hogy a Vörös Hadsereg feltartóztatható... Jó, magát egy világ választja el a szocializmustól, maga ezt megérteni ebben az életben már nem tudja. De szadista volt, a jó sűrű fejérmegyei parasztgyerekek vére kellett magának!... Pfuj! Szégyelje magát!... (A traktorok hangja ideér, és egyre erősödik.) Hallja?! Ezek már a mi traktoraink. Igazságunk győzelmi harsonái. Már áll a híd, átdübörögtek rajta, s a maguk üres lárváin elindulnak a boldogabb magyar élet felé!... Gyerünk emberek! (Indul. Belopoczkyékon kívül mindenki utánuk megy.)

Függöny. SOMFAI LÁSZLÓ

TÜKÖR

A SZOVJET FILM DIADALA

— Szép film volt! — hallhatjuk sűrűn a mozikból kitóduló tömegben, a szovjet filmek előadása után. — Szép film volt! — hangzik a mértéktartó, szerény vélemény, amelynek hangjában őszinte lelkesedés izzik, de szavai nem lendülnek túl az ízlés és a józan értelem határain. Néhány évvel ezelőtt még nagyon is más mondatokat hallottunk. Egy-egy amerikai „filmcsoda" után csak úgy röpdöstek az „óriási", „cuki", „bomba", „meg kell őrülni" s hasonló kifejezések. A Clark Gable bajuszos szájak, amelyek ezeket a szavakat mondták, eltüntek a mozik környékéről s a festett körmű női kezek is valahol a határon túl gyűrik össze az elhasznált mozijegyeket, hogy Bécs, Páris vagy London aszfaltjára dobják.

Új filmeket játszanak a magyar mozikban, új közönségnek. Ezek között az új filmek között pedig a legnagyobb siker a szovjet filmeké. A nemrég megtartott Marianské-Lázne-i filmfesztivál nagy szovjet győzelme megmutatta, hogy nemcsak mi becsüljük és szeretjük a szovjet filmművészetet, hanem az egész világ haladó szellemű emberisége. Az ő küldötteik, a népi demokráciák, a távol kelet vagy akár a kapitalista nyugat filmszakemberei mindnyájan őszinte rajongással ünnepelték a szovjet filmeket ezen a versenyen.

A Szovjetunió és a népi demokráciák diadalünnepe volt a Marianské-Lázne-i fesztivál s mi magyarok, kik a harmadik díjat kaptuk ezen a versenyen, örömmel állapíthatjuk meg, hogy az első két díjat elnyert szovjet film után a mi „Talpalatnyi föld"-ünkkel helyes úton járunk. Mindezt pedig azért érhettük el, mert tanultunk a szovjet filmekből. Emberséget, kultúrát, a közösség javáért folyó harc kérlelhetetlen szükségét és a realista ábrázolási mód művészi magasrendűségét tanultuk belőlük.

Természetesen nehéz és hosszú volt az út eddig. A felszabadulás után még évekig hallhattuk zengeni az amerikai filmek dicséretét. A közönség, a filmszakemberek és a sajtó egy része a nyugati filmek művészi ábrázolásának tökéletességéről beszélt szakadatlan. Ha eleinte gondolhattunk is arra, hogy a feudálkapitalista kultúrában nevelkedett mozilátogatók, megmérgezve a polgári művészet l'art

pour l'art szellemétől, nehezen találják meg az utat a szovjet filmek valóság ábrázolásának szépségéhez, tapasztalataink hamarosan másról győztek meg bennünket. Ha voltak is ízléskülönbségek, nem azok döntötték el ezt a kérdést. Az a keskeny, de nagyhangú réteg, amely idegenkedve fordult el a legjobb szovjet filmektől is, rajongással hozsannázott a leggyengébb hollywoodi filmgiccsnek. Teleszájjal tiltakoztak az ellen, hogy a művészetbe „politikát keverjenek". Ugyanakkor nem vették észre magukon, hogy ők sem viselkedtek apolitikusan, mikor elveikben vérig sértve, vakon és süketen ültek a mozik nézőterén a művészi szovjet filmek vetítésénél.

Mindez a multé. Ma már munkások, parasztok és a haladó értelmiség komoly művészetet kereső közönsége tölti meg filmszínházainkat. És ennek a közönségnek már nem idegen a szovjet filmek realista szelleme! Sőt, nagyon is magáénak érzi, nagyon is alkalmasnak arra, hogy művészi formájául szolgáljon azoknak a mondanivalóknak, amelyeknek megjelenítését szivesen látja a mozi vásznain. Bizony ez a közönség a valóságot keresi, a valóságot akarja hallani, örökre megunta Hollywood hazugságait.

„A film a tömegek nevelésének legfontosabb eszköze" — mondja Lenin. Az ő szavai mutatták meg a célt és szabják meg ma is azt az utat, amelyen a szovjet film alkotói haladnak. Utjukat nagyszerű alkotások jelzik, egy-egy romantikus forradalmi történet, sötét, de hősi képek a nagy honvédő háborúból vagy nem ritkán mulatságos filmvígjáték. Csodálatos művek ezek, bár lenyűgöző, szórakoztató, nevelő hatásuk titka ma már nem titok, hiszen újságjaink, folyóirataink hasábjain sokat beszélünk róla.

A szovjet film pártos művészet. A nagy bolsevik Párt által vezetett szovjet nép oldalán áll, az ő harcait, munkáját, örömét, reménységét, terveit ábrázolja. Alkotói a nép művészei, kik a valóságot hűen ábrázoló művészet eszközeivel mutatják meg a szovjet társadalom tükörképét. Ez a tükörkép pedig vidám, jövőjében rendíthetetlen erővel bízó szovjetember arcát mutatja. Gondoljunk csak a „Szibériai rapszódia" színekben, kacagásban, kicsattanó életkedvet árasztó muzsikában gazdag képeire. Sztálin kedves filmje mindnyájunk feledhetetlen élményei közé tartozik.

Persze a szovjet film csak a szovjet filmírók, rendezők, operatőrök, színészek fejlett művészi érzéke és technikai tudása segítségével juthatott el arra a magaslatra, amelyen mi filmszínházainkban láthatjuk. Az első lépés efelé a magaslat felé a film története, amely a szovjet filmben mindig kiváló író munkája. Ha a „Kronstadti tengerészek" jól szerkesztett, hol tragikus, hol vidám képeire gondolunk, megérthetjük a szovjet film sikereinek legfőbb okát. A lenyűgöző történet, melyben egy durva és önző kronstadti matróz megdöbbenve a cár katonáinak aljasságától és elragadva a forradalom lendületétől, igazi kommunista hőssé érik, a legjobb felelet azoknak, akik esetleg még kételkednének a szocialista tartalom tökéletes művészi kifejezésének lehetőségében. De az elmúlt idényben bemutatott többi film: „Az orosz kérdés", „Találkozás az Elbánál", „Harmadik csapás", „Express szerelem", „Ki lesz a párom". „Tűzmadár", meg a régebben készült „Csapajev" és „Hősök élén" című

filmremekek is — hogy csak a legnagyobbakról beszéljünk — ideológiai tisztaságuk és emelkedettségük mellett művészi erejükkel tünnek ki.

A szovjet film megérdemli, hogy a mozik sötét nézőteréről új szemmel, nagyobb, komolyabb, másfajta érdeklődéssel nézzük a pergő celluloid kockák képét, mint ahogyan ezt eddig tettük.

Az amerikai filmekben, ha előfordultak szépen fotografált képek, művészi rendezői fogások, csak öncélú játéknak szánták azokat. Az izgalmas, jó ütemben szerkesztett jelenetek a nézők idegeit tették próbára és a hatásos érzelmességek félvilági hölgyekért, gengszterekért, szerelmükben csalódott milliárdos lányokért remegtették a szíveket. A szovjet film alkotói megválogatják művészi eszközeiket. Nem használnak elcsépelt rendezői ötletet, a mese megszokott fordulatait. Nagy témáikat, komoly mondanivalójukat nemes eszközökkel szolgálják. De ezeknek a művészi eszközöknek a használatában aztán nem fukarkodnak. A „Harmadik csapás", vagy a „Kronstadti tengerészek" minden filmkockája valóságos remekmű. És a többi filmjeiket is a kép, mozgás, irodalom, hang tökéletes egysége, a színészi játék magasrendű realista emberábrázolása avatja remekművé. A szovjet filmekhez korunk legnagyobb muzsikusai írnak zenét, kiváló iparművészek tervezik a valószerű díszleteket és rajzfilmjeik a realista képzőművészet nagyszerű alkotásai.

Az őszi filmidény elhozza Magyarországra is a szovjet filmművészet új kiváló alkotásait. Még néhány hét, vagy talán csak pár nap és a fénysávok filmszínházaink vásznára festik a Marianské-Lázne-i fesztivál kitüntetett remekeit. Gyönyörködhetünk majd a „Sztalingrádi csata" és a többi művészi szovjet filmben. És elhangzik mellettünk majd újra a kitóduló tömegben: ez film volt.

FORGÁCS ISTVÁN

„DEHÁT HOL A KÖNYV, MELY CÉLHOZ VEZET?" AVAGY ZSEMLYÉSEN VISZONT OLVASNAK

Mint ahogy a művészek viszonya művészetükhöz attól a konkrét, történelmileg adott viszonytól függ, amelyben koruk konkrét osztályharcaihoz állanak, úgy minden valószínűség szerint elsősorban ugyanez határozza meg az olvasó és az irodalmi mű viszonyát, legalább is abban az esetben, ha az olvasónak alkalma van szabadon megválasztania olvasmányát.

A *Szabad Nép* május 1-i számában Karinthy Ferencnek egy érdekes cikke jelent meg „Perecesen nem olvasnak könyvet" címmel. Arról szól ez a cikk, hogy a bányamunkások — bár a helybeli antilop cipős és antilop Géraldys ifjú költő szerint egyáltalán nem olvasnak semmit — mindannyian ismerik Marx, Lenin, Rákosi Mátyás könyveit, s a legtermészetesebbnek találják, hogy ezeket minden elvtársnak olvasnia kell, viszont az is tény, hogy Courths Mahlert és társait szemétként kezelik.

Ez a helyzet Perecesen a bányamunkások körében. Talán nem lenne érdektelen most megnézni azt is, hogy ugyanekkor mit olvas

pl. egy alföldi város értelmisége. — Válasszuk talán vizsgálódásunk tárgyául az értelmiségnek azt a csoportját, amelynek, mondhatnánk, szakmájához tartozik az olvasás. A középiskolai tanárok nevelik a jövő értelmiségét. Amit ők tanultak, akár csak 6—8 évvel ezelőtt is, elavult, tarthatatlanná vált a társadalom és a tudományok óriási fejlődése következtében. Ahhoz, hogy korunknak megfelelő ismereteket adjanak át az ifjúságnak, ahhoz, hogy azt megfelelő szellemben nevelhessék, előbb magukat kell újjáalakítaniok. A pedagógusok ennek tökéletesen tudatában kell, hogy legyenek, ha maguktól nem jöttek volna rá, figyelmeztette őket a Nevelj Jobban-mozgalom. Ennek a szellemi átalakulásnak egyik legfőbb eszköze a könyv; nem érdektelen tehát az a kérdés: mit olvasnak a tanárok egy városban a Tisza táján?

Perecestől nagyon távol fekszik Zsemlyés. Zsemlyésnek van egy gimnáziuma, a gimnáziumnak egy könyvtára és a könyvtárban 18 ezer könyv.

Kérdezzük meg hát ezeket a szerencsés embereket, akiknek ilyen, nem mindennapi lehetőségük van a művelődésre és a szórakozásra — mit olvasnak?

— Oh, hát mindent — mármint, hogy mindenfélét —, hangzik az egységes válasz.

No, de közelebbről nézve, mi is az a minden? Ideológiai műveket minden bizonnyal olvasnak, hiszen éppen ezek jelentik az alapját önnevelésüknek és továbbképzésüknek, ezek nélkül ma tanítani nem tudnak.

— Ideológiát nem olvasunk kérem, erre nincs időnk, de meg olyan nehéz stílusban vannak írva az ilyen új könyvek, hogy nem is értjük javarészét, no és különben sem foglalkozunk politikával!

Hát igaz, igaz, ezek nem könnyű olvasmányok, nem is csoda, hogy szegény diplomás értelmiségiek nem értik. A perecesi bányászok ugyan mindannyian olvasták a Fordulat évét, a Párttörténetet és sok mást — dehát ehhez bizony nem elég az egyetemi végzettség.

Hanem ebben a gyönyörű könyvtárban a legrégibbtől a legújabbig megvan minden igazán nagy mű, klasszikus, romantikus, realista regények, versek, drámák. Jó érzés lehet válogatni belőlük, kikeresni mindig azt, amihez éppen hangulatuk van.

— Régi klasszikusokat olvasni? Ugyan kérem! Az nehéz, unalmas, távol áll tőlünk, nem dolgozó embereknek való.

Akkor hát úgy látszik, a modern irodalmat szeretik, korunkkal, problémáinkkal foglalkozó könyveket, — a dolgozókhoz valóban ezek állanak a legközelebb. Biztosan ezeket olvassák.

— Hát azt mégkevésbbé! Először is, mert tele vannak propagandával, másodszor, mert folyton csak népieskednek, harmadszor pedig egyáltalán nincs bennük művészet.

Kiderül, hogy tanáraink soha nem vették még azt a fáradságot sem, hogy egyet is kezükbe vegyenek könyvtárukban a minisztérium jóváhagyásából igen szép számmal lévő, magyar és külföldi haladó szellemű regényekből vagy verseskötetekből. Örök rejtély akkor viszont, hogy honnan merítik ezt a kritikát az általuk soha nem látott könyvekről?

Ám ne általánosítsunk igazságtalanul! Az egyik, már nem egészen fiatal tanár pirulva vallja be, hogy ő ismeri Sőtér István regényeit; ezek a legkedvesebb olvasmányai. — „Mindig magam előtt látom — mondja — azt a gyönyörű férfiarcát, ha a könyveit olvasom. Nagyon szép ember, csak egy van nála szebb, Országh László Debrecenben.“

Ez is valami, de nem általános tünet. Ezek szerint ideológiai műveket nem olvasnak, régi klasszikusokat szintén nem, mai irodalmat szintén nem. De ami a leginkább szakmájukba vág, a pedagógiai irodalom, tanulmányok, cikkek, folyóiratok, ezeket csak olvassák?

— Hát igen, ha mást nem is, de Makarenko: Új ember kovácsát mindenki elolvasta. Ez t. i. felér egy detektívregénnyel. Különösen közkedvelt és legtöbbször megbeszélt része az, ahol a halott csecsemőt találják az egyik leánynövendék kosarában. Ezen remekül lehet borzongani és sopánkodni: Oh tempora, oh mores!

Nem baj, egy könyv már van, amit mindenki elolvasott és jónak talált, — ha tovább nyomozunk, talán még több is akad.

Akad bizony, csakhogy nem a 18 ezer kötetes könyvtárban, hanem a tanári asztal egyik fiókjában, az ú. n. Gyerekektől Óra Alatt Elkobzott Könyvek Gyűjteményében. Itt található Márai: Sirály, Halász Péter: Szerelemből elégtelen, Courths-Mahler: Út a boldogsághoz és Somogyváry Gyula: A pirossapkás kislány c. műve. Ez a négy könyv szinte hihetetlen keresletnek és forgási sebességnek örvend az egész tanári karban. Egyszer már mindenki végigolvasta ezt a kis kollekciót, de van, aki már újra is kezdte valamelyiket.

Azt viszont ne gondolja senki a zsemlyési tanárokról, hogy ezeket az ügyefogyott giccseket tartanák a legreprezentánsabb könyveknek! Tudják azt ők is, hogy az irodalom a szórakozáson kívül valami egyéb célt is szolgál. Még pedig valami magasabbrendű célt. Az kideríthetetlen ugyan, hogy mit értenek ez alatt a „cél“ alatt, de valami egészen egységes fogalmuk alakulhatott ki.

— „De hát hol a könyv, mely célhoz vezet?“ —

Nos, ha Vörösmarty nem tudott kétségbeesett kérdésére feleletet adni, a zsemlyési tanárok annál határozottabban és egyhangúan állítják:

— „Hát itt van nálunk a könyvtárban, Margaret Mitchel írta és Elfújta a szél a címe. — Ez a legjobb könyv. — A második hasonló ehhez; Aldrich: És lámpást adott kezembe az Úr...

Az olvasó és olvasmányának viszonya attól a korkrét, történelmileg adott viszonytól függ, amelyben koruk konkrét osztályharcaihoz állnak — mondtuk e kis korrajz elején. Bizony nehéz a fenti adatokból le nem vonni a következtetést, mint ahogy nehéz volt szatírát nem írni róla, — de felesleges lenne, ez a néhány vonás önmagáért beszél. Figyelembe veendő még, hogy nem tipológiát szándékoztunk adni, nem sűrítettük egyetlen helyre az általánosan található tüneteket, mint az állatorvosi rendelő ábrái az összes lóbetegségeket. A fentiek mind konkrét adatok, csakis Zsemlyésen találhatók meg, és a világért sem szabad őket általánosítani.

ENDREI IRÉN

KÖNYVEK

ÚJTIPUSÚ EMBEREKRŐL — ÚJTIPUSÚ EMBEREKNEK

(J. Iljin: A nagy futószalag. — Új Magyar Könyvkiadó.)

Érdemes emlékezetbe idézni a könyv olvasásakor Gorkijnak egy cikkét, amelyre a bevezetőben is utalás történik. „Az orosz irodalom — állapította meg Gorkij — Európa egyik legpesszimistább irodalma. Nálunk minden könyvet egy és ugyanazon témáról írnak — arról, hogy hogyan szenvedünk: ifjú és érett korunkban — az okosság hiányától, az önkényuralom elnyomásától, a nőtől, a szerelemtől, a barátságtól, a világegyetem tökéletlen felépítésétől; az öregségben — az élet hibáinak felismerésétől, a fogak hiányától, az emésztési zavaroktól és a halál elkerülhetetlenségétől. Minden orosz, aki egy hónapot ült börtönben „politikáért" vagy egy évet száműzetésben töltött, szent kötelességének tartja, hogy megajándékozza Oroszországot egy, a szenvedéseire való viszaemlékezéseivel teleírt könyvvel. És a mai napig még senki nem jött rá arra a gondolatra, hogy könyvet írjon arról: miként örvendezett életében."

Semmi meglepő nincs Gorkij szavaiban, hiszen a cári Oroszországban igazi írónak kevés alkalma nyílhatott arra, hogy örvendezzen életében s olyan mély örömben, boldogságban legyen része, amely komoly írói alkotások létrehozására ösztönözheti, ihletheti meg. A győztes októberi szocialista forradalom ezen a téren is óriási változást hozott létre. *A mai szovjet íróknak minden okuk megvan rá, hogy örömről, megelégedésről írjanak,* az egész nép öröméről, az átalakuló, sőt átalakult társadalom *nemcsak új, de újfajta problémáiról* is.

Iljin azok közé az írók közé tartozott, akik meglátták az új társadalom emberét és meglátták bennük azt az erejéből fakadó mélységes nyugalmat, derűsen biztos életszemléletet, munkakedvet, amely az újtipusú embert, a szovjet embert jellemzi. Ezt az embertipust és az őt kialakító, egyre formáló környezetet rajzolta meg nagyszerű meglátásaival, az új társadalom minden kis részletének, alakító erőinek pontos ismeretével.

Hármas tényező határozza meg ennek a regénynek a jelentőségét. Az egyik tényező magának a regény megírásának újszerűsége, a szocialista realizmus eredeti megnyilatkozása, jólsikerült, nagyszabású kísérlete annak, miként lehet *regénybe önteni a „mát"*, az előttünk lezajló, mondhatni még most is egyre „történő", szürkének látszó hétköznapok valóságát. A másik tényező, hogy elénk állítja *az újtipusú embereket*, akik a mindennapi munkában, a mult bűnöseivel szemben és a kibontakozó, még boldogabb jövőért való harcban születnek meg. A harmadik tényező pedig mindezekből következik, hogy az iró ezt, a formájában és tartalmában újtipusú regényét már *az újtipusú olvasónak* szánja, azoknak, akik maguk is átélték és átélik a termelés, a szocialista munka napi boldog izgalmait, akiket fűt és lelkesít a szocialista munkaversenyek magukkal ragadó, győzelmes üteme.

A munkásosztály óriási erőfeszítése tükröződik vissza Iljin művéből, a volgai traktorgyár dolgozóinak életén keresztül, Ugyanakkor megláthatjuk őszintén és becsületesen mindazokat a nehézségeket, akadályokat is, amelyek sokszor nemcsak a munkásosztály sorain kívül, hanem azon belül is hátráltatták a termelés, a szocialista haza építésének menetét. Polgári csökevények, kishitűség, szakképzett munkások hiánya gátolták a munkát, az ötéves terv minél tökéletesebb teljesítésének felemelő munkáját. Kétségbeejtők lennének ezek az akadályok, ha nem állana ott *iránymutatásával és segitő erejével a Párt,* a kommunista-bolsevik párt, amely megoldja a problémákat, leveri az ellenséget s öntudatot ad a dolgozóknak.

A magyar olvasóközönség — és itt hozzátehetjük: az egyre nagyobb számmal jelentkező új igényű magyar olvasóközönség, a munkásolvasók — számára különösen időszerű ez a munka. A magyar munkásosztály előtt is ma általában ugyanazok a feladatok állnak, mint a Szovjetunió munkásosztálya előtt álltak. *Példát, hősi példát mutat ez a könyv* a magyar munkaversenyek résztvevői számára, mint ahogyan minden területen példát mutat számunkra a Szovjetunió. S különösen most kell megragadnunk, követnünk ezt a példát, amikor a magyar dolgozók nagy vezetőjének, Rákosi Mátyásnak szava nyomán a termelékenység fokozása vált egyik legdöntőbb feladatunkká.

Ugyanakkor még egy tanulsággal is szolgál ez a regény. Figyelmeztet arra, hogy fejlett technikai eljárások bevezetése még korántsem lenne elég ahhoz, hogy jólétet, boldogságot teremtsen. Az amerikai életről szóló fejezetek kitűnően megvilágított képei ennek. A termelőeszközök modernizálása, a regény címében idézett „nagy futószalag" beállítása még egyáltalán nem hoz magával boldogabb társadalmat, sőt éppen a még nagyobb kizsákmányolást szolgálhatja, ha már nem jár vele együtt az osztályharc következetes megvívása. A termelőeszközök fejlődése csak akkor hozhat boldogságot, ha azok kezében van, akik elmondhatják József Attila szavaival: „Velünk nevelkedett a gép. Kezes állat. No, szóljatok rá! Mi tudjuk a nevét."

A jogos hatalmát kézbekerítette munkásosztálynak ezért fontos a munkaversenyek minőségi és mennyiségi győzelme egyaránt. A magyar munkások, a magyar dolgozók számára is különösen iránymutató a regénynek az a jelenete, amelyben Sztálin szól a szovjet ipari vezetők 1931. évi moszkvai értekezletéhez. *„Azt akarjuk-e* — kérdezte —, *hogy a mi szocialista hazánkat leverjék, hogy elveszítse függetlenségét? De ha ezt nem akarjuk* — tette hozzá azonnal —, *akkor a legrövidebb időn belül meg kell szüntetni elmaradottságát és valódi bolsevik ütemben fel kell építeni szocialista gazdaságát. Más út nincs."*

Ezt *az egyedüli helyes utat* láthatjuk a regényből, amelyben számtalan apró finomsággal dolgozta ki Iljin szerteágazó kérdésekben megnyilatkozó, de mégis egységes mondanivalóját. Emellett azonban nem hiányzanak munkájából a regényszerűséghez, az élvezetes olvasmányhoz szükséges motívumok sem, amelyekkel együtt komoly értékű könyvet kap az olvasó.

LÖKÖS ZOLTÁN

ÚTMUTATÓ A „HALÁL-TÓ MAGYARORSZÁGÁTÓL".

(*Ady: Párisban és Napfényországban.* — Athenaeum.)

„A háborút gyermekeim a fejedelmek, a rossz nagyurak, a szamár főkatonák és a lelketlen gazdag emberek csinálják. A tudósok, a művészek, az írók, a művelt emberek és a dolgozó nép gyűlöli a háborút." Olyan időszerű igazsággal hatnak ezek a sorok, mintha napjaink békekonferenciájára készültek volna és nem 42 esztendeje írta volna le a már 30 éve halott egyik legnagyobb magyar költő-gondolkodónk és újságírónk: *Ady Endre.*

Nem ez az egyetlen megállapítása azonban, amely ilyen megdöbbentő igazsággal és időszerűséggel hat még ma is. Rendkívül érdekes, tanulságos és hasznos olvasmány Adynak Párisból és „Napfényországból", vagyis a Rivieráról küldött leveleit olvasni, amelyek az 1900-as évek elején jelentek meg a „Budapesti Napló", a „Pesti Napló" és a „Szilágy" hasábjain. Ma már nem kell arról beszélni, hogy mennyire új hangot jelentettek Ady írásai a magyar költészetben, de különösen érdemes felfigyelnünk azokra a világos meglátásokra, és éles megállapításokra, amelyeket prózai írásaiban tett. Érdemes felfigyelnünk azért is, mert a mult Magyarországában, a reakciós horthysta Magyarországon mélyen elhallgatni, eltitkolni igyekeztek Adynak ezeket az írásait, amelyek nagy költőnk igazi arcát, igazi gondolatvilágát mutatták volna meg.

A feudál-kapitalizmus, klerikalizmus és nagyúri rendszer haszonlesői érthetően nem szívesen hallgatták a népét, nemzetét szívéből féltő költőnknek találó leleplező megállapításait, gyökeres társadalmi változásokat követelő sorait. Adyt nem tudták kitörölni a magyar történelemből és irodalomból, ezért fordultak a régen bevált reakciós módszerhez: *a hamisításhoz, elhallgatáshoz.* Éppen ahhoz a módszerhez fordultak, amelyet Ady is olyan jól látott és ezért ajánlotta: „kell hogy válasszunk hősünknek valakit, akit a nagyurak nem sajátíthatnak ki... Mi a milliók, a rongyosok, azt akarjuk, hogy jogunk legyen a levegőhöz. Egyetlenegy ország vagyunk, ahol a rongyos milliók soha fel se lélegezhettek a dús ezrek miatt. És még máig is csak a szégyen, a megalázás a mienk. Minden népek nyomorult millióinak van valami dicsőséges emlékük. Magyarországon ezer év

óta mákony, vagy korbács volt a mienk. Még a hőseinket is kisajátítják. Rákóczi koporsóját ők, akik Rákóczit becsapták és elárulták, úgy körülállották, hogy mi nem férközhettünk hozzá. Kossuthot gyülölték, s most Kossuth nevében ráültek a népre, az országra."

Ez a találó hang nem lehetett kedves a múlt urainak, akik mint valami bűnszövetkezetet tartották görcsösen kezükben az ország vezetését. Erről az uralkodó osztályról és uralkodó rétegről rántotta le cikkeiben Ady a leplet és írásai nyomán sötét, kétségbeejtő kép tárult fel. Jellemző például egyik úti levele, amelyet egy magyar hajón írt. A hajón kivándorló legények utaztak, akiken — mint Ady írja — már nem segít semmi. „Még a püspökök imádsága sem — folytatja. — Holott százezer forintos fizetéseket kapnak az imádkozásért. És a gróf urak nemes hazafisága sem. Ezeknek is sok százezer forint jövedelmük van, mert szeretik a hazát. Nekem határozottan bújtogató természetem van. Ma délelőtt megint szóbaálltam magyar testvéremmel. Azt kérdeztem tőlük: — Sok kár adódna abból Magyarországnak, ha a kalocsai érsek helyett egy káplán imádkoznék, s ha Zichy Jenő nem szeretné a hazát? Azt válaszolták, holott igen jó katolikus és hazafias parasztok, hogy — *nem.*"

Ez a hang a világosan látó, népét szerető magyar író hangja, aki aggódva figyeli, hogy Magyarországot *„a nagyurak és nagypapok jobban nyomják, mint valaha"* — mert *„hájfejűek, hülyék és analfabéták parlamentje az úri parlament"*. Hasonlóképpen megvan a véleménye a mágnásokról is, akik „igazi alja a mai társadalomnak. Voltaképpen különböző szanatóriumokban volna a helyük. És jaj annak a társadalomnk, ahol nekik ma is hatalmuk és szerepük van."

S így sorolhatnánk még tovább Ady keserűen igaz megállapításait arról az annyiszor emlegetett „békebeli" Magyarországról, amely szavai szerint *„tipikus korrupt ország, mert egy magyar államférfiú csodált és nagy lehet csak azáltal, hogy nem panamista. Olyan nagy ritkaság ez tudniillik Magyarországon s olyan nehezen hiszik el ott egy közéleti szereplőről a becsületességet."*

Ezekért az igaz megállapításokért kiáltották ki mindazok, akik találva érezték magukat, Adyt istentelen-hazátlan gazembernek. Akiknek az Isten és haza fogalma csak üzleti fogás volt még nem is olyan régen, azok rágalmazták a véleményét becsületesen kimondó Adyt, hallgatták el írásait és hamisították meg az iskolákban. Ady hitt igazán és bízott abban, hogy a munkásnemzetköziség ereje válthatja meg a magyar népet is szenvedéseitől és adhatja biztos alapját igaz hazafiságának is, mert *„kozmopolita csak nyegle lehet, de internacionalista: minden becsületes ember."*

Ady nemcsak a hibákat, a rothadt bajokat mutatta meg, hanem azok okait is, amelyekből egyúttal megláthető a kivezető út. Meglátta a biztató jeleket a francia munkások sztrájkjaiban, akik *„egy kis üzenetet küldtek az éhes tőkének. A cifra, burzsoá-népnek, a hatalomnak s mindazoknak, akik szerelik elfelejteni, hogy a munka — az Isten."* „Kezükben van a világ — írja ezekről a munkásokról — s az egész emberi civilizáció sorsa. Jó kezekben van, nem kell félni."

A francia munkásoknak, a marshallizált Franciaországban még ma is sztrájkokkal kell figyelmeztetniök uraikat jogos követeléseikre. A magyar nép azonban már büszkén vallhatja, hogy megvalósította Ady álmait. A magyar parlament már a népé, mint Ady szerette volna s nem egészen eredménytelen az a figyelmeztetése sem, hogy „ott kezdődik egy kultúrtársadalom felszabadulása, ahol az Egyházat kilökik az iskolából."

S a szocialista realizmus hirdetésének idején milyen jól esik olvasni szavait, hogy *„nem szabad megtagadni az életet. Az exkluzív művészet azt teszi. Jönniök kell időknek, mikor élet és művészet megcsókolják egymást. Küzdeni kell ezért a csókért."*

Szinte ötletszerűen rendszerbe szedett, kiragadott példák ezek a „Párisban és Napfényországban" címmel kiadott gyűjteményből. Ez a néhány cikkrészlet azonban tükrözi az egész mű szellemét és vele Ady egész gondolatvilágának valódi vonásait. A felszabadult Magyarországon még több öntudatot adnak ezek az írások olvasóinak és egyben örömmel tölti el, hogy ezzel a kötettel megkezdődött Ady jó száz ívnyi publicisztikai írásainak kiértékelése. A szocializmust építő magyar dolgozóknak nemcsak jó tanulságot és intő figyelmeztetést jelentenek ezek az írások, de valóban élvezetes olvasmány is Ady pompás ízű, eleven, sajátos stílusú újságírói hangja, tömör kifejezésmódja, amellyel igyekezett felkavarni a „Halál-tó Magyarországot".

LŐKÖS ZOLTÁN

N. G. CSERNISEVSZKIJ: MIT TEGYÜNK? (Révai.)

A mult századközép orosz forradalmi mozgalmainak vezéralakja, Csernisevszkij szibériai számüzetésében irta e könyvét, melynek egyes fejezeteit titkos utakon juttatta el bizalmas híveihez, küzdőtársaihoz. A „Mit tegyünk?" szorosan véve irányregény: azt mutatja be, hogy milyennek kell lennie az újtipusú embernek és ezzel együtt, az emberhez méltó házasságnak. Mintegy előrevetíti a forradalmi korszak asszonyának igazi tipusát. Mert Vera Pavlovna alakján keresztül az eljövendő női élet egyetlen helyes formáját rajzolja meg Csernisevszkij s ez végső fokon az akkori társadalom éles kritikáját jelenti. Pavlovna asszony szocialista termelési alapon varrodát nyit s azt eredményesen vezeti; miközben állandóan képezi magát s felvilágosodik az akkori forradalmi írók művei által, míg végül egyenjogúságának tudatában beiratkozik az egyetem orvosi fakultására.

Bár sok utópisztikus vonás lelhető fel e kiváló alkotásban, mégis távlataiban és szándékaiban egészséges hatású, iránytmutató mű maradt úgyanynyira, hogy — amint ez közismert tény, — Lenin egyik legkedvesebb olvasmánya volt Csernisevszkij műve. Hiszen híres forradalmi tanulmányának címéül e regény címét adta, mert a Lenin által meghirdetett új, szocialista embertipus kialakításához jelentős lépésekkel járult hozzá e regény.

A magyar kiadás Dimitrov elvtárs, a nemzetközi munkásmozgalom nagy hősének rövid megjegyzéseit is hozzáfűzi a könyvhöz bizonyságképp arra, hogy milyen jelentős műnek tartotta Dimitrov is Csernisevszkij alkotását. Hiszen így nyilatkozik róla: „A merészség, az önfeláldozás, a példátlan hősiesség, határtalan odaadás a forradalom iránt, — ez az, ami Csernisevszkij hőseit egész forradalmár-nemzedékek példaképeivé avatta. Lenin nem ok nélkül szerette oly nagyon és értékelte oly sokra Csernisevszkijt, a forradalmárt és az írót."

A kötet elején Lukács György értékes tanulmánya keretében részletes elemzését adja Csernisevszkij életének, korának és maradandó alkotásainak.

A Révai Könyvkiadó N. V. igen nagyjelentőségű művel gazdagította az utóbbi évek magyar könyvtermését s munkájáért teljes elismerés illeti.

HOLLÓS TIBOR

VERA KÉTLINSZKÁJA: AZ IFJÚ VÁROS. (Athenaeum)

Komszomol-vonat robog Távol-Kelet felé. Erőtől, energiától duzzadó, öntudatos, lelkes fiatalok — komszomolcok indulnak el, hogy az első sztálini ötéves terv végrehajtásaként meghódítsák a varázslatos, titokzatos hirű, a természet ezer kincsét rejtegető szibériai őserdőt, a tajgát — és a távolkeleti partizánharcok legendáit őrző Amur partján, ott, ahol eddig csak nomádok és félnomádok éltek, várost, iparral, gyárakkal teremtsenek két kezükkel — a semmiből.

A feladat óriási, a körülmények hallatlanul nehezek, de a bolsevikok nevelte ifjú gárda nem riad semmitől. Andrej Gruglov, Epifánov, a fekete tengeri búvár, Kaluzsnyij, a vasesztergályos, Altschuer, a „feltaláló", a két elválaszthatatlan odesszai, Beszonov, a leningrádi élmunkás-kőműves, Golicin, a mozdonyvezető-segéd, Grisa Iszakov, a költő, Kláva, Tánya, Szonya, a lányok, a nomád világ ősi primitívségéből, babonáiból az építőkhöz menekülő két őslakó, a nanaic Kiltu és Moomi és a többi vagy ezer fiatal szemlátomást, kitapinthatóan formálódó, erősödő közösséggé forr, amelynek élete és a szó szerint becsülete, dicsősége a munka, az építés — a maga nagyszerűségében.

Ez a páratlan ritmusú alkotási láz átformálja, szocialista emberré gyúrja az ifjúság, az építő sereg tagjait. A tehetségesek, a sokra képesek tovább fejlődnek, a gyengébbek felemelkednek, a javíthatatlanok, a salak-emberek pedig elégnek a közösség lángoló kohójában. A szocializmus építésének és egyben pedig az új ember kialakításának feszültséggel telt hősi éneke ez a regény. A mi irodalmunkban, a magyar irodalomban még teljesen ismeretlen, nemesveretű pátosz, a szocialista munka pátosza, azonkívül hazaszeretet, elvhűség, baráti érzés a legmagasabb hőfokon, az egészséges társadalomra jellemző tiszta szerelem, és ezenkívül még számos értékes tulajdonság sokrétű színskálában olvad össze lapjainak pergetésekor. „Újszerűen lélekzeni és gondolkodni tanulnak" nagy munkájukban az Ifjú Város fiataljai és igyekezetüket siker koronázza — felépül Komszomolszk — az ifjúság, a fiatalság városa.

„A barátságnak, szerelemnek, patriotizmusnak" és szocialista munkának ez a bőséges sarjadzása — ahogy a regény egyik alakja, Andrej Kruglov, a komszomol-titkár találóan összefoglalja az Ifjú Város lakóinak életét — mindenek felett a nagy Bolsevik Pártnak, olyan bolsevik vezetőknek, mint a regénybeli

Morozov elvtársnak köszönhető. Olyan vezetőknek, akik nemcsak a nap huszonnégy óráját, nemcsak erejük minden kis részét, hanem életket is áldozzák a szocializmus építéséért.

Vera Ketlinszkája csak egy város, Komszomolszk alapítását rajzolja, de Komszomolszk építésén keresztül átcsillan az a hősi munka, amit a szovjet emberek ott messzi, egészen Távol-Keleten végeznek. Egyszerű emberek: halászok, soffőrök, kolhoz-elnökök Szahalin szigetén, ezer kilométerekre kulturális és gazdasági központoktól falvakat, településeket alapítanak és rendeznek be. A távolság, a körülmények vaskeze mindenben akadályozza őket, azonban ők keményen verekednek — építik az új társadalmat. Feledhetetlen, ahogy ezek az emberek szeretik, rajonganak Sztálinért. A szahalinszigeti gilyák kolhoz oktatója képzeletben időről-időre odaáll Sztálin elvtárs elé. „Nézzen ide Sztálin elvtárs, látja, milyen kórházat építünk és ez az asszony itt megtanul írni és olvasni és tovább akar tanulni..." és Szergej Golicin vöröskatona is Sztálinhoz fordul nehézségei közt: „Nézzen ide kedves jó Sztálin elvtárs, én, Szergej Golicin vöröskatona, nehéz menetelésre indulok..." és lélekben Sztálinnak fogadja meg, hogy méltó lesz a közösséghez...

Lélekzetállítóan izgalmas a regénynek az a része, ahol ott, — már a dolgok alapozásánál — felbukkannak a kártevők. Volt partizánok, régi párttagok és ifjú komszomolcok vagy pártonkívüliek méginkább összeforrva, izzó dühhel védelmezik munkájuk eddigi eredményeit és harcolnak, fogcsikorgatva a még láthatatlan trockijisták, imperialista ügynökök ellen. Az álarc végül is lehull, megsemmisülnek az orvtámadók és vízresiklik az új gyárban elkészült első hajó — minden eddigi erőfeszítés, küzdelem, harc jelképe.

Vera Ketlinszkája Az Ifjú Város c. regénye méltóan tükrözi nemcsak a lenini Komszomol jelentőségét és nagyságát, hanem a szovjet élet nagyszerű, csodálatos valóságát is. A lenini Komszomol nyomdokain járó magyar ifjúság e könyv lefordításával méltó ajándékot kapott s jókor — a Világifjúsági Találkozóra. A könyvet azonban nemcsak minden fiatalnak, hanem felnőttnek is el kell olvasnia, hogy tanuljon és — lelkesedjék.

NÉMETH LAJOS

IVANOV: A KOMSZOMOL A BOLSEVIK PÁRT SEGÍTŐJE (Szikra.)

Példakédünk: a hős lenini Komszomol feladatát, szervezetét, történetét és munkáját ismerjük meg ebből a kisterjedelmű, de értékében annál nagyobb könyvecskéből. Legfőbb feladata a Komszomol szervezeteknek: megszervezni és politikailag nevelni az ifjúság tömegeit. Egybe kell kapcsolniok az elméletet a gyakorlattal, mert csak így tudják elvégezni azt a felelősségteljesen szép feladatot, amit a párt a Komszomolra bízott. A Komszomol története során megtudjuk, hogy: „Az élenjáró ifjúság nagy része... felismerte: ahhoz, hogy a hatalomért vívott harcban sikereket érjen el, hogy megvédje létérdekeit, szervezkednie kell, önálló ifjúsági szervezetet kell alakítania. Közvetlenül a cári önkényuralom megdöntése után az ilyen szervezetek meg is alakultak." A nagy Honvédő Háborúban is mindenütt nagy tömegek jelentkeztek soraikból önként a haza védelmére. „A komszomolisták és az ifjúság haladtak a haza védelmezőinek első soraiban. Leningrád valamennyi komszomolistája, fiú, leány egyaránt már a háború első napjaiban kérte, hogy küldjék a frontra." A háború befejeztével a Komszomol is az építés területén fejtette ki tevékenységét és jelentékeny számban és nagy kedvvel láttak neki a sztálini öt éves terv megvalósításának.

Harcokban edződtek a Komszomol fiataljai, így tanultak meg küzdeni az emberiség felszabadításáért. Példaképünkké kell őket tennünk, az ő nyomdokaikon kell haladnia a magyar ifjúságnak is, hogy ugyanolyan bátor, harcos hadsereggé váljon, mint a lenini komszomolisták!

BÉCSI TAMÁS

HÁDZISZ—LAMBRINOSZ: GÖRÖGORSZÁG HŐSEI. (Szikra.)

A görög nép legjobbjai a fasiszta iga alóli felszabadulás után, mikor az ország urai a nyugati imperialistákkal szövetkezve eladták az országot az amerikaiaknak, szabadságharcot hirdettek a monarcho-fasiszták ellen. A küzdelem az imperializmus ellen foggal és körömmel szegényesen felfegyverzett csapatokkal indult meg, de ezek a csapatok tudták, hogy az országukért küzdenek, a Szabadságért.

A monarcho-fasiszták 1948-ban az amerikaiak zsoldjában döntő támadásra készültek a görög demokratikus hadsereg ellen. A támadás célja az Epirusz hegység egyik bázisa, a Murgána volt. Erről a támadásról, a szabadságharcosok

hősi küzdelméről, a monarcho-fasiszták vereségéről szól Tákisz Hádzisz, a demokratikus görög hadsereg haditudósítójának könyve. Eposznak nevezi a könyvet és joggal. A szabadságharcosok a régi görögöket megszégyenítő módon küzdenek a szabadságért és küzdelmüket a görög nép támogatja. A beszámoló nemcsak hű leírása a harcoknak, hanem hódolat a demokratikus görög nép csapatai iránt, akik törhetetlen hittel és hősi bátorsággal szálltak szembe az óriási túlerővel. Az olvasó szinte maga előtt látja a görög nép legendás harcát, az emberfeletti küzdelmet. Hádzisz mindent lerögzít, dokumentumot ad a jövő korok számára a hősies harcról. A murgánai támadás az imperialisták kudarcával végződött és a szabadságharcosok azóta is számtalan csatában mutatták meg fölkészültségüket és szabadságszeretetüket.

A könyv másik felében Jeorjiosz Lambrinosz a Makronisszosz szigetén lévő internálótáborok életéről döbbenetes képekben számol be. A hitleri koncentrációs táborok borzalmait a világ minden tájáról ismerik, Dachau és Auschwitz nélkül a Makronisszoszról szóló könyv sok jóhiszemű emberben azt a látszatot keltené, mintha a képzelet szülötte lenne. A szigeten a monarcho-fasiszták „újjánevelő telepeket" létesítettek és itt Göring és Himmler módszereit használva, igyekszenek minden emberséget kiölni a fogságba ejtett görög szabadságharcosokból. A könyv minden lapján megelevenedik az a mérhetetlen szenvedés, melyeket a görög hazafiak szenvednek amerikai parancsra.

Makronisszosznak el kell a föld színéről pusztulni, mintahogy elpusztul a monarcho-fasiszták világa is. A görög szabadságharcosok küzdelme nem hiábavaló.

Ez a könyv a szabadságharc igazi eposza. A fordítás Jánisz Lámbitzisz és Kemény Dezső munkája.

TAKÁCS TIBOR

HOWARD FAST: A SZABADSÁG ÚTJA. (Révai.)

Az amerikai történelem egyik legígéretesebb korszakába visz bennünket vissza a kiváló, haladó amerikai író magyarul nemrég megjelent könyve. A Lincoln által meghirdetett négerfelszabadítás idején játszódik le e regény központi cselekménye s Gideon Jackson, a kiváló írásművészettel megrajzolt robusztus néger szabadságharcos vezetésével az elnyomott népek — színesek és szegény-fehérek —, valóban új életet teremtenek a déli arisztokraták feudális rendje helyébe. Természetesen az USA történelmének ezt az igazán haladó, szociális beállítottságú korszakát a hivatalos történészek eddig bölcsen elhallgatták. Mert valóban: a Klu-Klux-Klan keresztesvitézei által ma is napirenden lévő mészárlások és megfélemlítettség korában nehéz lenne megcsinálni a fejlődés, a haladás mérlegét! S Amerika mai urainak nyilván kellemetlen a regény hősi kora, amelyben a néger rabszolgák és fehér nincstelenek szép és igaz, valóban demokratikus, civilizált államot építettek. Így válik hősi eposszá e könyv. Az elnyomott népek felszabadulásának s a dolgozók által teremtett és vezetett államnak gyönyörű példája. A könyv lapjain végigkisérhetjük, miként válik az egyszerű, tanulatlan, kizsákmányolt négerből, Gideon Jacksonból képviselő, később a washingtoni kongresszus tagja. Mennyit tanul ez a szegény de öntudatos színes-ember, mennyit küzd, csakhogy népéért elindított harcát sikerrel folytathassa. S ha végül mégis elbukik ez a dicsőséges harc — s vele Jackson is —, annak magyarázata Amerika mai vezető klikkjének politikájából visszavezethető. Csakhogy a népek felszabadítása ma már nem elszigetelt történelmi jelenség és feladat, hanem az egész emberiség megújulni akarásának egyetlen, hatalmas áradása! S ez a tény ad biztatást a mai kor Jacksonainak, hogy felszabadító harcukat teljes sikerre vigyék.

HOLLÓS TIBOR

DIENES ANDRÁS: A PETŐFI-TITOK (Dante.)

Száz évvel ezelőtt, 1849 július 31-én tűnt el Segesvár és Fehéregyháza közötti emlékezetes csatában a magyar nép nagy költője, az 1848—49-es forradalom bátor harcosa, Petőfi Sándor.

Eltűnése égető kérdőjelként kanyarodott a kutatók, de az egész magyar nép elé is, senki sem tudott biztosat mondani, hogy hová lett népünk, irodalmunk üstökös. Száz év óta folyik a vita, a „Petőfi-per", a kérdés irodalma egyre szaporodott, de eredménytelenül, a kutatók a hipotéziseknél nem jutottak tovább.

A szerző, *Dienes* András az idevonatkozó hadtörténeti, irodalomtörténeti kutatások anyagának ismeretében igyekszik megoldani a kérdést és megfejteni irodalmunk immár klasszikussá lett problémáját, a Petőfi-titkot.

Dienes András kötete több szempontból jelentős. Színes, részletes Petőfi-életrajz is, a költő életét soproni katonaéveitől kezdve egészen az 1949 július 31-i csatáig, eltűnéséig, illetve haláláig híven végigkíséri. Fordulatos, szellemes, finoman ironikus stílusa anekdotázva beszéli el Petőfi életalakulását. De jó a korrajza is, a költő körül felvonulnak a kor jellegzetes típusai és személyei, hadvezérek, katonák, barátok, de elénktárul az 1848—49-es forradalom lendületes, egyben tragikus képe is.

A szerző nagy körültekintéssel, más vélemények és kutatások alapos figyelembevételével és bírálatával rajzolta meg Petőfi utolsó óráit és rekonstruálta halálának körülményeit. Végső megállapítása azonban — bármennyire alapos megfontolások és személyes helyszíni vizsgálatok árán jutott is ahhoz — mégis csak a valószínűség erejével rendelkezik. De ezt tudja maga a szerző is. A valószínűségből bizonyosságot akar teremteni, amikor a Segesvár és Fehéregyháza közötti Csonta-kert, Petőfi valószínű sírhelye felbontását követeli. Egy történészekből, orvosokból, antropológusokból álló magyar-román munkacsoport alakítását sürgeti s ez a munkacsoport volna hivatva a kutatást továbbfolytatni, a vitát végleg eldönteni, esetleg lezárni. Igen jelentős lenne ez a sírfeltáró bizonyosságérzés, „könnyelmű és szófecsérlő elődeink százéves mulasztását próbálja pótolni nemzedékünk" — ahogy a szerző is írja.

Őszintén kimondhatjuk, ma, száz év távlatából, már nem fűzhetünk sok reményt a közös sír feltárásának eredményességéhez. De mégis meg kell valósítani a tervet, a haladó világ, a közvélemény nagy érdeklődéssel, feszült figyelemmel kísérné ezt a vállalkozást. A sírfeltárás még száz év multával is hozhat újabb s talán döntő eredményt.

Szabadságunk és népünk nagy költője éppen tragikus és önfeláldozó halálának centenáriumán igazán megérdemelné, hogy „könnyelmű, szófecsérlő elődeink" mulasztását pótolva, anyagi és más áldozatokat nem sajnálva felderítsük titkának utolsó mozzanatát.

KIRÁLY JÓZSEF

KOMJÁT ALADÁR: VÁLOGATOTT VERSEK. (Szikra.)

A magyar munkásosztály, amelyhez szólt, mindezideig nem tudott róla. Nem tudta, hogy van egy költő, aki verseivel már az első imperialista háború előtt és alatt is előkészítette a 19-es forradalmat, tevékeny harcosa volt annak, majd Bécsből, Berlinből, végre Franciaországból figyelte féltő szemmel a magyar dolgozók, ipari munkások és szegényparasztok szenvedéseit, harcait.

Komját Aladár versei az idei könyvnapon végre a magyar dolgozók kezébe kerültek. Kit üdvözölhet a nép ebben a számára új költőben? Saját költőjét, vágyainak, panaszainak kifejezőjét, küzdelmeinek ecsetelőjét, ismerheti meg benne. Egy egészen sajátos, se József Attiláéhoz, se Radnótiéhoz, se Zelkéhez nem fogható költészettel állunk itt szemben. Már két évvel az első világháború előtt, 21 éves fejjel elkiáltja magát a költő: „Kivénhedt zsellér-földeken görbedve markol az alázat. De holnap már ordít az ár..." S e Dózsa-verset követi a többi. A háború borzalmai ellen nem Babits módján tiltakozik, hanem leleplezi, mire szolgálnak a magyar uralkodóosztálynak a Péterek, Gergelyek, Andrások tízezrei és látnoki erővel feltárja az elkövetkezendő forradalom perspektíváit. Ujjongva üdvözli a nagy Októberi forradalmat, majd nemcsak írással, de cselekvőleg is résztvesz a mi forradalmunk kialakításában. Majd 1919 gyászos bukása után dacosan kikiáltja: „Nem várunk irgalmat tőletek!" s megkapó versekben buzdítja az ideiglenesen levert munkásosztályt: üt majd a leszámolás órája. Később Bécsből, majd Berlinből hallatja ugyanezt a hangot. Az elnyomók iránti féktelen gyűlölet és a proletariátus végső győzelmébe vetett hit fémjelzi a „Hamburg októbere"-t is, akárcsak többi versét a huszas évek derekáról, a nagy forradalmi mozgalmak korából. Az emigrációban is együtt ver szíve a „proletár Magyarország"-ával s félelmesen ismétli nem egyszer: „Burzsuj vigyázz!" Szinte ostorozó szándékkal tárja fel „Öregek" című versében a dolgozók által elmulasztott lehetőségeket, de itt is megjelenik az elkövetkezendő új forradalom a láthatáron: „másodszor jobban csináljuk!" Ez, a munkásosztály ügyének végső győzelmébe vetett hit teszi optimisztikussá valamennyi, még a legsötétebb képeket festő verseit is. Később már Franciaországból parancsolólag inti a „lélek mérnökei"-t, az írókat feladatuk elvégzésére, az egész való világ, az osztályharc „megélésére". Ebből a korból származik a Madrid határán harcoló nemzetközi brigádról írt, ma már közismert verse is.

Komját Aladár nem érhette meg azt, amiért élt, a magyar felszabadulást. Attól a rövid időtől eltekintve, amit a Szovjetunióban eltöltött, egész életét ka-

pitalista környezetben, sőt később a szociáldemokraták segítségével fasizálódó Német- és Franciaországban élte le. De a felszabadult föld dolgozói évtizedek távlatából is értik és magukénak vallják őt s még ma is tanulnak tőle — akinek a szabadságért csak vívni adatott — a szabadsággal élni. SÓLYOM TIBOR

SZABÓ PÁL: ISTEN MALMAI. (Athenaeum.)

Nem szólhatunk erről a regényről anélkül, hogy előbb a „Talpalatnyi föld" film- és könyvsikeréről meg ne emlékeznénk. A „Lakodalom, keresztelő, bölcső" c. regénytrilógiát ez a film tette egy csapásra mindenki előtt ismertté. Bátran mondhatjuk azt is, hogy ez a trilógia, bár a fölszabadulás előtt írta Szabó Pál, ezzel a címmel vált teljes alkotássá. Az Athenaeum kitűnő érzékkel valóban ezen a címen adta ki újból, s Góz Jóska története időszerűbbé vált most előttünk, mint a könyv első megjelenésekor, mert hiszen a fölszabadulás a parasztság, a Góz Jóskák évezredes vágyát vitte diadalra.

Természetes azonban, hogy azóta nagyot fordult a világ. A „Talpalatnyi föld"-ben még a csendőrszuronyé a döntő szó, kíméletlenül elüporja Góz Jóskáék lázadását. Az események szálai nem bonyolódhattak tovább. Ezt a továbbbonyolítást kellett megírnia Szabó Pálnak az „Isten malmai"-ban. Szabó Pál vállalta a feladatot, megeleveníti, elénk állítja ebben a regényében a magyar falut a legválságosabb időszakban. A fasizmus utolsó hónapjai, a falun keresztülzúduló háború s a fölszabadulás öröme áll előttünk ezeken a lapokon. Egy kis faluról szól, ahol a parasztság teljesen magára hagyatva vívja harcát a fasizmus és a földesurak ellen. Főhőse nincs is a regénynek olyan értelemben, mint Góz Jóska volt a „Talpalatnyi föld"-ben. Kell ugyan itt is valaki, akiben töretlenül jelenik meg a parasztság a falu jövő felé forduló akarata, de a tulajdonképpeni főszereplő az egész parasztság. Mezei László csak legöntudatosabb közöttük, de egyébként elvegyül ő is, küzd a többivel. A regény főerősségének éppen azt érezzük, hogy az egész parasztság küzdelmévé tud emelkedni.

Tagadhatatlan, hogy Szabó Pál kitűnően ismeri a falut, a parasztot régi és új küzdelmeivel együtt, hiszen közülük való. Valamit azonban mégis meg kell állapítanunk új könyvével kapcsolatban, ami talán irányadó lehetne a jövőre vonatkozólag. Szabó Pál parasztíró. Vérében érzi a mult minden parasztmegalázását. Szenvedéllyel mutatja meg az úri elnyomás minden bitangságát s a parasztság lázadozását az elnyomás ellen. Ez a szenvedély ebben a könyvében is benne van. Ennek a rajza, ábrázolása sokkal hitelesebb a könyvben, mint a felszabadult paraszt útja. Igaz, ez a regény el sem jut még az újabb harcokig s záró akkordnak éppen elegendő is a földosztás öröme, a fölszabadult új élet örvendezése, de valami mégis van ebben a részben, ami hiányérzetet kelt. Talán éppen a nyelve, a mód, ahogy az emberek szólnak és szemlélik a világot. A földesúrral, intézővel, csendőrökkel kisebb-nagyobb urakkal való harcban fölényes, játékos biztonságú Szabó Pál hangja. Igen, ilyen volt a paraszti élet, — de megváltozott. Ezt meg is mutatja ez a regény. Kár, hogy a hang megmaradt továbbra is fölényesnek, játékosnak. A fölszabadulás nemcsak diadalt, földosztást és örömet hozott: az emberek sem maradtak ugyanazok, a problémákhoz is másképp viszonyulnak. A parasztok is. S ezt a viszonyulást már nem képes teljes egészében kifejezni az előbbi hang.

A regény azonban ennek ellenére szinte útfőrő jelentőségű abból a szempontból, hogy bátran nyúl hozzá a falu legújabb, szemünk előtt folyó változásának megelevenítéséhez. Azt mutatja meg, hogyan kezdte el a parasztság szinte semmiből a falu építését, a termelést, a jövő élet kialakítását. SERES JÓZSEF

BORIS POLEJOV: EGY IGAZ EMBER. (Athenaeum.)

A XX. századi regény különböző kísérleti formáiba, a lélektani boncolás útvesztőibe bonyolódott európai regény mind gyakrabban kanyarodik vissza a regénynek mint műfajnak eredeti és igazi értelmezéséhez, egyre izmosabb példákkal sikerül bebizonyítani, hogy a regénynek regényesnek kell lennie, talpracsett, épkézláb, természetes mesét kell bonyolítania, egyre sűrűbben mutatják be újszülött műve a valódi regényhősöket a polgári világ agyonszublimált idegroncsai helyett, a vitustáncos „differenciált" egyedek helyett.

Amikor Polejov Sztálin-díjas regényét letesszük a kezünkből, ez az egyik gondolat, amely eszünkbe jut. Keresetlen, s mégis hősi emberi történet, élő, mozgó valóságban, az igazi térben és időben szereplő emberekkel. De ha csak ennyi volna a mult héten Budapesten is járt repülőfőhadnagynak, Alexej Meresz-

jevnek életéből készített regény, akkor Polejov, az író csupán műfaji magatartását tárta volna föl, s nem írt volna világhírű művet. Mert azt írt, s nem is sokáig kell keresnünk a regény sarkpontját, amitől e mű kiemelkedő alkotás. S ez a második, a döntő gondolat.

Alexej Mereszjev elvtárs monumentális ember, kommunista hős, mintakép, „igaz ember".

A szovjet nevelés több évtizedes forrás után kristálytisztán kiformált új, kommunista embereszményének ragyogó példája ez a „cigánykép" katona, aki olyasmire képes, ami a mi szemünkben eddig emberfelettinek látszott. Tíz napnál tovább a földön kúszva, télben, étlen-szomjan, szétfroncsolt és lefagyott lábbal sok kilométert tett meg, amíg az ellenséges vonalból szörnyű kínok között saját földre vonszolta elcsigázott csontvázát. Mindkét lábának amputálása után egyenesen hihetetlen akaraterővel tanul meg két műlábbal újra, mankó nélkül járni, futni, táncolni, mindezt egyetlen célért: hogy újra gépre ülhessen s harcolhasson — amire senki gondolni sem merte volna: láb nélkül — vadászgépet vezetve a fasiszta Fricik ellen. A történet a hősi romantika gyönyörű virága volna, ha nem *igaz történetet* mondana el. Mert a regény Mereszjev főhadnagy igaz története.

Mi tette képessé ezt az egyszerű szovjet katonát minderre? A kommunista erkölcs, amelyről ugyan egyetlen szó sincs a műben, de amelynek gyönyörű kivirágzása mégis ott játszódik le a szemünk előtt elsősorban a főhősben, de a regény sok más felejthetetlen alakjában is, akik sokszor csak átvillannak a szemünk előtt, de a bélyeg ott van mégis mindnek a homlokán.

Bizony fájdalommal esik ki a könyv a kezünkből, s elgondoljuk: mikor fogjuk mi így szeretni hazánkat s a világ szabadságszerető dolgozó millióit, mint ez az „igaz ember".

Madarász Emil fordítása színes és élvezetes, becsületes munka.

SOMFAI LÁSZLÓ

GERGELY SÁNDOR: ÚJ FALU (Athenaeum.)

„Kaganovics" üzbékisztáni kolhoz életének egy része pereg le az olvasó előtt Gergely Sándor könyvében. Feleleveneditik a múlt, amikor a száraz, agyagos földeken a koldusszegény dekhánok; földmunkások és kisparasztok millióri „félszáz gazdának szolgáltak". Malária, trachoma pusztított az állati sorban élő szegények között és orvos nem volt sehol. Minek is kellett volna? Ki viselte szívén a szegény ember ügyét? A bejek gondtalanul éltek birtokukon, lefölözték a parasztok verejtékes munkáját. De egyszerre megváltozott minden. „Jött a forradalom és rálehelt a lelkünkre" — mondja Hamrakul kolhozelnök. Véres harcokban kivívták a szabadságot. Eltűntek a bejek, a dekhánok nagyot szippanthattak a szabad levegőből. De csak ezután jött a nehezebb feladat: élni is kellett a szabadsággal. Jóvátenni azt a sok bűnt, amit a bejek elkövettek. A dekhánok nem kímélték a táradságot, kettőzött erővel dolgoztak, mert tudták, most már maguknak termelnek, maguknak építik az országot. A sárkunyhók helyén nemsokára tornácos házak épültek, a fövenyes területen megindult a küzdelem a gyapotért. A gyapothoz víz is kellett, de a patak messze volt. El kell hát vezetni a kolhozföldekre, hidat kell építeni. „Sok verejtékbe kerül? Na és? Verejtékbe fogunk fürödni, de meglesz a híd." Teltek az évek és ma már a Szovjetunió egyik legszebb gyapotföldjén dolgoznak a kolhozparasztok. Megváltozott körülöttük az idő és megváltoztak ők is. Napról napra szebbek lettek a házak környékei, szebb lett az élet.

S ebbe a békés munkáséletbe tört be a háború. Az üzbék nép megértette hol a helye: amellett, akinek ezt az új életet köszönheti. Búzát kell termelni, nagyon sok búzát, mert Ukrajna a németeké. Fokozottabban kell dolgozni, mert a Vörös Hadseregnek, „Sztálin fiainak" kenyér kell. „Az ember felelős: nekik is, meg a hazának is. Mit felel nekik, ha megkérdik: hát te mit csináltál ott lenn, abban a napos Üzbekisztánban, amíg mi a németekkel szemben álltunk?... Az ember megtesz mindent, amit tud." Ez vezetett minden üzbéket, dolgozni a hazáért, a Vörös Hadseregért, hogy egyszer eljöjjön az az idő, amikor győztesen, békében folytathatják építő munkájukat. Gergely Sándor mindezt igen élvezetesen, izgalmasan írta le. Az olvasó megkapott mindent, amit várhatott a könyvtől: egy nép küzdelmeit, gondjait és örömeit, szokásait és filozófiáját, — életének nagy darabját és többet is, útmutatást a magyar dolgozó nép számára: „az ember felelős".

HÍVES LÁSZLÓ

BENJÁMIN LÁSZLÓ ÖSSZEGYŰJTÖTT VERSEI (Franklin.)

Az idei könyvnapon számos fiatal lírikus bemutatkozása örvendeztette a verskedvelőket. Az államosított könyvkiadás egyik legnagyobb eredményeként a fiatal költők kötetei mindegyikén ott láthattuk nagy állami kiadók nevét: s ez a szocialista könyvkiadás győzelmét jelenti a kapitalista könyvkiadás fölött.

Fiatal lírikusaink közt eredményeiben leggazdagabb a rövid idő alatt élvonalba került Benjámin László. „Örökké élni" című verseskötete a felszabadulás után megjelentek közt a legjelentősebb, nemcsak mennyiségi, de minőségi vonatkozásban is. A válogatás szerencsés volta hiteles bizonyítéka fejlődésének. Szélesskálájú, gazdag líra ez, mely a felszabadulás után írt versekben ért csúcspontjára. Régebbi versei, melyek az elnyomatás éveiben íródtak, pontosan fedezik az utolsó négy esztendő verstermésének emberi hitelét és igazolják a benne élő szocialista ember igazát. Minden sorában újra és újra meggyőz bennünket arról a hatalmas élményről, melyet számára a felszabadulás tudata és szemmelláthatóvalósága nyújtottak és nyújtanak ma is. Olykor szívesen előidéz a részleteknél, de akár a bolgár Kresztev cipészről szól, akár a pártfelülvizsgálatról, magávalragad bennünket az a forró lendület, melyet csak olyan ember érezhet, ki maga is tudta, mit jelentett az elnyomatás éveiben költőnek lenni. Kritikusaink szívesen örvendeznek azon, ha egy költő művében gondos versformálásra, zenei motívumokra bukkannak, de mekkora a kortárs öröme, ha e forma mellé oly gazdag és mindnyájunk számára oly sorsdöntő mondanivaló párosul, mint azt Benjáminnál látjuk.

1943-ban írhatta csak le e sorokat Benjámin:

„Néped kitett a sodró szélnek, — forgó víznek, mint imamalmát — a láma,
hogy zengesd világgá — dicsőségét, szennyét, siralmát;
hogy lobogásoddal jelöld meg — a vészt, mely útjából kivetné; —
hogy hite benned alakuljon, szavakba szedve, értelemmé.
A széphez, áhított hazádhoz, — egy út vezet csak: a szabadság.
Örvényt, vihart, árt kell legyőznöd, — míg ringathatnak lágy habocskák.
Hirdesd az egyedül hatalmast, — segítsd őt, megtalálni földjét; —
s onnan indulj magányos útra, — hogy műved végképp teljesedjék"

Hat évvel később már a Márciusi ifjak-ban így ír:

„Akár a gyári munkapadnál, akár a népért zúgó harcban,
a vérivó vers viharában s a gyilkosabb, forróbb viharban —
csak népünk, országunk javáért elvtársak, márciusi ifjak!
Munkánk jutalmaként ragyog szívünkön az ötágú csillag."

SOLYMOS IDA

Két szovjet ifjúsági könyv.

A. P. GAJDAR: R. V. SZ. (Révai.) A. L. ISZBAH: 1924-ES KOROSZTÁLY. (Hungária.)

A kapitalista társadalom irodalma a serdülő gyermekek kalandvágyát a detektívregények és vadnyugati cow-boytörténetek gyilkos romantikájával táplálta. Természetesen, volt ezek mellett hivatalosan védjegyzett ifjúsági irodalma is ennek a rendszernek, mely nemeslelkű, de főleg jólnevelt és jólvasalt úrigyerekek és durvabeszédű, rongyosruhás csavargók ellenségeskedéséről mesélt, olykor pedig szegény, *„de"* becsületes ifjakról szólt, kik két kezük szorgalmas munkájával, méginkább szerény modorukkal és alázatos hátgerincükkel küzdötték fel magukat a legvagyonosabb kapitalista gyárosok közé. Ez az eszménykép természetesen nem sok követőre talált a gyermekek között. Annál nagyobb hatása volt a másik kettőnek: a gengszternek, aki a meggazdagodásnak sokkal gyorsabban ható módszereivel dolgozik; másfelől pedig a detektívnek, aki azt az erkölcsi dicsfényt élvezi, ami a kapitalista vagyontárgyak „önzetlen és becsületes" védelmezőjének jár osztályrészül.

A szovjet ifjúságnak nincs szüksége ilyenfajta eszményképekre és ilyenfajta romantikára. Eszményképeket szolgáltat az okos, munkás és hősies komszomolc, a bátor, ügyes kis pionír; romantikát a forradalmak és a háborúk.

A szovjet ifjúsági irodalomnak nincs szüksége mondvacsinált hősökre, kikben sem az író, sem az olvasó nem hisz, akiket az álszent polgári társadalom alibinek teremtett meg, saját undokságának a leleplezésére.

A szovjet ifjúsági irodalomnak a hősei igazi hősök. Nem kellett őket kitalálni. Éltek és élnek és megvívták hősi harcukat a szabadságért. Némelyek meghaltak a szabadságért való küzdelemben, mint Oleg Kosevoj, másoknak meg-

adatott, hogy megérhették a dicsőség napját és munkás építői lehetnek a szocializmusnak.

Két ifjúsági regényről szólunk itt.

Árkádij Gajdár neve nem ismeretlen előttünk. *Timur és társai, A dobos története*, stb. jól rajzolt gyermekfiguráikkal nemcsak a gyermekeknek, hanem a felnőtteknek is kedves olvasmányai. Az R. V. Sz. egyesíti magában mindazokat a jótulajdonságokat, melyeket Gajdár többi könyvéből megismertünk. A kis regény a nagy polgárháború idején játszódik. Hősei: Dimka, a kis parasztgyerek és Zsigán, a kis apátlan, anyátlan csavargó. A gyermekek hősi kalandnak válnak szereplőivé azáltal, hogy játék közben rábukkannak a sebesült vörös tisztre. Gyermeki képzeletüket megragadja a háború romantikája, napokon, tán hetekben át táplálják, gondozzák a hős katonát, apró hazugságoktól, sőt egyéb törvénytelen lépéstől sem riadnak vissza, hiszen nem a polgári ifjúsági regények gáncstalan lovagjai ők, hanem kis kópé gyerekek, akiket hősökké avat a véletlenül rájuk szakadt nagy feladat, a vörös katona életének megmentése.

Gajdár nem tűz elérhetetlen eszményeket ifjú olvasói elé. A kis hősök minden körülmények között úgy viselkednek, ahogyan 10—12 éves gyerekek szoktak viselkedni: hősködnek, vagánykodnak, este félnek a sötétben, de hősökké válnak, felismerik a lapuló gyávaság utálatosságát, és mint virág a nap felé, úgy fordul gyermeki lelkük az igazságosság, férfibátorság felé.

Iszbah regénye, az *1924-es korosztály*, mint általában a szovjet ifjúsági könyvek, egyformán szól öregnek, fiatalnak. Éppen csak azért ifjúsági könyv, mert hősei ifjak, a Komszomol fiatal munkásai, a Hadsereg vitéz katonái. Fégya Csájkin, a motorszerelő önként jelentkezik a Vörös Hadseregbe, mert az ellenség már-már Moszkvát szorongatja. Fégyát szintén a fiatal vér romantikája hajtja a harcba: fiatal ember, a hazaszeretet, önfeláldozás érzései mellett jó adag hiúság és kalandvágy is szerepel indítékai között. A háború azonban nem alkalmas arra, hogy az egyéni érvényesülés felé törekvőket dajkálja. Fégya többízben keserves leckében részesül, míg megtanulja, hogy az egyéni bátorság is csak a közösségben, a közösség tervszerű, fegyelmezett együttműködése által válhat hősiességgé.

Gajdár könyvét Koltai Sándor fordította és Kardos Béke illusztrálta. Iszbah regényének Gellért György a fordítója.

W. PETROLAY MARGIT

HÁROM KÖLTŐ. (Kuczka Péter, Kónya Lajos, F. Nagy László.)

Az új magyar lírát már nem kell félteni. Hosszú vajúdás és keresgélés után — legalábbis egyes képviselőinek alkotásában — eljutott abba a mederbe, amelybe a szocializmus felé haladó népi demokráciák költészetének haladnia kell. Erről tanúskodik az a három verseskötet, amely az idei könyvnapokra látott napvilágot. Mindhárom — Kuczka Péter, Kónya Lajos és F. Nagy László könyve — a szerzők első jelentkezése kötet alakban.

Kuczka Péter „Hosszú sor közepén" című kötetével (Révai) úgy jelenik meg a magyar költészet porondján, mint a mesebeli harmadik királyfi, aki egycsapásra meghódítja szíve választottját, ezúttal az új magyar olvasóközönséget — munkásokat, parasztokat. Kuczka szeretetreméltó költő. Adottságai: verselési módja, mondanivalója, kifejezései olyan emberi közelbe hozzák az olvasóval, mint eddig még kevés költőnket. Talán Kuczkának sikerül leginkább kortársai közül versbe szednie a szocialista hétköznapokat. Abból, amit Kuczka magáról, családjáról, problémáiról és egyre gazdagabbá váló életéről mond, bármelyik munkás a maga mondanivalóját olvashatja ki. Igaz, Kuczka nem mentes a naturalizmus veszélyétől sem, de alapos okunk van feltételezni, hogy az ilyen kivételes tehetségű fiatal (alig 24 éves) költőt további fejlődése egyre inkább a helyes irányba tereli majd.

Kónya Lajos, a bányászból lett tanító kötete (Honfoglalók, Athenaeum) értékben méltán sorakozik az előző mellé. Bár könyvébe több selejtes darab is bekerült, származása és jelenlegi foglalkozása alkalmassá teszi arra, hogy új líránkban egészen eredeti, gazdag mondanivalóval és mindamellett sajátos, egyéni hanggal lépjen fel. Bányászcsaládból származik, ismeri a francia társaikban robotoló magyar bányászok, valamint az itthoni bányászok sorsát is, jelenleg pedig tanító, pedagógus. A Nevelj jobban-mozgalom indulására írt verse élő példája annak, hogy éppen az úgynevezett „alkalmi" vers tarthat legtöbbször igényt maradandó értékre. Legsikerültebbek az epikába hajló költeményei — az új magyar lírának ezen érdekes kísérletezésében-visszakanyarodásában Petőfi hagyományaihoz — talán éppen Kónya érte el az eddigi legjelentősebb eredményt.

A „Tűnj el fájás" (Hungária) költője F. Nagy László népi kollégista. Szegényparaszti származása alkalmassá tenné arra, hogy az eddig említett munkáskölto mellett megszólaltassa a — Kuczka szavaival élve — „nagy darab, lassúbb mozgású öccs" hangját. S bár erre a jószándék kétségkívül megvan benne, nem tud szabadulni a Horthy-idők „népi költészetének" sinkaistvános, narodnyik nagyotmondásaitól. Egy-egy öblös, nagyhangú kiszólásával sokszor különben igen értékes verseket ront el. Döntő jelentősége formáiban van, amennyiben gyökeresen szakít a Benjámin, Kónya, Kuczka által is igen gyakran használt jambussal és ősrégi magyar versformákat új ízekkel felfrissítve, megteremti azt a hangot, amely legjobban illenék az új magyar költészetre — formában is jelezve a nyugati, burzsoá irodalommal való szakítást. Tehetsége nem vitatható el és bizonyos, hogy fejlődése folyamán leveti eddigi hibáit és kifogástalan formáihoz kifogástalan tartalom is hozzá fog járulni.

A három állami könyvkiadó nagy szolgálatot tett fejlődő szocialista kultúránknak e kötetek kiadásával. Bebizonyosodott, hogy a líra végre talajra talált a dolgozó tömegeknél, a három kötet ugyanis már a könyvnapokon jóformán egy szálig elfogyott. S ez újabb döntő eredménye fejlődő népi demokráciánk kultúrpolitikájának.

TISZAY JENŐ

ARAGON: EMBER ÉS KULTÚRA

(Marxista Ismeretek Kis könyvtára. 43. sz. Szikra.)

A kis kötet a harcos francia kommunista-író négy tanulmányát tartalmazza. Közülük kettő *(Emile Zola példája. Búcsú Richárd Blocktól)* alkalomszerű megemlékezés, kettő pedig *(Ember és Kultúra. A kultúra fejlesztése)*, ahogy mi mondjuk, a szabadművelődés kérdéseivel foglalkozik. Mind a négyet az író határozott állásfoglalása foglalja szoros keretbe. Állásfoglalásának lényegét röviden úgy fogalmazhatjuk meg, hogy hitvallás a kultúra demokratikus egysége mellett. Leleplezi az ú. n. „magas"- és „mély kultúra" szembeállításának osztálybelleget és utal ennek, a nálunk is nemrég még divatos szembeállításával a bomló kapitalizmus és a fasizmus különböző formáival való szoros összefüggésére. Élesen rámutat a marxista művelődés-felfogásnak arra az alaptételére, hogy nincs „elit-kultúra" és „tömeg-kultúra": „a kultúra egy és oszthatatlan, nem kiváltsága egyes embereknek,... de minden ember közös java, és nevezzük tömegnek, népnek, vagy nemzetnek, szilárdan az emberiségben gyökerezik, a nemzetek mélyéből ered, gyarapodásának és megújításának ott van van a csírája." Gondolatmenetéből természetesen következik annak a másik marxista tételnek kifejtése, hogy a szellem emberei, ahogy ő mondja, „csupán betakarítói annak, ami a földből származik,... csak rendet teremtenek az emberiség közös vagyonában". Az egyes tanulmányokban elsősorban ezeket a tételeket konkretizálja. Így az elsőben az Egyesült Nemzetek Művelődési Szervezetének (UNESCO) problémáihoz kapcsolódik, de probléma felvetésével ebben a tanulmányban is elvi kérdéseket ragad meg: többek között élesen elemzi és bírálja a nacionalizmus és a kozmopolizmus művelődés-hátráltató szerepét. Két kisebb tanulmánya Emile Zola és J. R. Blochnak alakjában a harcos író portréját rajzolja meg. A magyar olvasó számára a kultúra és terjesztése című látszik legokulásosabbnak. Ebben az előbb ismertetett elvi szempontjait egy haladó francia szabadművelődési mozgalom mindennapi kérdéseire alkalmazza.

A fordítás hű és gondos. Nem ártott volna azonban, ha a tanulmányoknak a francia viszonyokkal nem ismerős olvasó számára nehezen érthető vonatkozásait jegyzettel kíséri.

BARÓTI DEZSŐ

ACZÉL TAMÁS: ÉBERSÉG, HŰSÉG. Versek. (Hungária.)

Népi demokráciánk eredményei, az építés nagyszerű eseményei olyan távlatokat nyitottak meg íróink, így a többi között lírai költőink előtt, mint talán még soha történelmünk folyamán. Ezeknek az új lehetőségeknek kiaknázásához látott hozzá az utóbbi években költőink túlnyomó része a régebbi nemzedék még élő képviselőitől kezdve a húszévesekig. Valóban új magyar líra van kibontakozóban, amely nem veti el a haladó nyugati és magyar hagyományokat; ugyanakkor azonban olthatatlan szomjúsággal fordul a magasabbrendű társadalom igazi realista művészete, a szovjet irodalom felé és azt jogosan példaképnek tekinti.

Költőink legtöbbjénél az „új hang" meglelése hosszabb-rövidebb vívódások, átmeneti időszakok eredménye volt. Még egy nemzedéket sem fenyegetett annyira az elvontság veszedelme, mint éppen a legújabbat. E gátlásokat legyűrni,

megtalálni az utat a népről a néphez szóló irodalom felé: bizony harcot igényelt. Sok költőnk igazi hangját a felszabadulás hozta meg, másoknak azonban költői létalapját teremtette meg a felszabadulás, az épülő szocializmus.

Ezek közé tartozik Aczél Tamás és ezzel lényegében jellemeztük is költészetét. E költészet pártszerű költészet, de a mi fogalmaink szerint: a nép, a dolgozók szolgálatában áll és ezáltal folytatása legjobbjaink: Csokonai, Petőfi, Ady, József Attila költészetének. Meghökkentő hajlékonysággal, néha a mondanivalómegkövetelte érdességgel jeleníti meg képeit, a népért szolgálni vágyó költő problémáit, a demokrácia egy-egy eredményének jelentőségét. „Sáros lábbal" című költeménye könnyen határkő lehet a magyar lírában.

Formailag is újat teremt Aczél Tamás. Fémes fényben ízzó sorai nem „magukba sűrítik" a mondanivalót, de általa teremtődnek. Szakítás ez minden reakciós formakultusszal, ugyanakkor a dekadens formabontással is. Aczél persze fiatal, hangja — kézzelfogható erényei ellenére — még nem egészen egyéni, úgy érezzük, sorai között itt-ott Illyés- és József Attila-reminiszcenciák bukkannak fel. De amint a kötet 32 verse is mutatja, a költő a legjobb úton van afelé, hogy hangjából minden ideiglenes csengést kiküszöböljön. Eddigi eredményei és tehetsége alapján a munkások és parasztok széles rétegeivel bővülő magyar versolvasó közönség méltán vár még többet Aczél Tamástól.

HORVÁTH ISTVÁN

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

SOMLYÓ GYÖRGY: KÉRDÉS ÉS FELELET. (Franklin.)

A fiatalabb nemzedék e jelentős költőjének tanulmánykötete irodalmunk és dramaturgiánk számos, a fejlődés során időszerűvé vált kérdésére próbálja megadni a helyes feleletet. Mindent egybevetve — ez sikerült is neki. A szerző alapos marxista-leninista tudással és a Lukács György által irodalmunk elé állított követelmények szempontjából boncolja a kérdéseket. Ha arra a kérdésre, miért hallgatnak még mindig a magyar írók (1946-ról van szó) annakidején nem is tudott még kielégítő választ adni, későbbi írásait egyre nagyobb elmélyülés jelzi s különösen a „Csatlakozás vagy menekülés" című tanulmánya, amelyben Kolozsvári Grandpierre Emilnek az új magyar líráról írt cikkével vitázik, világít rá találóan azokra a kérdésekre, amelyek alakuló líránkat jellemzik. Tanulmányában különválasztja azokat a költőket, akiknek felszabadulás előtti magatartásukon változtatniok kellett, azoktól, akik (mint pl. Zelk) annakidején is a nyilt ellenzékhez tartoztak. Különös érdekessége a tanulmánynak, hogy maga Somlyó is azon írók közé tartozik, akik az elmúlt években önmagukon tapasztalták ennek a „csatlakozási periódusnak" tüneteit.

Aragonról és Majakovszkijról írt tanulmánya hű képet ad a francia ellenállási líra egyik nagyjának és a megvalósult szocializmus egyik legnagyobb lírikusának értékéről és szerepéről az irodalomban. Egy másik cikkében a még mindig divó absztrakt festészettel követelőleg állítja szembe az új realista festészet lehetőségét. Színházesztétikai cikkei dramaturgiánknak az elmúlt időkben felmerült számos problémáját tisztázzák s hozzásegítenek egy, a mult ködösítéseivel szemben hamisítatlan Shakespeare- és Molière-kép megalkotásához.

TISZAY JENŐ

A. M. JEGOLIN: A SZOVJET IRODALOM 30 ÉVE. (Szikra.)

A Szovjetunióban kifejlődött szépirodalom az irodalom fejlődésének legmagasabb fokát jelenti az emberiség történetében. Ennek nyitja az, hogy élő eszmék hatására keletkezett és mindig a kor sürgető követelményeit elégítette ki az alakuló új társadalom érdekeinek szolgálatában. A szovjet irodalom pártszerű a szó legnemesebb értelmében, aminek elméletét Lenin teremtette meg, bebizonyítva, hogy amíg haladás és reakció küzd, az irodalom nem maradhat e harcon kívül. A pártszerűség nem korlátozza, de egyenesen feltételezi az irodalom szabadságát. A szovjet művészet új módszerét Sztálin szocialista realizmusnak nevezte el, amelynek lényeges alkotója a forradalmi romantika.

A szerző ezután kronologiai sorrendben ismerteti a szovjet irodalom egyes korszakait, fejlődését a polgárháború korában, a népi gazdaságok újjáépítésének korában a sztálini ötéves tervek korán keresztül, kihangsúlyozva a Bolsevik Párt döntő szerepét a helyes irányzat kialakításában. A szovjet irodalomtudományt is ismerteti Jegolin, rámutatva annak egyidőben meglévő fogyatékosságaira is: a politikamentességre és a külföldi tudomány előtt való meghódolásra. Végül a Nagy Honvédő Háború és a békés építés korszakának irodalmát ismer-

teti a könyv, amely nélkülözhetetlen mindazok számára, akik a mi jelenlegi irodalmunk problémáit és hatalmas perspektíváit helyesen akarják meglátni.

ŐSZI ZOLTÁN

BARABÁS TIBOR: AZ ELSŐ LECKE. (Dante.)

Az elbeszélések egy része ismert, önállóan is megjelentek. A kötet első részét kisebb novellák töltik ki. A címadó novella Barabás programja. Az írónak nem szabad légüres térben mozognia, tárgyát a dolgozó nép életéből kell vennie. Hadrián császár története helyett a dolgozó milliók küzdelmeiről kell írni, róluk és nekik. A további novellákban Barabás követi ezt a célkitűzést és rövid, színes írásokban mutatja be a két háború közötti kispolgárok életét, a kizsákmányoltak harcait. Újat nem igen tud az író mondani, de a történetek mégis megkapóak, elevenek.

A második részben „Egy bányász élete" címmel Szó József történetét meséli el az író. Egyszerű naplójegyzet ez, amelyben azonban pompásan elevenednek meg a bányászkapitalizmus magyar képviselői és cinkosai: az embertelen igazgató, a főmérnök, a főaknász és utódaik. Legnagyobb értéke az elbeszélésnek az egyszerűség. „Mit kívántunk mi akkor? Valamivel több bért és valamivel kevesebb munkát." A bányászok nyomorúságos életének, embertelen kizsákmányoltságuknak eredeti okaira gyakran nem mutat rá, a problémák mélyére sokszor nem vezet el a szerző, de Szó József elesettségét, emberhez nem méltó életét, nyomorát és küzdelmeit minden cicoma, stílusfurfang, ügyeskedés és hatásvadászó fordulatok nélkül mondja el. Ez teszi az elbeszélést Barabás egyik kitűnő alkotásává.

HÍVES LÁSZLÓ

NIKOLÁJ TYIHONOV: A KALIFA. (Révai.)

A kiváló szovjet költő és író könyvében Enver pasa, a török reakció egykori vezérének alakja köré csoportosította realista ábrázolású történeteit. A kalifa az emlékezetes imperialista intervenciós háborúk idején segédkezet nyújt a fiatal orosz forradalom megtámadásához, s már-már azt hiszi, hogy vakmerő kalandja sikerül s hozzásegíthetni cinkostársait a fiatal szovjet-hatalom megdöntéséhez, amikor a bolsevikok kemény harcban megtanítják arra, hogy ez az esztelen vállalkozás csak kudarccal végződhet.

A könyv igazi főhőse a bolsevik Szimon, aki a legvéresebb harcok idején tűnik ki vakmerő vállalkozásaival, halálmegvető bátorságával s aki később keményen dolgozó, megfeszített erővel tanuló, önmagát képző munkássá válik.

Tyihonov történetei a grúzok, osztétek és örmények világában játszódik s közben mindenütt érezzük a nagy forradalom izzó közelségét és levegőjét. A novelláskötet valamennyi darabja a reakciós izlám ábrándvilágának és az új, lenyűgöző valóságnak összeütközését adja s a kiváló szovjet író kezében ez a téma szocialista realista megoldásban izgalmasan érdekes és tanulságos olvasmánnyá avatja a könyvet.

HOLLÓS TIBOR

BALÁZS BÉLA: 30 ÉV VÖRÖS ŐRSÉGEN. (Athenaeum.)

A nemrégiben elhúnyt kiváló költőnk legszebb verseit válogatta össze az Athenaeum könyvkiadóvállalat. Az összeállítást még Balázs Béla végezte és előszót is ő írt a könyvhöz. Versei a kommunista ember kommunista érzésvilágát tükrözik vissza. Útja az emigrálás első esztendejétől az emigráció hosszú évei alatt mindig töretlen maradt és a felszabaduláskor a hazájába visszatérő költő gazdag kötettel ajándékozta meg a magyar irodalmat. Balázs Béla költészete csak emberi magatartásán keresztül mérhető, mindig a mondanivaló, a gondolat súlyossága helyezkedett nála előtérbe, versei hűségesen fejezték ki Balázs Béla emberi magatartását. Bármelyik versét olvassuk is el, az emigrációban írottakat, vagy már a felszabadulás utániakat, a fejlődés vonala egyenes, mindegyik versében a költő egy jobb, igazabb világért szól. Egyik legszebb versében a Vörös Őrségen címűben fejezi ki harminc év alatt nem változott útját:

„Táborttűz mellett most is mint régen
Dalolgatok még vörös őrségen,
Mi szépet látok, mesélem szépen.
Kobzosnak dolga.
Fejem a nyergen, kezem a puskán,
Hanem szemem a csillagos égen."

T. T.

ELŐRE. *Úttörőversek.* (Új Magyar Könyvkiadó.)

Hazánkban a felszabadulás óta eltelt négy és fél esztendő alatt nagy erővel bontakozott ki az Úttörő Mozgalom. Az MDP sorozatos győzelmei nyomán az úttörő mozgalom is fokozatosan halad kitűzött célja felé. Ma már az országban 700 ezer úttörő viseli az úttörők blúzát és kék nyakkendőjét.

Az elmúlt években bizony sokszor komoly gond volt a kultúrára éhes pajtások kielégítése. Népi demokráciánk még távolról sem rendelkezik olyan bő-

séges úttörő-irodalommal, mint a Szovjetunió. Éppen ezért okoz nagy örömet nekünk a most megjelent Előre című versgyűjtemény, mely a szovjet pionírok boldog gyermekkorát tükrözi vissza. A Szovjetunió legkitűnőbb költői írnak verseket a pioniroknak és czekben a versekben megszólal a közösségi munkában mindig együtthaladó szovjet pionír öröme és munkaszeretete. Az Uj Magyar Könyvkiadó úttörőmunkára vállalkozott és minden bizonnyal a magyar úttörőpajtások hálásak lesznek a nekik kiadott könyvért. Az összeállítást Békés István, Gábor Andor és Lányi Sarolta végezte, a fordítás tizennégy műfordítónk jó munkája.

TAKÁCS TIBOR

SISKOV: HAJNALODIK. (Franklin.)

A proletárseregek elől menekülő, a már Oroszország területéről kivert cári hordák szétzüllött életének egy részéről számol be ez a regény. A könyv izgalmasan érdekes olvasmány. Élethűen jelennek meg szemeink előtt a cári hadsereg maradékjainak alakjai, akik már önmagukban sem bíznak. Halott már ez a „hadsereg", de ezt csak a tábornok segédtisztje látja. A regény hősében a bolsevik proaganda hatására fölébred a vágy, egy jobb világ után. Megszökik ő is, mint mindenki, akiben az igazságszeretetnek csak egy szikrája is él. A regény minden sorából érezhető a szocializmus igazsága. A szerző megutáltatja olvasóival a cári hadsereg rothadt tisztjeit.

Aktuálisan érdekes Baranov segédtisztnek a regény hőséhez, Njikoláj Rebrovhoz intézett levelének ez a része: „Gondolkozz Njikoláj, kik vagyunk mi? A vagyonosok, a tőke hatalmának a szolgálatában állunk, amelyhez képest a szocializmus ugyanolyan idegen és veszélyes, mint annakidején a kereszténység veszélyes volt az ókori pogánység számára. És lám, a külföldi tőke, a legkörmönfontabb, a legaljasabb, kitépte belőlünk a szívet, elvette lelkiismeretünket, kardot tett kezünkbe, ütni parancsolt — kit? A mi orosz munkáslegényeinket, a mi húsunkat és vérünket. És kiderül, hogy zsoldosok, rablók, banditák vagyunk, áruló csőcselék, ezek vagyunk. Hát nem szörnyűség ez?"

Így vélekedik a fehér horda segédtisztje, akinek bensejében, életének utolsó szakaszában (mert ezután öngyilkos lesz) felmerül a bűntudat. Nyírő József fordítása elég gyengén sikerült. A fordítás miatt néhol egészen szárazzá, sőt helyenként érthetetlenné válik a regény.

BÉCSI TAMÁS

GERGELY SÁNDOR: HÍV AZ ERDŐ. (Szikra.)

Tizenkét novella az író legkülönbözőbb korszakaiból. Gergely Sándor életének jórészét a Szovjetunióban töltötte mint emigráns és így a fejlődő szovjet szocialista-realista irodalom hatása megérzik művein. A novella műfajának keretei nem szűkek számára, hogy általános érvényű, szocialista, magyar és emberi igazságokat mondjon el bennük letisztult, egyszerű stílusával. Írói érdeme, hogy a magyar és a szovjet dolgozó nép kapcsolatait tükrözi, azokat a társadalmi mélyrétegeket ábrázolja, amelyek a lappangó magyar forradalmat hordozták. Főleg a paraszti proletárság felé fordul szeretettel, és meghatóan szinekkel rajzolja azokat az alakokat, akik nyomorúságukban is emberek maradtak a Horthy-rendszer romlott katlanában. Pető János a váradkörnyéki szegényparaszt megundorodik a partizánvadászok kegyetlenségétől és megszökik a pokolból át a partizánokhoz. Ott hamarosan feltalálja magát, mert a partizánok is parasztok. Pető János és Andrej Tucsa (Tucsa András bácsi) között hamar szövődik a lélekbeli barátság. A magyar honvéd felismeri az igazi ellenséget is és keményen harcol a fasiszták ellen. Berecz Jani a hadifogságból hazatért katona bosszút áll felbiztatóin, akik gyilkolásba vitték. Az ártatlanul meggyilkolt gyermek szemei űzik és az intéző mellébe veri a kést. Ez a kitűnő, nagyfeszültségű novella mégis az, mely észrevehetővé teszi az író önhibáján kívüli gyengéjét. Gergely Sándor nem figyelhette meg kellőképpen a parasztság fejlődését a Horthy-rendszer utolsó tíz esztendejében és úgy érezzük, hogy az ábrázolásban ezt a korszakot átugorja. Berecz Jani alakját ezért nem érezzük hitelesnek, habár a novella a kivételes esetek műfaja. Ott, ahol az író mondanivalói közvetlen élményből fakadnak, ott természetesen nincs hasadás ábrázolás és cél között és olyan remekművek kelnek Gergely tolla nyomán, mint a: „Falu, sötétben", „Rokonok közt", „Péterke legszebb játéka". stb. novellák.

NAGY SÁNDOR

MIKSZÁTH KÁLMÁN: A KIS PRIMÁS. (Révai.)

Mikszáthnak ez a mulatságos és fordulatos kisregénye azt meséli el, miként nevezi ki felesége, Beatrix unszolására Mátyás király a hétéves Estei Hippolytot esztergomi érsekké, mint cseréli ki a gyermek-főpapot merénylettől félő olasz környezete útközben egyik játszópajtásával, a vele egykorú Gregorioval, mint nevelkedik a kis Hippolyt „Talján

Gergely"-ként a budai udvarban, miközben a primásnak hitt Gregorio egyre-másra okozza a nevetségesnél nevetségesebb bonyodalmakat, mint tudódik ki az igazság végül, s oldódik meg a király számára nagyon kellemetlen helyzet. Az eléggé romantikus történet, melyet Mikszáth a maga fáradhatatlan, ízes és színes elbeszélő-bőségével ad elénk, arra is módot nyújt az írónak, hogy csillogó szatírájában mártsa meg a XV. század feudális nagyurait, elvilágiasodott papjait. Remek részletekben, mesteri jellemzésekben bővelkedik a kisregény: Beatrix, a cselszövő asszony, a „mameluk" udvar, a kis primás bevonulása székhelyére, s végül a cselekmény szatirikus csúcspontja, a királynak és környezetének esztergomi látogatása. Gúny és meghatódottság igazi mikszáthi ötvözete az elbeszélés, s csupán azt sajnálhatjuk, hogy az író túlságosan negatív módon ábrázolta Mátyást, a magyar történelemnek ezt a nagy és haladó szellemű alakját. Különben nagyon érdekes olvasmány e kisregény. Viszont egyet nem értünk: miért kellett ebben a kiadásban a XIX. század végének, Mikszáth korának magyar helyesírását megtartani? A cz-ket és egyéb írásbeli avultságokat ki kellett volna a kiadónak küszöbölnie.

ANGYAL ENDRE

PAP KÁROLY: AZAREL. (Franklin.)

A polgári történészek kedvenc szórakozása volt a társadalom nagy bajainak okát a nemzedéknevelés problémáiban keresni. Hiszen amióta világ a világ, az idősebb nemzedék mindig szemben állt a fiatalabbal. A fiúk fellázadtak az apák, vagy nagyapák zsarnoksága ellen s a lázadás győzelmeként kicseréltek néhány képformedvényt a falon, más hasonló mázolmányokra, átrendezték a könyvszekrényt, leporolták a bútorokat s az élet folyt tovább a maga megszokott rendjében.

Azarel Gyurka lázadásának gyökerei a családon belüli ellentétben keresendők. Az öntudatra ébredt kisfiú életét titkos félelmek és még titkosabb fétisek irányítják. A vallásőrült nagyapa zsarnoksága szörnyű. Szabadulni igyekszik, — de a szabadulás talán még rosszabb, mert a félelem helyébe az unalom lép. A polgári jóléttel berendezett szülői ház nem hajlandó mesebarlanggá változni... „Árpád és a hét vezér nem lép ki a blondel keretből..." Testvérei, s a felnőttek sem értik meg, kicsit talán bolondnak tartják.

Érdekes lenne végigkísérni Azarel Gyurka emberré fejlődésének útját. Hogyan száll szembe egyedül az egész világgal, hogyan leplezi le a felnőttek istensáfárkodását s az egész rosszulmegcsinált életét. Ez a kétségkívül egyre tudatosuló lázadás az egyén „zendülésének" útja. Ki akar törni a kapitalista társadalom által rákényszerített körből, de teljesen figyelmen kívül hagyja a társadalom reális erőit.

Természetesen ez a kitörés nem sikerül. A csavargóvá lett Azarel Gyurka visszabújik a kissé áporodott szagú polgári fészek óvóhelyére és igyekszik helyrehozni mindazt, amit a család és a társadalom ellen vétett.

— „Én beteg voltam és mindent elfeledtem". — Papp Károly, az író azonban nem felejtett, hiszen tudjuk, hogy egész élete határozott és becsületes állásfoglalás volt a fennálló társadalmi rend ellen. Azarel Gyurka spontán lázadása nem tud lehatolni a dolgok gyökeréig; felveti, de nem tudja megoldani a problémákat. A könyv mindamellett komoly, figyelemre méltó munka — Pap Károlynak talán legszebb regénye — s a Franklin-Társulat igen helyesen tette, hogy nemrégiben a könyv második kiadását megjelentette.

BOZÓ LÁSZLÓ

TERSÁNSZKY J. JENŐ: EGY KÉZIKOCSI TÖRTÉNETE. (Révai.)

A németek bevonulásával veszi kezdetét egy kézikocsi története. A fordulatos, néhol meghökkentő, máskor kacagtató események — amelyek e kéziszerszám köré szövődnek —, bepillantást nyujtanak a Horthy-rezsimet kiszolgáló társadalom rothadó, belső világába. Alakok mozognak a szinen, akikre biztón építhetett ez a rendszer, ám felismerjük az öntudatos, proletár-arcokat is, akik jól tudják, miként viselkedjenek a teuton-bandák győzelmi rikácsolásai, majd még barbár terrorja idején. — A regény tipikus Tersánszky-mű: hibátlan cselekménybonyolitásával, könnyed elbeszélőhangjával, s nagyobbrészt nevetséges, torz — ám mégis valóságos — figurákkal. Ezúttal azonban a történelmi keret folytán több benne a komor hang, mint más könyveiben. Ez viszont érthető, hiszen az író a magyar nép egyik legsötétebb korszakába vezeti vissza az olvasót s elmondhatjuk, hogy szomorú hitelességgel. Gyilkosok és hősök tünnek fel a könyv lapjain, üldözők és üldözöttek viaskodását látjuk. Míg végül a kézikocsi, — teljesítve azt a hivatását, amit az író regénye központjaként neki szánt, — a főváros felszabadulásának pillanatában egy égő cigarettavégtől kigyulladva elpusztul. A könyv Tersánszky jólismert és kedvelt,

realista írásművészetének hitelét mégcsak megerősíti bennünk s a kritikus méltán sorolja legjobb művei közé.

HOLLÓS TIBOR

BUBLEJNYIKOV: MESÉL A FÖLD. (Új Magyar Könyvkiadó.)

Ez az érdekfeszítő, mindvégig lebilincselő és irodalmi igényű olvasmány a föld történetéről keletkezett perzsa, arab, stb. népmesék mindenképpen tanulságos gyűjteményét tartalmazza. Az író ügyesen csoportosította anyagát: a regék lepergetik előttünk földünk keletkezését, összetételét s az élet első jeleiről szólnak. Emellett alapos elemzését kapjuk a földdel foglalkozó tudománynak. A mű nem lép fel à priori tudományos igénnyel: nem is ez a célja. Inkább népszerűsíteni igyekszik azt a fontos tudományágat, mely hivatott az évmilliónak földünk keletkezése köré fonódott titkát megfejteni. S erre a célra kiválóan alkalmas.

ÖSZI ZOLTÁN

KAFFKA MARGIT: KIS EMBEREK, BARÁTOCSKÁIM. (Franklin.)

Gyermekek számára írta ezt az elbeszélésgyűjteményt a nagy magyar írónő, azonban annyi szemléletességgel, elevenséggel, költői erővel, hogy a felnőtt olvasó — főként a pedagógus is, — szívesen veszi kezébe. Tulajdonképpen nem is „elbeszélésgyűjtemény" ez a kötet, hanem érdekes, egyéni összekapcsolása gyermekjátékok leírásának, szórakoztató tanácsadásnak, önéletrajzi emlékeknek és kis novelláknak. Útmutatást ad, mivel szórakozzanak a kisfiúk, kisleányok: beszél a babakészítés és öltöztetés különböző módjairól, a házi játékgyártásról, papírfalucska és játékbútorok készítéséről. A leíró, magyarázó részek sohasem válnak unalmassá. Kaffka Margit remekül ismeri a gyermeki lélek minden rezdülését: igazi barátja a fiatalságnak, megértő szeretettel közeledik feléje. A gyermekbarát mellett aztán a nagy írónő művészete is kibontakozik: főként a kötet második részében, ahol novellisztikus formába öntve vidéki és nagyvárosi gyerekek nyári szórakozásait meséli el, egy kis magyar faluban és környékén. Vadászatot játszanak, hajót építenek, robinzonéletet élnek, bányásznak, múzeumot rendeznek be a vakációzó gyerekek. Remek részletekben bővelkednek ezek a kis történetek: még most, megírásuk után közel negyven évvel sem veszítették el frisseségüket, zamatukat. Pedagógus, szülő sok haszonnal forgathatja ezt a pompás kis könyvet, s örülni fog neki elsősorban az a réteg, amelynek Kaffka Margit művét szánta: a gyermekek nagy tábora. Külön meg kell dicsérnünk Máday Grétét, aki kedves, hangulatos, a szöveghez szépen illeszkedő illusztrációkkal látta el a kötetet.

ANGYAL ENDRE

RÁKOS SÁNDOR: AZ EB VÁLASZOL. Versek. (Egyetemi Nyomda.)

A bizarr kötetcím tíz esztendő — feltehetően válogatott — termését gyűjti össze. Maga a termés erősen intellektuális hajlamú költőre árulkodik — nem véletlen, hogy mesterét Babits Mihályban találta meg. Bizony elég nehezen szabadul hatása alól, nem utolsó sorban azért, mert valóban kitűnő formaérzékkel teszi magáévá Babits költészetének nehezen elsajátítható eszközeit. Bravúrnak ez nem is jelentéktelen teljesítmény, kár, hogy csak ritkán jut túl a tanult versírói mesterség iskolás fölmondásánál, bár sorait helyenkint magas hőfokú líra fűti át. Az utolsó két esztendőben írott versei azonban figyelemreméltó tartalmi és formai tisztulásra mutatnak. Új, szocialista témákat keres, ha egyelőre kissé programszerűen is, de ott, ahol igazán nekilendülne, mesterségbeli tudásának öncélú mutogatása zavarja hitelét.

Nevét mindenesetre érdemes várakozással megjegyeznünk.

BARÓTI DEZSŐ

SZTRÓKAY KÁLMÁN: AZ EMBER ÉS A FÖLD. (Athenaeum.)

A tudalanság eloszlatása legsürgősebb, de egyben legnehezebb feladatunk is. Sztrókay Kálmán (aki egyéb népszerűsítő műveivel jelentős feladatot végzett már ezen a téren) tudja ezt és könyvében szerencsés kézzel nyúl az ember és a Föld kapcsolatának felvetéséhez. Sztrókaynak sikerült elérnie, hogy könyve a Földnek élvezetes, izgalmassággal megírt regénye. Aki elolvassa, egyszerre szórakozik és tanul. Az unalmasnak hitt dolgok lüktető-elevenné válnak előttünk.

A könyv több szemontból tárgyalja a Földet. Ilyen fejezetcímek utalnak erre: A Föld mint égitest (alak és nagyság); A Föld belseje; az élet a Földön. Tehát bármilyen kérdésre feleletet találhat bárki olyan formában, amely mindenki számára, tehát azokéra is, akik semmiféle előképzettséggel nem rendelkeznek, minden nehézség nélkül megérthető.

Éppen ezért tartanánk kívánatosnak, hogy ezt a könyvet minden iskola, üzem és könyvtár beszerezze, mert igen jelentős segítségnek tartjuk a kulturális színvonal emelésében. (Az illusztrációkat Nemes Tihamér és Flórián Endre készítették.)

BÁNKÚTI IMRE

SZÉCSY RUHAÁRUHÁZ
SZEGED, NAGY JENŐ U. 4

A „TISZATÁJ FÜZETEI“ sorozatban eddig megjelentek:

1. *Madácsy László:* Juhász Gyula Pozsonyban. Elfogyott
2. *Péter László:* A Kálmány Lajos Kör. Elfogyott
3. *Nagy Zoltán:* A szegedi kőbárány — — — — — — Ft 1.50
4. *Madácsy László:* Az ismeretlen Juhász Gyula. Elfogyott
5. *Bálint Sándor:* A magyar népballada — — — — — Ft 1.50
6. *Pozsonyi Zoltán:* A tiszatáji kerámiakultúra. Elfogyott
7. *Madácsy László:* A francia hadifogoly-költészet. Elfogyott
8. *Beretzk Péter:* A Fehérló. Elfogyott
9. *Bibó István:* Értelmiség és szakszerűség — — — — — Ft 1.50
10. *Scheiber Sándor:* Kálmány Lajos leveleiből. Elfogyott
11. *Zsámbéki László:* A tiszatáji ifjúság megoldatlan kérdései Ft 1.50
12. *Banner János:* Szeged és környékének őstörténete — — Ft 1.50
13. *Zoltai István:* Szabadművelődés a tanyavilágban. Elfogyott
14. *Erdődi József:* Az orosz irodalom küldetése — — — — Ft 1.50
15. *Ökrös László:* Az alföldi népzenekutatás feladatai — — Ft 1.50
16. *Buday György:* Az angol „Karácsonyi üdvözlet története“ Ft 1.50
17. *Koltay-Kastner Jenő:* A magyar szabadságharc visszhangja Olaszországban — — — — — — — — — — — Ft 1.50
18. *Antalffy György:* Népi közigazgatás és önkormányzat — Ft 1.50
19. *Antalffy György:* Állam — mai állam — — — — — Ft 1.50
20. *Tóth László:* 1848 — ahogy ma látjuk — — — — — Ft 1.50
21. *Erdődi József:* Majakovszkij — — — — — — — Ft 2.—
22. *Halász Előd:* Trakl — — — — — — — — — Ft 2.—
23. *Kálmán László:* Bevezetés a színháztudományba — — — Ft 8.—
24. *Sebők Lajos:* Homérosztudomány — — — — — — Ft 1.50
25. *Birkás Géza:* Egy francia írónő Szegeden 1884-ben — — Ft 1.—
26. *Seres József:* Város, tanya és szabadművelődés — — — Ft 1.50
27. *Péter László:* Mi a „népkultúra“? — — — — — — Ft 2.—
28. *Martonyi János:* Közigazgatási reformeszmék 1848-ban és ma Ft 2.—
29. *Képes Géza:* Reményi József — — — — — — — Ft 1.50
30. *Ortutay Gyula:* Berzeviczy Gergely — — — — — Ft 2.—
31. *Erdődi József:* Puskin — a politikus költő — — — — Ft 1.50
32. *Somfai László:* A híd (Színmű egy felvonásban) — — — Ft 3.—

KAPHATÓK:

A „TISZATÁJ“ KIADÓHIVATALÁBAN
SZEGED, Aradi Vértanúk-tere 3.